

**Česká zemědělská univerzita v Praze**

**Provozně ekonomická fakulta**

**Katedra humanitních věd (PEF)**



**Diplomová práce**

**Sociální zabezpečení samoživitelů  
(reflexe sociálně politického systému)**

**Bc. Michaela Heřmanová**

**© 2024 ČZU v Praze**

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Michaela Heřmanová

Veřejná správa a regionální rozvoj – c.v. Hradec Králové

Název práce

Sociální zabezpečení samoživitelek (reflexe sociálně politického systému)

Název anglicky

Social Security for Single Mothers (Reflection of socio-political System)

---

Cíle práce

Teoretickým východiskem práce je koncept Welfare State a koncept kvality života zachycující sociální situaci jedinců a rodin. Základním rámcem práce je systém sociálního zabezpečení uplatňovaného ve veřejné politice v ČR s podílem státního, komerčního i neziskového sektoru.

Cílem práce je identifikovat a zhodnotit současný stav sociálního zabezpečení samoživitelek, a to ze dvou perspektiv – možnostmi rámce systému sociálního zabezpečení a jeho praktickou realizaci (objektivní pohled); a vnímáním konkrétních životních situací samoživitelek (subjektivní část).

Metodika

Autorka bude volit kombinaci rozličných metod sociologického empirického výzkumu. Půjde zvláště o dotazování kvantitativního (dotazovací šetření) i kvalitativního typu (nestandardizované rozhovory), aby zjistila kvalitu života samoživitelek a jejich možnosti zvýšení této kvality života prostřednictvím systému sociálního zabezpečení v ČR. Dále využije statistických dat pro zjištění současné situace (rozsahu) problému samoživitelek v ČR. Zvláštní pozornost bude autorka věnovat metodice zjišťování kvality života a případně i metodických postupů potřebných pro sledování.

**Doporučený rozsah práce**

60-80 stran

**Klíčová slova**

dotazování, samoživitelky, sociální politika, Welfare State

---

**Doporučené zdroje informací**

- HAŠKOVÁ, H., DUDOVÁ, R., a KŘÍŽKOVÁ, A. ,2015. Ekonomické dopady mateřství: co znamená odpovědnost za péči o dítě/děti pro ženy z hlediska jejich pracovního uplatnění a ekonomického postavení? Praha: SOÚ AV ČR. v.v.i. a Gender Studies, o.p.s. 34s.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDL, Jan; REMR, Jiří. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- MAŘÍKOVÁ, Hana; ČERMÁKOVÁ, Marie. *Proměny současné české rodiny : (Rodina – gender – stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
- MOŽNÝ, Ivo; JIRÁNEK, Vladimír. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- PALONCOVÁ, J. a kol. 2019. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV, v.v.i. 149 s. ISBN 978-80-7416-357-9.
- VAĐUROVÁ, H.; MÜHLPACHR P. 2005. *Kvalita života Teoretická a metodologická východiska*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 143s. ISBN 80-210-3754-7

---

**Předběžný termín obhajoby**

2023/24 LS – PEF

**Vedoucí práce**

Ing. Eva Kučerová, Ph.D.

**Garantující pracoviště**

Katedra humanitních věd

---

Elektronicky schváleno dne 21. 3. 2024

**prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.**

Vedoucí katedry

---

Elektronicky schváleno dne 25. 3. 2024

**doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.**

Děkan

V Praze dne 25. 03. 2024

## **Čestné prohlášení**

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Sociální zabezpečení samoživitelek (reflexe sociálně politického systému)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.3.2024

Michaela Heřmanová

## **Poděkování**

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Evě Kučerové, Ph.D. za cenné rady a podporu při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za podporu během celého studia a při psaní závěrečné práce. V neposlední řadě patří velké díky všem účastníkům výzkumu, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

# **Sociální zabezpečení samoživitelek (reflexe sociálně politického systému)**

## **Abstrakt**

Diplomová práce je zaměřena na problematiku samoživitelek a jejich kvalitu života. Cílem práce bylo zjistit jaká je informovanost samoživitelek ohledně možností pomoci, které se jim nabízejí a zhodnotit, zda tato pomoc odpovídá jejich potřebám.

Teoretická část obsahuje východiska tohoto tématu. Teoretickým východiskem práce je koncept Welfare State, rodina a rodinná politika propojená se sociální prací. Rámec sociální práce je zaměřen na zvyšování a udržování kvality života samoživitelek, to jak prostřednictvím sociální politiky státu, tak i činností nestátního neziskového a ziskového sektoru. V empirické studii jsem kombinovala kvalitativní a kvantitativní přístup sociologického empirického výzkumu. V první fázi proběhlo standardizované dotazování samoživitelek prostřednictvím dotazníku a následně bylo doplněno kvalitativními rozhovory samoživitelů, kteří jsou součástí svépomocné skupiny „Pomáháme samoživitelkám/ům“.

**Klíčová slova:** dotazování, samoživitelky, sociální politika, Welfare State

# **Social Security for Single Mothers**

## **(Reflection of socio-political System)**

### **Abstract**

The present diploma thesis is concerned with the single mother phenomenon and what quality of life of these parents is like. The theoretical part grounds further development of the topic. The opening chapters are concerned with a family and how it emerges. The next chapter deals with the term incomplete family and how it emerges. Social politics, family politics and the Welfare State, which is connected to the previous, make an essential part of the thesis.

The next part is focused on the term single mother. The fifth and sixth chapters describe which forms of security the single mothers can obtain. The state social support is depicted at first, and the chapter presenting a brief survey of non-state bodies complements the previous. The final chapter in this part is focused on the term “quality of life” including its specifics.

**Keywords:** questionnaire, single mothers, social politics, Welfare State

# Obsah

<b>1 Úvod.....</b>	<b>10</b>
<b>2 Cíl práce a metodika .....</b>	<b>12</b>
2.1 Cíl práce .....	12
2.2 Metodika .....	12
<b>3 Teoretická východiska .....</b>	<b>14</b>
3.1 Sociální politika .....	14
3.1.1 Cíle sociální politiky .....	15
3.1.2 Typy sociální politiky .....	16
3.1.3 Principy sociální politiky .....	17
3.1.4 Funkce sociální politiky.....	18
3.1.5 Welfare State.....	19
3.1.6 Rodinná politika.....	20
3.1.6.1 Cíle rodinné politiky.....	21
3.1.6.2 Koncepce rodinné politiky v ČR.....	21
3.1.6.3 Rodinná politika v regionech.....	24
3.2 Rodina .....	25
3.2.1 Podoby rodiny.....	25
3.2.2 Funkce rodiny .....	26
3.3 Neúplná rodina .....	27
3.3.1 Svobodná matka.....	28
3.3.2 Vdovství.....	28
3.3.3 Rozvod.....	29
3.4 Samoživitelka jako zvláštní případ dysfunkčnosti rodiny .....	30
3.4.1 Forma péče o dítě.....	31
3.4.2 Podpora samoživitelek.....	32
3.5 Státní podpora .....	33
3.5.1 Finanční podpora .....	34
3.5.2 Sociální služby a sociální práce .....	39
3.6 Podpora nestátních subjektů.....	40
3.6.1 Potravinové banky .....	40
3.6.2 Šatník .....	40
3.6.3 Fandi mámám .....	41



3.6.4	Klub svobodných matek .....	41
3.6.5	Asociace neúplných rodin.....	41
3.6.6	Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství.....	41
<b>4</b>	<b>Vlastní práce (případová studie o samoživitelkách) .....</b>	<b>42</b>
4.1	Problém samoživitelek v ČR - kontext výzkumné studie .....	42
4.2	První fáze výzkumu – dotazníkové šetření .....	45
4.2.1	Výzkumné otázky a hypotézy.....	46
4.2.2	Postup dotazování a výzkumný vzorek .....	46
4.2.3	Výsledky kvantitativního výzkumu .....	62
4.3	Druhý fáze výzkumu – rozhovory.....	64
4.3.1	Výzkumné otázky .....	64
4.3.2	Výzkumný vzorek.....	65
4.3.3	Sběr dat .....	68
4.3.4	Analýza sebraných dat (metodický přístup) .....	69
4.3.5	Kategorizace dat .....	69
<b>5</b>	<b>Zhodnocení výsledků .....</b>	<b>87</b>
<b>6</b>	<b>Závěr.....</b>	<b>90</b>
<b>7</b>	<b>Seznam použitých zdrojů .....</b>	<b>93</b>
7.1	Literatura .....	93
7.2	Internetové zdroje.....	98
<b>8</b>	<b>Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk.....</b>	<b>102</b>
8.1	Seznam obrázků .....	102
8.2	Seznam tabulek .....	103
8.3	Seznam grafů.....	104
<b>9</b>	<b>Přílohy .....</b>	<b>105</b>

# 1 Úvod

V dnešní době přibývá rodin, které nejsou úplné. Jako neúplnou rodinu můžeme označit rodinu, ve které dítě žije pouze s jedním rodičem. Dle českého statistického úřadu bylo v minulých letech téměř 44 % manželství ukončeno rozvodem. V roce 2021 rovněž vzrostlo procentuální zastoupení rozvedených manželství, ve kterých je vychováváno nezletilé dítě a to o 3 % na 62 %. Na základě těchto údajů je možné pozorovat rostoucí tendenci z hlediska počtu samoživitelů, mezi kterými převládají hlavně ženy. Vzhledem k tomu, že tato životní situace se týká především žen, sledovaný okruh respondentů bude ženského pohlaví.

Tato problematika je čím dál více diskutovaným tématem. Matky, které zůstanou s dětmi samy, nemají jednoduchou pozici a musí hledat řešení, jak se o své děti postarat a zabezpečit je. Ženy v této situaci získávají nové role. Nejsou jen matkami, které vychovávají, ale musí zajistit rodinu i po finanční stránce. Finanční oporu mohou hledat na různých místech. V první řadě by zde měl přispívat otec dítěte, který má vyživovací povinnost vůči dítěti, popřípadě i bývalé partnerce v určitých případech. Není ovšem otec jako otec. Pokud neplní závazky vůči svému dítěti, může nastat zásadní problém. Nejedná se pouze o problém finančního charakteru, kdy chybí podpora ve formě alimentů, ale mnohdy dochází i k absenci pomoci s výchovou dítěte.

Dalším aktérem, který hraje významnou roli v životě samoživitelky, je samotný stát. Lze využít různé formy pomoci, které se matkám nabízí. Samozřejmě nejvýraznější část státní podpory, o kterou si mohou požádat, představují sociální dávky. Na příslušné instituce je možné se obrátit například se žádostí o přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a další. V České republice existuje i mnoho organizací zaměřených na tuto problematiku. Můžeme mluvit o charitách, příspěvkových organizacích a dalších. Tyto instituce nabízejí navíc i pomoc materiálního charakteru. Mezi další důležité formy pomoci, jež se často nalézají v těchto sdruženích, se řadí také potřebná emocionální podpora. Matky se podporují i navzájem, sdílejí spolu svoje zážitky a zkušenosti.

Mluvíme tu o rodině, proto dalším „pomocníkem“ je právě rodina, v širším slova smyslu (rodiče, prarodiče a další příbuzní). Ne v každé rodině jsou vztahy optimální, ale pokud má matka oporu v příbuzných, je to ta největší pomoc, které se jí může dostat. Rozpad rodiny je

velmi psychicky náročný a každá žena v těchto chvílích ocení někoho blízkého, o koho se může opřít a spolehnout se na něj.

Tyto formy pomoci jsou důležité pro zajištění kvality života celé rodiny. Každá matka vnímá kvalitu života jinak. Proto i očekávání pomoci jsou jiná, některé upřednostňují finanční pomoc, jiným stačí, když mají zajištěné hlídání a mohou si opatřit prostředky vlastní prací a snahou. Spokojenost těchto neúplných rodin je důležitá pro budoucí vývoj dítěte. Matky samoživitelky a především jejich děti, se dostávají do velmi stresových situací. Pokud bude mít matka oporu, zvládne tuto situaci s určitostí mnohem lépe a nebude tak vystresovaná. Děti budou vyrůstat v takovém případě v klidnějším prostředí a zázemí. To se může odrazit na jejich vlastních budoucích vztazích.

## **2 Cíl práce a metodika**

### **2.1 Cíl práce**

Hlavním cílem práce bude zhodnotit kvalitu života matek samoživitelek. Tato problematika bude posuzována ze dvou hledisek. Prvním hlediskem bude, jaké jsou možnosti pomoci samoživitelům v rámci systému sociálního zabezpečení České republiky a zhodnocení těchto možností v praxi. V rámci takového zhodnocení šlo o sledování působení jednotlivých aktérů sociální politiky – státu i jiných (neziskových či ziskových), a to prostřednictvím sledování praxe systému sociálního zabezpečení, který samoživitelky využívají. Druhé hledisko bude subjektivní pohled samoživitelek na tuto praxi, resp. jejich vlastní hodnocení a vnímání možností, které jim nabízí systém sociálního zabezpečení jako celek.

Cílem první fáze výzkumu bude zjistit, jaké formy podpor a pomoci samoživitelé znají a využívají. Přitom zvláštní zřetel byl kladen na otázku využívání a efektivity systému sociálního zabezpečení státu s ohledem na požadavky matek samoživitelek. Druhým cílem bude zjistit, jaké mají samoživitelky očekávání týkající se pomoci v jejich životních podmínkách s ohledem k potřebnosti vydefinovanou státním systémem sociálního zabezpečení. Fungování hmotné (dávkové systémy, pomoc s ubytováním, potravinové banky a další) a nehmotné (služby právní a ostatní) podpory především ze strany státu, ale i ostatních aktérů.

### **2.2 Metodika**

Diplomová práce má dvě hlavní části, a to teoretická východiska a vlastní práci. Teoretická část bude založena na studii odborné literatury spojené s touto problematikou. V tomto oddílu bude popsána podoba a funkce rodiny a následně příčiny rozpadu rodiny. Na to naváže problematika sociální a rodinné politiky, samoživitelství a formy státní a nestátní pomoci.

Ve vlastní práci bude využito dvou výzkumných metod. V první fázi výzkumu bude použita kvantitativní forma dotazování. Za tímto účelem bude sestaven dotazník. Dotazníkové šetření umožní získat informace od většího množství respondentek a zároveň

bude anonymní, což je vzhledem k citlivosti tématu pro dotazované vhodnější metodou. Cílem této fáze bude zjistit jaké formy podpor a pomoci matky znají a využívají je. Do jaké míry v České republice funguje sociální systém a zda nabízená pomoc ze strany veřejného sektoru odpovídá požadavkům anebo nikoliv. Popřípadě jaké další možnosti jsou k dispozici a jak jsou využívány.

Cílem druhé navazující fáze výzkumu bude zhodnotit, do jaké míry přispívá systém sociálního zabezpečení ke zkvalitnění života rodin samoživitelek. Pro tuto fázi bude využita kvalitativní forma výzkumu a to konkrétně nestandardizovaný rozhovor, který bude zčásti vycházet z výsledků první fáze výzkumu. A měl doplnit poznání o subjektivně vnímané kvalitě života samoživitelek a přispění jednotlivých částí systému sociálního zabezpečení k této úrovni kvality života.

Vzorek respondentů bude vybírán nepravděpodobnostním výběrem, metodou řetězového výběru (sněhové koule). Přičemž do výběru spadají ty matky, které pečují o nezaopatřené děti (včetně studujících dospělých dětí). Pro dotazování kvantitativního typu budou osloveni přátelé a lidi ze svého okolí. Zároveň i samoživitelky prostřednictvím facebookové skupiny zaměřené na problémy samoživitelů, konkrétně skupinu „Pomáháme samoživitelkám/ům“, kterou je popsána v praktické části v kapitole č. 4.3.2. Pro účely kvalitativního výzkumu, budou účastníci osloveni pouze v rámci zmíněné skupiny.

## 3 Teoretická východiska

### 3.1 Sociální politika

Sociální politika státu je jednou z nejdůležitějších politik systému. Jako taková má tedy význačnou úlohu a své místo ve společnosti, na kterou působí a utváří jí. Vznikla jako reakce na problémy, které jsou spojeny s vývojem společnosti. Dříve spoustu těchto činností nebyla v kompetenci státu, což se postupem času změnilo.

Tato politika má sloužit ve prospěch občanů, zlepšovat jejich sociální podmínky a kvalitu života, přerozdělovat zdroje, naplňovat ekonomické a mimoekonomické cíle. Zmíněná opatření mohou být prováděna vládou, nevládními organizacemi nebo mezinárodními institucemi. (Matoušek, 2001. s. 171-173)

Tomeš (2001, s. 20) ve své knize popisuje sociální politiku jako *„soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo o udržení a fungování svého nebo jiného sociálního systému.“*

*„Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života“.* (Krebs, 2015, s. 17)

Krebs ve své knize zmiňuje jednoho z dalších autorů zabývajících se touto problematikou, J. Macka, který sociální politiku popisuje jako součást politiky obecně a prolíná všechny její části *„ať tzv. hospodářskou, ať tzv. kulturní, v politice hospodářské pak všechny její obory... úpravu výroby i rozdělení statků, organizaci hospodářství soukromých i veřejných“.* Jako taková bude politikou preventivní a v jejím rámci: *„zájmy lidí ve společnosti byly uspokojovány způsobem trvale prospěšným celku“.* (Krebs, 2015, s. 20)

Na sociální politiku lze pohlížet v širším a užším slova smyslu. Pokud bychom chtěli charakterizovat první pohled, ten širší, budeme jí vnímat jako koncepci spojenou s rozhodováním o vhodném typu sociální politiky, vize a programy vedoucí k jejímu sestavení a formulování. Užší pohled je konkrétnější. Zde je nutná specifikace konkrétních rizik a reakce na ně. Jedná se především o odpovídající sociální opatření, aby se předcházelo

problémům ve společnosti. Takto poskytovaná pomoc v tíživých situacích je obzvláště v oblasti zaměstnanosti a sociálního zabezpečení.

Dle přístupu jak sociální politika řeší problémy, ji můžeme rozdělit na dvě kategorie a to politiku aktivní a pasivní. Aktivní neboli perspektivní politika se snaží o prevenci, čili zamezit vzniku sociálních problémů aplikací konkrétních nařízení a postupů. Opačným přístupem je politika pasivní, retrospektivní. Zde se uplatňuje obrácený postup, to znamená, že reaguje na již vzniklý problém. (Potůček, 1995 s. 31-32)

Do sociální politiky patří sociální zabezpečení, bytová politika, rodinná politika, zdravotní politika, politika zaměstnanosti a vzdělávací politika. (Potůček, 1995, s. 31)

### 3.1.1 Cíle sociální politiky

Cílem sociální politiky se vyvíjely v průběhu času. V minulosti můžeme často mluvit například o „chudinském a dělnickém zákonodárství“, postupem času na sebe stát převzal část povinností, který má stále zvětšující se úlohu. Velikost a rozsah je odvozen od typu sociální politiky, jež stát praktikuje. (Tomeš, 2001, s. 18)

Cíle jsou spojeny se šesti nezadatelnými sociálními právy: právo na práci, právo na uspokojivé pracovní podmínky, právo na životní úroveň, právo na rodinu, právo na sociální zabezpečení a právo na svobodu sdružování. Úkolem je udržení konsenzu ve společenství, zajištění základních potřeb obyvatelstva, například přístup ke zdravotní péči, vzdělání, bydlení, stravování a sociální ochrana pro osoby v nouzi. Sociální politika se také často zaměřuje na prevenci a řešení sociálních problémů (chudoba, nezaměstnanost, zdravotní a sociální nerovnosti, diskriminace a další). Státní sociální politika vytváří opatření, která jsou přijímána vládou a dalšími státními institucemi, aby zlepšila sociální podmínky a kvalitu života obyvatelstva. (Potůček, 1995, s. 31)

Mezi hlavní cíle řadíme: **zvýšení kvality života obyvatelstva** (poskytování základních služeb, které zajišťují zdraví, vzdělání, bydlení, sociální ochranu a další potřeby obyvatelstva), **snížení sociálních nerovností** (snížení sociální a ekonomické rozdíly mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva), **prevence a řešení sociálních problémů** (opatření, která pomáhají řešit problémy, jako chudoba, nezaměstnanost, sociální vyloučení, diskriminace a další), **podpora rodin a dětí** (podpora rodičů při výchově dětí a poskytování

finančního a sociálního zabezpečení), **ochrana před sociálním vyloučením** (pomoc lidem, kteří jsou vystaveni riziku sociálního vyloučení a zajistit, aby měli přístup ke zdrojům), **sociální zabezpečení** (poskytování finanční podpory lidem v nouzi, jako jsou nezaměstnaní, důchodci, osoby se zdravotním postižením nebo lidé v hmotné nouzi), **zdravotní politika** (zajištění kvalitní zdravotní péče pro obyvatelstvo, financování nemocnic, klinik a dalších zdravotnických zařízení, regulaci farmaceutického průmyslu, vzdělávací programy pro prevenci nemocí a další opatření), **bytová politika** (zabezpečení dostupného bydlení pro obyvatele, financování nájemného, podpora pro vlastníky domů, výstavba nových bytových jednotek a další), **pracovní politika** (podpora zaměstnanosti, zlepšení pracovních podmínek, vytváření pracovních míst, podporu malých podniků, regulaci pracovního trhu a jiné).

### 3.1.2 Typy sociální politiky

Tato politika má za úkol vytvářet ideální podmínky a pomáhat lidem ve složitých situacích. Aby mohla fungovat, je důležité dodržovat určité principy. Zda a do jaké míry se stát v této politice angažuje, určuje jeho orientace v rámci ideových východisek. V současné době můžeme mluvit o třech přístupech - liberalismu, socialismu a tradicionalismu. Na tyto východiska dále navazují modely sociální politiky státu (Halásková, 2003, s. 32):

- **Reziduální typ:** forma vycházející z liberalismu. Stát plní pouze okrajovou funkci, vystupuje jako koordinátor a kontrolor, nízká míra redistribuce a hlavním sociálním subjektem se stává rodina.
- **Výkonový typ:** východisko konzervativistické je zde počátkem. Role státu není dominantní, ale už je vyšší než u předchozího typu, zvyšuje se i míra redistribuce. Sociální ochrana je ve vazbě na pracovní výkony a zásluhy.
- **Redistributivní typ:** socialistické východisko je určujícím prvkem. Hlavní roli má stát, jako sociální subjekt a s tím je spojena vysoká míra redistribuce. V tomto systému jsou příjemci pomoci všichni bez ohledu na další kritéria.

Pokud bychom chtěli jmenovat jiné rozdělení, můžeme zmínit americký a rýnský model. Bez ohledu na rozdílnosti výše jmenovaných, mají i společné rysy. Musí totiž dodržovat šest nezadatelných sociálních práv. (Tomeš, 2001, s. 16)



Všechny tyto směry dále pomáhají formulovat tzv. sociální doktrínu státu. Doktrína je zanesena do legislativy, ústavy, zákonů a všech důležitých dokumentů (Duková, 2013, s. 49).

Pokud budeme definovat hlavní pojmy, je důležité rozlišovat subjekt a objekt v sociální politice. Subjekty můžeme chápat jako poskytovatele a zprostředkovatele sociální ochrany. Patří sem stát, územní celky, zaměstnavatelské instituce i organizace mimo stát (sdružení, spolky, neziskové organizace, nadace a spousta dalších). Sociálními objekty rozumíme příjemce sociálního zabezpečení, podpor a sociálních služeb. Může jimi být jednotlivec, rodina nebo skupina. (Krebs, 2015, s. 51)

### 3.1.3 Principy sociální politiky

Jednotlivé typy sociální politiky státu ovlivňují její principy, to jak je chápe a aplikuje. Principy sociální politiky se liší v závislosti na konkrétních cílech a prioritách dané země. Existují ovšem i všeobecně platné principy, které jsou uplatňovány bez ohledu na to, jakým směrem se politika orientuje. Krebs (2015, s. 27) jmenuje tyto principy:

- **Sociální spravedlivost** – jde o zásadu správného rozdělování prostředků a rovného přístupu každého člena společnosti ke vzdělání, zaměstnání aj. V podstatě je to snaha odstranit nerovnost mezi lidmi.
- **Sociální solidaritu** – lze interpretovat jako sounáležitost mezi lidmi. Každý člověk je součástí společenství a je proto důležité, aby toto respektoval. Snaha porozumět a pomoci druhým a podílet se na utváření společnosti. Solidaritu můžeme vnímat z vertikálního hlediska (mezinárodní, celostátní, místní, rodin a jednotlivců) nebo horizontální (mezigenerační, zdravých a nemocných, zaměstnaných a nezaměstnaných, a další).
- **Ekvivalenci** – princip, založen na předpokladu, že se jedince dokáže o sebe postarat sám, má možnost pracovat a být nezávislý. V případě selhání zmíněného předpokladu vstupuje stát, který má jedinci pomoci, zabezpečit ho a spravedlivě přerozdělit prostředky.
- **Subsidiaritu** – základem je jedinec, který má schopnosti a předpoklady k tomu si zajistit své sociální bezpečí. Nastane-li situace, kdy to není možné, předpokládá se,

že se obrátí nejdříve na své nejbližší okolí. Když ani zde nenajde pomoc, jde a rozšiřuje okruh, kde hledá, stát je zde až poslední možností.

- **Participaci** – člověk, jako součást společnosti, je zavazován a ovlivňován určitými nařízeními a ustanoveními. Z principu participace vyplývá možnost se na věcech, které se nás týkají, podílet.

### 3.1.4 Funkce sociální politiky

Všechny funkce sociální politiky jsou propojené a měly by tvořit jeden souvislý celek. Funkce jsou zacíleny na různé objekty politiky (nezaměstnaní, nemocní, pracující a další) a mezi základní patří ochranná, rozdělovací a přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní funkce (Krebs, 2015, s. 54):

**Ochranná funkce** je odpovědí na již nastalou sociální situaci, která zapříčinila jakékoliv znevýhodnění sociálního subjektu vzhledem k ostatním. Jejím účelem je odstraňovat nebo alespoň omezit následky plynoucí z nenadálých událostí (nemoc, ztráta zaměstnání, stáří a jiné).

**Rozdělovací a přerozdělovací funkce** je druhou jmenovanou a zásadní funkcí, bez které by sociální politika nemohla být. Už z názvu je možné odvodit, že se bude řešit jakým způsobem a komu se bude co redistribuovat. Samozřejmostí je rozdělování peněz, formou důchodů, mezd, příjmů, což je jedna část této funkce. Druhou částí je rozdělování možnosti a přístupu použití různých statků, jako například bydlení, vzdělávání a další.

**Homogenizační funkci** můžeme chápat jako novější v tomto výčtu. Do jisté míry je spojena s předešlou funkcí, protože cílem je vyrovnávat nerovnosti. Nelze to zaměňovat s nivelizací. Účelem je poskytnout každému občanu stejnou možnost přístupu ke zdravotnictví, vzdělání, zapojit se na trh práce, bydlení atd. Snahou je dorovnat příjmy rodin, jednotlivců alespoň na minimální stanovenou úroveň.

**Funkce stimulační** by měla podporovat a směřovat jedince k očekávanému sociálnímu jednání. Zaměřuje se na využití pracovního potenciálu jedince, snahu starat se dobře o svůj zdravotní stav i zvyšování kvalifikace, doplňováním vzdělání. Takto stimulování občané vytváří stabilnější základnu státu a podporují jeho rozvoj.

### 3.1.5 Welfare State

Státní a jeho sociální politika má význačnou a nenahraditelnou roli. Jeho úlohou je zabezpečení sociálního systému, vytvoření fungujícího společenství a vhodných životních podmínky pro občany. Stát tedy vystupuje jako subjekt v této politice, liší ovšem míra účasti v závislosti na tom, který druh politiky si vybrala (konzervatismus, liberalismu, socialismu). Ovšem všechny tyto politiky ať více či méně se zapojují a plní určité sociální funkce (Keller, 2005, s. 55).

Dle Potůčka „Welfare State“ znamená: „*stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a praktické politice prosazuje myšlenka, že speciální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou*“ (Potůček, 1995, s. 35).

Stát má důležitou úlohu, jelikož disponuje se značnými prostředky. Proto je klíčovým subjektem a činitelem sociální politiky. Zároveň je jediný, kdo má právo koordinovat a určovat podmínky pro ostatní subjekty sociální politiky.

Slovní spojení „Welfare State“, které se mimochodem často nepřekládá do češtiny, ale pokud ano, tak se používá slovní spojení „stát blahobytu“ někdy i „sociální stát“. Jedná se o plán státu jak zabezpečit občanům jejich sociální potřeby. Tento systém poskytuje obyvatelům velkou škálu sociálních služeb a dávek, které jim zabezpečí alespoň minimální životní úroveň. (Potůček 1995, s. 35)

Hlavním cílem je zaručit stejné možnosti občanům a vyhnout se tak sociálním nerovnostem. Objevuje se zde myšlenka, že stát má povinnost chránit své občany a pomáhat jim v situacích, kdy jsou znevýhodněni. (Spieker, 1996, str. 5).

Welfare State je téma, které má svá pozitiva i negativa. Negativem může být závislost na systému, lidé ztrácí motivaci postarat se sami o sebe. Nicméně v zemích, které mají vyvinutý Welfare State, se často setkáváme s vyššími životními standardy a menší nerovností v oblasti příjmů a vzdělání. Avšak, tento systém by neměl být automaticky brán jako trvalé, ale spíše jako dočasná řešení pro občany, kteří potřebují pomoc.

Welfare state může podpořit samoživitelky při zabezpečení jejich rodiny, poskytnout jim finanční podporu, aby byly schopny zajistit dětem jídlo, oblečení, bydlení a další. Také

může umožnit bezplatné nebo levné služby, jako je vzdělání, zdravotní péče a mateřská dovolená. Jedním z hlavních zdrojů pomoci pro rodiny ve Welfare State jsou dávky. Ty mohou být poskytovány v různých formách, například podpora při péči o děti, mateřská dovolená, dávky na bydlení, podpora při nízkých příjmech nebo přídavky na děti. Dalším způsobem, jak tento systém může pomoci rodinám, je zabezpečení v oblasti zaměstnanosti. Welfare state může podporovat tvorbu pracovních míst, což umožní rodinám získat příjmy a zlepšit svou finanční situaci. Navíc mohou být podporovány programy, zajišťující rekvalifikace a odborné vzdělávání.

Je důležité mít na paměti, že závislost na sociálních dávkách nemusí být pro matky samoživitelky tou nejlepší volbou, neboť to může vést k pocitu bezmocnosti a ztráty sebeúcty. Proto by systém měl být navržen tak, aby pomohl samoživitelkám dostat se z této situace a poskytl jim příležitost ke zlepšení své finanční situace, například vzděláváním a podporou při hledání práce.

### **3.1.6 Rodinná politika**

Rodinná politika zahrnuje soubor opatření, zákonů a programů, které mají vliv na životy rodin v dané společnosti. Cílem je podporovat rodiny a vytvářet podmínky pro jejich celkový rozvoj a prosperitu (Sirovátka, 2015, s. 162). Rodinná politika může být silně ovlivněna hodnotami, tradicemi a socioekonomickými podmínkami dané společnosti. Každá země může mít odlišný přístup a důraz na různé aspekty rodinné politiky v závislosti na svých potřebách a hodnotách. V České republice je problematika rodiny upravena v zákoně o rodině (č. 210/1998 Sb.). Tato politika je ze své podstaty složitá, týká se mnoha opatření z oblasti ekonomické, sociální, vzdělávací politiky a politiky zaměstnanosti (Knausová, 2007, s. 59).

Tato politika se regionalizuje na lokální úrovni. Kraje a obce praktikují rodinnou politiku na základě podnětů zdola (od zastupitelstva nebo obyvatel). *„Stát by měl obcím a krajům poskytnout dostatečné odborné poradenství ve věci jednotlivých možných prorodinných opatření formou školení úředníků obecních a krajských úřadů a regionálních politiků a produkci informačních materiálů“* (Kuchařová, 2014, s. 19).

### **3.1.6.1 Cíle rodinné politiky**

Základním cílem politiky je vytvoření odpovídajícího společenského klimatu a podmínky pro rodinu. Tyto podmínky musí být ovšem vytvořeny s ohledem na různorodost rodin. (Sirovátka, 2015, s. 162).

Dle „Koncepce rodinné politiky ČR“ lze definovat cíle (Koncepce rodinné politiky, 2017, s. 4):

1. Vytváření příznivé sociální atmosféry pro rodiny, omezení tlaků a bariér, posílení autonomie rodin.
2. Podpora sladění rodinného a pracovního života, finanční zajištění rodiny a dostatečné služby péče o děti.
3. Věnování pozornosti rodinám se specifickými potřebami, rodiny s jedním rodičem, rodiny se zdravotním postižením, s více dětmi či ohroženým chudobou. Zajištění stejného přístupu ke vzdělání či zařazení na trhu práce a do společnosti.
4. Podporovat povědomí a důležitost rodinných hodnot, manželství, vzájemnou péči, respekt a podporovat význam rodiny ve společnosti.
5. Vzhledem k demografickým změnám v české společnosti podporovat vyšší porodnosti a sňatečnosti v populaci.

### **3.1.6.2 Koncepce rodinné politiky v ČR**

Rodinná politika na lokální úrovni v ČR není tak vyspělá jako v okolních státech. V naší republice se tato politika na lokální úrovni začala rozvíjet více až v posledních 15 letech (Kuchařová, 2014, s. 13).

Koncepci rodinné politiky v České republice má na starosti Ministerstvo práce a sociálních věcí společně s Odborovou komisí pro rodinnou politiku. Tato strategie je zaměřena na funkční rodiny. Strategie je rozdělena do 4 částí: A, B, C, D. Kategorie A je zaměřena na rozbor situace rodin, B popisuje přání a hodnoty rodin, C porovnává postavení ČR v oblasti podpory rodin a poslední kategorie D navrhuje opatření, jak dosáhnout stanovených cílů (Koncepce rodinné politiky, [www.rodinavkrajich.mpsv.cz](http://www.rodinavkrajich.mpsv.cz)):

## A – Trendy v České republice

Na základě SWOT analýzy byla provedena rozbor situace rodin v ČR. Z této analýzy bylo vytvořeno 6 trendů, které zobrazují stav českých rodin (Koncepce rodin, 2017, s. 11-22):

1. **Pokles porodnosti** – tento trend je spojen s nižší porodností, nízkou plodností a zakládáním rodin v pozdějším věku.
2. **Stárnutí populace** – toto je typickým trendem nejen v naší republice. Zvyšuje se počet seniorů, zvyšuje se věk dožití a zároveň snižuje porodnost.
3. **Změna struktury rodin** – zvyšuje se počet dětí narozených mimo manželství a ČR patří ke státům s nadprůměrným množstvím těchto dětí. Zvyšuje se počet rodin s jedním rodičem, párů bez dětí a párů, které nevstoupí do manželství.
4. **Ženy dosahují vyššího vzdělání** – zvyšuje se počet žen, které absolvují vysokoškolské studium. Problémem u žen je sladění profesního života s rodičovstvím.
5. **Zaměstnanost dle pohlaví a věku** – velký rozdíl je mezi zaměstnaností žen dle věku dětí. U matek starších dětí (nad 11let) je zaměstnanost nejvyšší v EU, naopak matky mladších dětí se potýkají s vysokou nezaměstnaností.
6. **Relativní i absolutní chudoba** – tento aspekt vede u rodin, při rozhodování, zda mít děti a popřípadě kolik. Nejvíce ohroženými skupinami chudobou jsou pak single rodiče, rodiny s 3 a více dětmi.

## B – Očekávání rodin od státu

*„Požadované priority v zaměření rodinné politiky jsou dlouhodobě spatřovány v podpoře bydlení pro mladé rodiny, podpoře flexibility pracovní doby, zvýšení počtu předškolních zařízení a školních družin, snížení daní pro rodiny s dětmi, zavedení společného zdanění manželů, zavedení půjček pro mladé rodiny či v rozšíření porodného.“*  
(Koncepce rodinné politiky, 2017, s. 22)

V únoru roku 2020 probíhal průzkum, kdy respondenti hodnotili opatření týkající se rodinné politiky. Opatření hodnotilo 59 % respondentů jako dostatečné a 29 % nikoliv. Přibližně devět z deseti Čechů souhlasí s tím, aby byla zavedena pružná pracovní doba nebo zkrácené pracovní úvazky pro rodiče s malými dětmi a aby byla družina u každé základní

školy. (Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice, 2020, <https://cvvm.soc.cas.cz/>)

### C – Česká rodinná politika v mezinárodním rovnání

Rodinná politika ČR je tvořena třemi pilíři – daňové úlevy, přímá sociální podpora státu a veřejné služby (Koncepce rodiny, 2017, s. 26-28):

1. Daňový systém – tento systém zvýhodňuje především rodiny s vyšším příjmem, jedná se například o slevy na dítě či manželku.
2. Sociální podpora rodin – podíl přímé podpory se v průběhu let v ČR snižuje. Nejvíce přímé sociální podpory je zaměřeno na rodiny s malými dětmi. V porovnání v rámci EU jsou výdaje ČR podprůměrné.
3. Služby pro rodiny – jedná se o služby zaměřeny například na předškolní péči, družiny či mimoškolní aktivity. V této oblasti stát zaostávala oproti průměru OECD.

### D – Co rodiny potřebují

První z problémů, s kterým se rodiny potýkají, je nedostatek dostupného bydlení. Je to zapříčiněno hlavně malým množstvím nájemních bytů, které by byly cenově dostupné. Výdaje na bydlení představují pro rodinu velké finanční výdaje. Což vede k tomu, že velké množství rodin žije v nevyhovujících podmínkách, na ubytovnách či v azylových domech (Šimíková, 2015, s. 8). Proto byla navržena následující opatření: podpora výstavby startovacích domů pro rodiny (investiční program Ministerstva pro místní rozvoj pro obce na podporu výstavby či rekonstrukce objektů na startovací a malometrážní byty pro rodiny s dětmi či pro seniory). Dalším opatřením je upravení podmínek pro „Úvěrový program na pořízení obydlí pro mladé do 36 let pečující o dítě do 6 let (Program 600)“ (Koncepce rodiny, 2017).

Druhým problémem je malá nabídka finančně a místně dostupných služeb péče o děti, především pro ty předškolní. Nedostatek školských zařízení pro malé děti může způsobit komplikace s návratem matek do zaměstnání, a tím i finanční problémy rodiny. Navrhovaná opatření: předškolní vzdělání bezplatně, dostupné školní družiny pro všechny žáky 1. stupně ZŠ, zavedení nabídky bezplatných kroužků pro děti, mikrojesle, zavedení adaptačního programu pro děti nastupující do MŠ, financování dětských skupin a mikrojeslí, jednotné standardy péče v zařízeních (Koncepce rodiny, 2017).

Podpora forem práce, které se přizpůsobí požadavkům. Nabídka flexibilních pracovních míst je velmi omezená, například ve formě pružné pracovní doby nebo možnosti homeoffice. Mezi navrhované opatření, jak tento problém řešit patří: snížení odvodů při poskytování pracovního poměru na částečný úvazek, zavedené sdíleného pracovního místa, zajištění dovolené pro zaměstnance pečující o děti.

Dalšími opatřeními jsou například: navyšování rodičovského příspěvku či hodin umístění dítěte do jeslí, navýšení přídavku na dítě, porodné dostupnější pro více rodin, novomanželské půjčky, zřízení výboru zastupitelstva pro rodiny a seniory, spolupráce s kraji a obcemi, zkvalitnění porodní a poporodní péče a další.

### **3.1.6.3 Rodinná politika v regionech**

*„Rodinná politika v rámci regionů je velmi komplexní. Na její tvorbě se podílí velké množství aktérů ze státního, občanského, veřejného i soukromého sektoru. Zaměstnavatelé ji mohou utvářet formou benefitů pro své zaměstnance v různých formách, jako například firemní školky, pružná pracovní doba, společenské akce a další. Dalšími velmi důležitými aktéry jsou neziskové organizace působící v dané oblasti, které pomáhají rodinám jak materiálně, ale mohou jim pomoc i finančně nebo formou vybraných služeb“ (Rodinná politika pro zástupce samosprávy, <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz>).*

Regionální rodinná politika je úzce spojena s úlohou krajů a obcí. Tyto orgány hrají klíčovou roli v implementaci a realizaci opatření týkajících se rodinné politiky na místní úrovni. Jejich snahou je podporovat fungování a zakládání rodin, motivovat rodiny, aby se podílely na tvorbě rodinné politiky v regionu a zvyšovat povědomí občanů o opatřeních a aktivitách rodinné politiky na národní a regionální úrovni (Kuchařová, 2014, s. 14).

Role obcí v rodinné politice má nezastupitelnou úlohu. Jakožto nejbližší občanovi, může zavádět konkrétní opatření vzhledem k potřebnosti v daném regionu. Hlavní rolí pak je podporovat prorodinné aktivity, jejich iniciování, realizaci a propagaci. Dále má za úkol informovat občany o situaci v konkrétní oblasti, z pohledu dané politiky. Zpětnou vazbou správně fungující regionální rodinné politiky je dostatek aktivního obyvatelstva, mladí lidé zůstávají v oblasti, růst obcí, rozvoj kultury, udržování zeleně a dostatek služeb pro rodiny.



## 3.2 Rodina

Základní definice rodiny spočívala v tom, že se jedná o soukromý prostor a vytváří prvek sociálního systému (Možný, 2006, s. 14). V literatuře můžeme najít spoustu definic, které mají charakterizovat rodinu. Jedním z nejuniverzálnějších definic je, že ji lze považovat za základní jednotku společnosti. (Krebs, 2015, s. 381)

V rodině můžeme pozorovat jaký má účinek na formování osobnosti jejich členů a výchovu budoucí generace, což má nepopiratelný vliv na rozvoj společnosti (Fisher, 2014, s. 140). Rodina je první lidské soužití, s kterým se děti setkávají, a formuje je. Pokud poskytuje svým členům pocit bezpečí, jistoty, harmonie a blízkosti můžeme mluvit o zdravé a funkční rodině. Pod pojmem funkční rodina si lze představit „*uskupení, které plní základní funkce, tj. biologicko-reprodukční, socializační, sociálněekonomickou, regenerační a podpůrnou*“ (Paloncyová a kol., 2019, s. 9).

Kredátus vymezuje rodinu jako systém, kde v případě změny vztahu jednoho člena ke druhému má za následek změnu u ostatních členů rodiny. Rodinu pak lze rozdělit na funkční či disfunkční. (Tokárová, 2002, s. 111)

Rodina a manželství je považováno za velmi důležitou instituci u všech generací obyvatel. Jelikož je rodina základní stavební prvek ve státě, je důležité, aby se o ní stát staral a měl dobře nastavenou rodinnou politiku. Státní politika se často uskutečňuje opatřeními v odvětvích ekonomickém, sociálním či právním. (Krebs, 2015, s. 381).

### 3.2.1 Podoby rodiny

Rodina jako taková má spoustu podob lze ji rozdělit do několika skupin (Gadura, 2012, s. 33):

- *Nukleární rodina* – je taková, z které pocházíme a je tvořena rodiči a alespoň jedním dítětem.
- *Aktuální rodina* – rodinu, která byla založena partnery, žijí v ní s dětmi v roli manžela i rodiče.
- *Přeorganizovaná rodina* – nová rodina, která vznikne po rozvodu nebo smrti jednoho partnera.

- *Agregátní rodina* – je to forma přeorganizované rodiny, jsou zde děti z různých manželství.
- *Rozšířená rodina* – rodina včetně dalšího příbuzenstva žijícího v jedné domácnosti nebo význačně ovlivňuje rodinu.

Z hlediska úplnosti rodiny je možné rodinu dále dělit na (Mišíková, 2003, s. 25):

- *Úplná* - rodina, kde jsou oba rodiče a je pokládána za ideální formu soužití.
- *Neúplná* - označuje situaci, kde jeden z rodičů chybí. Nyní jí můžeme označovat i jako „jedno-rodičovskou rodinu“ (svobodná matka/otec, vdovská či rozvedená rodina).
- *Sloučená* – tento druh rodiny vzniká na základě spojení dvou neúplných rodin, nebo jednotlivce a jedné rodiny neúplné.

### 3.2.2 Funkce rodiny

Rodina jako základní stavební prvek společnosti má mnoho důležitých funkcí. Tyto funkce jsou ovlivněny historickým vývojem a mohou lišit podle kultury či společenských podmínek (Černá, 2001, s. 19). Každá rodina může mít specifické potřeby a funkce. (Možný, 2006).

Dunovský zmiňuje rozdělení funkčnosti rodin na 4 pásma: rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční. První dvě pásma znamenají, že je rodina funkční a minimálně potřebuje nějakou pomoc z okolí. Naproti tomu další dvě pásma, kde už jsou v rodině velké problémy, které ohrožují rodinu a hlavně dítě. (Dunovský, 1986, str. 28)

Existuje velké množství autorů a s tím spojené různé názory na počet funkcí rodiny a jejich důležitost. Ovšem jsou funkce, které se u těchto autorů objevují opakovaně, jsou jimi (Gadura, 2012, s. 78):

- *Biologicko - reprodukční* – tuto funkci lze dále dělit na dvě formy, fyziologickou (uspokojování fyziologických potřeb) a reprodukční (reprodukce lidského rodu).
- *Emocionální* – je jedna z nejdůležitějších pro správný vývoj člověka (podpora ze strany rodiny) a nabízí mu pocit jistoty a zázemí.
- *Sociální* – v rámci rodiny si osvojujeme sociální pravidla a normy, komunikační dovednosti, sociální role a respektování ostatních jedinců.

- *Ekonomická* – nutnost správně spravovat svoje finance, dle svých možností, je velmi podstatná. Dospělí přinášejí do rodiny finanční prostředky prací, i když mohou nastat situace, kdy je nutné využití pomoci státu (podpory, příspěvky).
- *Pečovatelská* – postarat se o členy rodiny je jednou z úloh rodiny. Samozřejmě se na této péči podílí společně se státem, ať už se starají o nemocné, seniory, tělesně nebo duševně postižené členy.
- *Kulturně - hodnotová* – slouží jako stavební kámen pro udržování tradic a zvyků, které se mohou předávat z generace na generaci. Díky tomu poznáváme historii, řemesla nebo umění.
- *Výrobní* – je spojena s podnikáním v rámci rodinných podniků. Čili malých či větších firem, které jsou spravovány a vedeny členy rodiny.
- *Odpočinkovo - rekreační* – každý člověk si potřebuje odpočinout a regenerovat tělo i mysl. Podstatou rodiny je mu toto poskytnout, vytvořit takové prostředí aby mohl každý člen načerpat síly a uvolnit se.
- *Ochranná* – pocit bezpečí je to, co by se měla rodina zajišťovat pro své nejbližší. Vytvořit zázemí, pocit jistoty a chránit jejich zdraví.

### 3.3 Neúplná rodina

Jak již bylo zmíněno výše, neúplná rodina je taková, kde je přítomen pouze jeden rodič. „*Termín neúplná rodina zahrnuje svobodné matky, vdovy i rozvedené ženy s dětmi, biologické rodiny nezahrnující manželský pár i rodiny v čele s ženou bez partnera.*“ (De Singly, 1999, s. 38)

V posledních letech můžeme sledovat vzrůstající počet takovýchto rodin. Příčiny vzniku mohou být různé. Rodina s jedním rodičem není nic, co by neobjevovalo již v minulosti, ale většinou to byl jiný důvod, než je nyní. Neúplná rodina se může potýkat se spoustou výzev během toho, co se snaží vypořádat s emocionálními a praktickými problémy.

V neúplné rodině lze pozorovat často nedostatek sociálně emočních podnětů, což může ovlivňovat vývoj dítěte. Takto uspořádaná rodina může plnit funkce základní rodiny jen částečně (Klapilová, 2003, s. 8).

Příčiny, které vedou ke vzniku neúplných rodin, je více. Můžeme je rozdělit do třech skupin (Paloncyová a kol., 2019, s. 10):

- matka je svobodná
- smrt jednoho z partnerů
- rozvod / rozchod partnerů

### **3.3.1 Svobodná matka**

Tento pojem může být chápán v několika rovinách (Gadura, 2012, s. 136):

- Mateřství neplánované, ale partner byl vybrán. Matka na základě otěhotnění může odmítnout žít s otcem svého dítěte nebo naopak otec se nechce podílet na výchově a sdílet společnou domácnost s matkou.
- Těhotenství neplánované v důsledku spáchání trestného činu na budoucí matce. V takovýchto případech je často potřeba odborná pomoc psychologa, aby se matka s traumatem a vzniklou situací dokázala vyrovnat.
- Plánované mateřství s člověkem, který už je ve vztahu s jinou osobou a má s ní případně i děti.
- Pořízení dítěte, ale bez závazků. Mohou to být ženy, které vedle sebe nechtějí partnera nebo jsou homosexuální orientace.
- Nepravé svobodné mateřství je vlastně takové, kdy jsou v rodině přítomni oba rodičové, ale nejsou sezdáni. Taková to matka má stále možnost využívat některých sociálních výhod pro matky samoživitelky.
- Neplánované těhotenství matky, která žije nestandardním způsobem, může to být závislost, promiskuita nebo nulové zázemí a chudoba.

### **3.3.2 Vdovství**

Dalším možným způsobem vzniku neúplné rodiny je vdovství. Což znamená úmrtí jednoho z rodičů, ať je příčina jakákoliv (nemoc, nehoda a další) (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 4).

Toto je velmi traumatizující situace pro ostatní členy rodiny, především pokud nebyl prostor se na tuto situaci připravit. V některých kulturách se na vdovství stále pohlíží jako

na něco negativního a často musí čelit diskriminaci, což může ztížit zvládnání této těžké situace. Nicméně, v moderních společnostech jsou vdovy obvykle chráněny právními předpisy a mají přístup ke zdrojům a podpoře, aby mohly úspěšně zvládat situaci.

Dle Špatenkové (2005, s. 71) je ztráta partnera významnou životní situací a způsobuje to výraznou změnu způsobu života, sociálního postavení a často i celkově životní úrovně. Je proto důležité, aby se druhý rodič s touto situací co nejdříve sám srovnal a mohl poskytnout útěchu a podporu svým dětem. Neměla by nastat situace, kdy je tomu naopak a rodič vyžaduje podporu či pomoc od dětí. Tím staví svoje potomky do role, na kterou nejsou připraveni a zralí. Takovéto situace mohou vyvolávat u dětí pocity úzkosti, velkého tlaku a následné přetížení.

Dalším důležitým úkolem pozůstalého rodiče je uchovávat v dětech pozitivní vzpomínky na zemřelého. Ti potřebují si pamatovat druhého rodiče v dobrém světle a mít na něj šťastné vzpomínky. To vede k lepšímu psychickému vývoji, vyhnou se depresím způsobené ztrátou rodiče a snáz přijmou někoho náhradního do rodiny.

### 3.3.3 Rozvod

Rozvod je právní proces, který vede k ukončení manželského svazku. V dnešní době je stoupající tendence počtu rozvodů a zároveň menší množství uzavíraných manželství. Není to tak, že by dříve lidé o rozvodu neuvažovali, ale bylo to komplikovanější než dnes. Už jen z hlediska náboženského nebo politického. Samozřejmě na to lidé ve společnosti nebyli zvyklí a koukali často na rozvedené (hlavně ženy) skrz prsty. Byla snaha manželství udržet za každou cenu, nehledě na to jak to působilo na vývoj dětí nebo na partnera. „*Příčiny rozvratu mohou spočívat v chování manželů (nevěra, opuštění, násilné chování atd.), ale mohou mít i objektivní povahu (choroba jednoho z manželů, neplodnost, impotence, frigidita...)*“ (Možný, 2002, s. 173-175).

Dle Matěječka můžeme rozvod chápat jako opatření, která má zabránit nesouladu a konflikty mezi manželi. K rozvodu vede nefunkčnost rodiny, která má dle autora 3 stádia: manželský nesoulad, rozvrat a rozvod (Matěječek, 1994, s. 133).

Narůst rozvodů je i v tom, že je to vlastně kolikrát snazší a rychlejší cesta, jak věci řešit pokud jsme s něčím nespokojeni. Manželé spolu častokrát ani nekomunikují a nehledají

cesty, jak problémy řešit, aby nedošlo k rozchodu (Vágnerová, 2000, s. 363). Rozvod by měl být považován až za krajní řešení problémů, kde už není jiná cesta.

Rozvod může být náročný a emotivní proces, který může mít vliv na celou rodinu, zejména pokud jsou zahrnuty děti. (Černá, 2001, s. 36)

Při rozvodu se manželé musí dohodnout na podmínkách rozvodu, například na rozdělení majetku nebo péči o děti. Rozvod může být psychicky a finančně náročný proces, který může mít vliv na zdraví a životní styl manželů i jejich dětí. Nicméně pokud jsou manželé schopni se dohodnout na rozumných podmínkách a pracovat společně, může rozvod vést k pozitivnímu a zdravému novému začátku pro všechny zúčastněné.

### **3.4 Samoživitelka jako zvláštní případ dysfunkčnosti rodiny**

Samoživitelkou rozumíme ženu, která se stará a vychovává dítě nebo děti sama bez přítomnosti partnera či otce dítěte (Dudová, 2016, s. 3). Problém samoživitelství se z 90% týká žen. Tato situace může být způsobena několika okolnostmi, například rozvodem, smrtí partnera nebo rozhodnutí ženy být nezávislou a nevstupovat do manželství (Hasmánková Marhánková, 2011, s. 3).

Sólo matky se mohou ocitnout často v situacích, kdy se musí vyrovnávat s finančními, emočními a dalšími problémy. Samoživitelky se totiž dostávají pod velký tlak a jsou na ně vyvíjeny vysoké nároky. V mnoha případech jsou matky samoživitelky finančně závislé pouze samy na sobě, musí vychovávat děti, zaopatřit rodinu, vést domácnost a zajistit dětem bezpečí a útulný domov.

*„Řada sólo matek se ale nachází v situaci, kdy nemají dostatečný ekonomický ani sociální kapitál, navíc jim chybí čas, jelikož pečují o malé dítě či děti, a snaží se vyřešit svou pracovní situaci.“* (Dudová, 2016, s. 8)

Situace samoživitelek se může být odlišná podle státu, kultury, společenských a ekonomických podmínek. Některé státy vytvářejí podpůrné programy a služby, které matkám samoživitelkám pomáhají získat přístup ke zdravotní péči, vzdělání, bydlení, pracovním příležitostem a dalším zdrojům, aby se mohly lépe postarat o své děti a zlepšit životní situaci. Existují i organizace, které nabízejí těmto ženám podporu. Tyto programy se

snaží poskytnout finanční, právní, vzdělávací a psychologickou podporu, aby matky mohly vychovávat své děti v lepších podmínkách a zajistit pro ně lepší budoucnost. Je důležité, aby se matky samoživitelky necítily izolované a mohly se spojit s jinými samoživiteli a komunitami, které jim mohou poskytnout podporu a porozumění.

### 3.4.1 Forma péče o dítě

Péče o dítě po rozvodu se řídí zákonem (§ 907 zákona č. 89/2012 Sb.) a závisí na mnoha faktorech, jako jsou věk dítěte, jeho zdravotní stav, preference rodičů a schopnost každého z rodičů poskytnout potřebnou péči dítěti. Vypočítání vyživovací povinnosti záleží na majetkových poměrech rodičů a měla by být stanovena v takové výši, aby mohla být zajištěna životní úroveň dítěte v odpovídajícím rozsahu (Lehmann, 2023, s. 15).

Při rozhodování o tom, jakou formu péče o dítě po rozvodu zvolit, je důležité vzít v úvahu potřeby dítěte a zájmy všech zúčastněných stran. Je také vhodné konzultovat s odborníky (právníci a psychologové), kteří mohou poskytnout doporučení a pomoci rodičům v rozhodování.

Mezi nejčastější způsoby péče po rozvodu patří (Palonciová a kol., 2019, s. 33):

- **Střídavá péče** – Střídavá péče se týká rozdělení péče o dítě mezi oba rodiče v případě rozvodu nebo rozchodu. V této situaci oba rodiče sdílejí péči o dítě, takže dítě žije s oběma rodiči v pravidelných intervalech. V závislosti na okolnostech může být doba trávená s každým rodičem různá.
- **Výhradní péče** – V některých případech může být jednomu z rodičů přidělena výhradní péče o dítě, zatímco druhý rodič má pouze omezený časový kontakt s dítětem. Toto rozhodnutí může být založeno na tom, kdo je schopen poskytnout stabilní a bezpečné prostředí pro dítě nebo na věku dítěte.
- **Společná péče** – Společná péče znamená, že oba rodiče se podílejí na rozhodování o důležitých věcech týkajících se dítěte. Pro ty rodiče, kteří spolu žijí v jedné domácnosti a jsou zajedno, může být společná péče efektivním přístupem.

### 3.4.2 Podpora samoživitelek

Samoživitelky jsou jednou ze skupin, které často potřebují pomoc a podporu od společnosti. Podpora sólo matek je důležitým tématem, protože tyto ženy často čelí výzvám a potřebují podporu ve své roli samostatně vychovávajících rodičů. Podporu mohou využít v rozličných formách. V České republice má důležitou pozici stát. Ten plní významnou úlohu, především jako zdroj finanční pomoci. Další organizace se zapojují do pomoci a snaží situaci matek zlepšit. Jedná se o neziskové organizace, nadační fondy, charitativní a dobročinné společnosti, komunitní centra a v neposlední řadě rodinu a přátele. Tato podpora, ať finanční, hmotná či nehmotná je pro ně často velmi důležitá a pomáhá jim se s touto situací lépe vyrovnat a překonat překážky.

#### **Subjekty a organizace poskytující pomoc a podporu samoživitelkám:**

- **Státní instituce:** Vládní organizace, jako jsou sociální úřady, ministerstva práce a sociálních věcí, místní samosprávy a úřady pro rodinnou politiku, poskytují různé formy podpory pro samoživitelky.
- **Charitativní organizace:** Různé neziskové organizace, charitativní a dobročinné společnosti se zaměřují na pomoc samoživitelkám. Tyto organizace mohou poskytovat finanční podporu, potravinové balíčky, oblečení, poradenské služby, právní pomoc a další formy pomoci.
- **Komunitní centra a skupiny:** Místní komunitní centra a neformální mohou být cenným zdrojem podpory a informací. Tyto centra a skupiny často pořádají setkání, workshopy, poradenství a vzájemnou pomoc mezi samoživitelkami.
- **Profesionální poradci:** Právníci, sociální pracovníci, psychologové a další profesionálové mohou poskytovat právní poradenství, psychologickou podporu, finanční plánování a další služby.
- **Rodinní příslušníci a přátelé:** Podpora od rodiny a přátel je v mnohých případech nejcennější. Rodinní příslušníci a přátelé mohou poskytnout emocionální oporu, pomoc s péčí o dítě, finanční podporu a další formy pomoci.

Každá z matek má jiná očekávání a potřebuje odlišný druh pomoci. Některé hledají finanční pomoc k zajištění potřeb svých a dětí. Jiné naopak nepotřebují finanční pomoc, ale ocení spíše emocionální podporu ze strany rodiny, přátel či komunity. Sólo matky často



hledají cestu, jak skloubit pracovní a rodinný život, proto ocení vstřícnost ze strany zaměstnavatele (pracovní doba).

### **Oblasti pomoci:**

- Finanční podpora – Často se matky potýkají s finančními problémy. Státy i další organizace nabízí finanční podporu. Jedná se o dávky na děti, příspěvky na bydlení, příspěvky na potraviny či oblečení, pomoc s financováním kroužků a aktivit pro děti a různé další formy pomoci.
- Právní pomoc – Spousta žen ve složitých situacích potřebuje pomoc v oblasti práva. Týká se to jak výchovy dětí, ale i třeba rozvodů. S tím jsou obvykle spojeny otázky výživného na děti či matku samotnou. Pomoc lidí, kteří se v tomto oboru orientují, je pro ně důležitá.
- Terapeutická pomoc – Samoživitelky jsou pod velkým tlakem a mohou se u nich projevit známky deprese, úzkosti a další podobné problémy. Mnoho organizací jim nabízí psychologickou pomoc ve formě poradenství či terapeutů, kteří jim pomáhají tuto složitou situaci zvládnout a vyrovnat se s ní.
- Podpora vzdělávání a pracovních příležitostí – Různé organizace nabízí vzdělávací programy, školení, rekvalifikace, aby tím pomohly matkám zvýšit jejich kvalifikaci a tím i šance získat stálou a dobře placenou práci.
- Pomoc s péčí o dítě – Organizace jako jsou školky a jiné instituce, které se starají o děti a umožňují tím matce pracovat nebo studovat. Lze najít mnoho institucí ať státních či soukromých.
- Dobrovolnictví a dary – Matkám mohou pomáhat i osoby dobrovolně mimo jakékoliv instituce. Většinou se jedná hlavně o dary, dobrovolníci mohou také pomáhat i jinak než materiálně (vyzvednout dítě, péčí o něj, úklidem, nákupem aj.).

## **3.5 Státní podpora**

Neúplným rodinám vláda ČR nijak konkrétně nepomáhá, mají nárok na stejné dávky jako úplné rodiny, jejichž rozpočet se skládá ze dvou příjmů. Svobodné ženy jsou zároveň po seniorech skupinou nejvíce ohroženou chudobou. Samoživitelky mají možnost obdržet

od státu podporu hmotnou, finanční i jiné druhy pomoci. Stát má takto možnost zlepšit jejich situaci, omezovat vzniklé sociální nerovnosti a zlepšit jejich kvalitu života.

### 3.5.1 Finanční podpora

Finanční podpora státu je pro samoživitelky v některých případech podstatnou součástí jejich příjmu a bez pomoci státu by se ocitly ve velmi složité situaci. Existuje několik druhů podpory, ať už to jsou přídavky, příspěvky nebo třeba daňové slevy. Systém podpor je upraven v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Na tuto podporu mají nárok občané s trvalým pobytem na území České republiky.

Občanům jsou poskytovány dávky, které řeší jejich nedostatečné příjmy a jsou přímo cílené na jejich specifické potřeby. Osoby, kterým jsou tyto dávky poskytovány, jsou vymezeny podle skupin, které vyžadují specifickou pomoc. Podmínkou, aby dávka byla poskytnuta, je že jedinec má nedostatečné příjmy, což znamená, že je sociálně potřebný (Dudová, 2016, s. 6)

#### Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je poskytován rodinám s nízkým příjmem. Je rozdělen do třech kategorií, dle věku nezaopatřeného dítěte a dvou výměr závislých na příjmu rodinu. „*Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný (čistý) příjem v rodině je nižší než 3,4násobek životního minima rodiny*“ (Přídavek na dítě; mpsv.cz) O tento přídavek se zažádá jednou a poté je povinnost dokládat zpětně příjem rodiny vždy po třech měsících. Matky samoživitelky dokládají pouze svůj příjem, pokud nežijí společně s druhým rodičem a dítě je v jejich výhradní péči (Přídavek na dítě; mpsv.cz)

Tabulka 1: Výše přídavku na dítě za kalendářní měsíc

Věk nezaopatřeného dítěte	Základní výměra přídavku na dítě (Kč)	Zvýšená výměra přídavku na dítě (Kč)
0 – 6 let	830	1330
6 – 15 let	970	1470
15 – 26 let	1080	1580

Zdroj: vlastní zpracování, Přídavek na dítě (mpsv.cz)

## Příspěvek na bydlení

Úkolem příspěvku na bydlení je pomoci s náklady spojenými s bydlením. Stejně jako u předchozí dávky je nutné dokládat čtvrtletní příjmy rodiny a jejich náklady. Nyní je možné je předat příslušnému úřadu jen dvakrát do roka a poté bude příspěvek vyplácen půl roku. Žadatel má povinnost doložit náklady a příjmy za 1. a 3. kalendářní čtvrtletí za další dvě období je to dobrovolné, to mohou využít občané, kterým se v těchto měsících změnily náklady příjmy. Nárok mají vlastníci bytu nebo i nájemníci, pokud náklady přesahují 30 % čistého příjmu dané rodiny a tato částka není vyšší než normativní náklady na bydlení. „Pro účely poskytování příspěvku na bydlení se společně posuzují všechny osoby, které užívají byt. Vždy se však společně posuzují rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, manželé a partneri“ (Příspěvek na bydlení; mpsv.cz) Náklady, které jsou relativní pro posuzování nároku na dávku, jsou: nájemné či srovnatelné náklady u bytů družstevních, náklady na energie (plyn, elektřiny), dodávka tepla a vody a další provozní náklady (výtah, společné osvětlení a další). Tyto náklady jsou ovlivněny i případnými přeplatky. Roli při posuzování dávky hraje i velikost obce, v níž se byt nachází a počet příslušníků v domácnosti.

### Výše částek normativních nákladů na bydlení 1. 1. 2024:

Tabulka 2: Byty využívané na základě nájemní smlouvy

Počet osob v rodině	Měsíční náklady na bydlení v Kč		
	Praha a Brno	Obce s alespoň 70 000 obyvateli	Obce do 69 999 obyvatel
jedna nebo dvě	16 729	14 197	13 737
tři	19 212	15 900	15 299
čtyři a více	23 195	19 202	18 477

Zdroj: vlastní zpracování, Příspěvek na bydlení (mpsv.cz)

Tabulka 3: Byty v družstevních bytech a bytech vlastníků

Počet osob v rodině	Měsíční náklady na bydlení v Kč
jedna nebo dvě	8 932
tři	11 161
čtyři a více	13 568

Zdroj: vlastní zpracování, Příspěvek na bydlení (mpsv.cz)

*„Výše příspěvku na bydlení činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30. Pokud jsou skutečné náklady na bydlení nižší než normativní náklady na bydlení, náleží příspěvek na bydlení ve výši rozdílu mezi těmito skutečnými náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30“ (Příspěvek na bydlení; mpsv.cz).*

### **Rodičovský příspěvek**

Tento příspěvek je vyplácen rodičům pečujícím osobně a celodenně o nejmladší dítě v rodině. Měsíční výši této dávky si nastavuje rodič sám, dle vlastního rozhodnutí a není zde rozhodující příjem.

- Pro děti narozené do 31. 12. 2023: Celková suma, která je rodiči poskytnuta je 300 000 Kč do věku 4let dítěte. Pokud je více dětí, částka se navyšuje na 450 000 Kč.
- Pro děti narozené po 31. 12. 2023: Celková suma, která je rodiči poskytnuta je 350 000 Kč do věku 3let dítěte. Pokud je více dětí tato částka navýšena na 525 000 Kč.

Rodič se tedy sám rozhodne, jak dlouho chce tuto částku čerpat a dle toho je vypočítána měsíční suma. Je zde i možnost toto nastavení upravit během čerpání, ale maximálně jednou za 3 měsíce. Nárok na rodičovský příspěvek zanikne po vyčerpání celé částky, dovršením určeného věku dítěte nebo po narození dalšího dítěte. Pokud je důvodem

narození dalšího dítěte, lze zbývající částku vyplatit jednorázově po splnění zákonných podmínek (Rodičovský příspěvek; mpsv.cz).

### **Porodné**

Porodné je dávkou jednorázovou a vyplacen lidem s nízkým příjmem. Je určen pro ženy, které porodily první nebo druhé živé dítě. Dávka je matce vyplacena, pokud příjem rodiny byl nižší než 2,7 násobek životního minima rodiny a nezapočítává se přídavek na dítě. Pokud by matka dítěte zemřela a měla nárok na tuto dávku, může být poté vyplacena otci. Výše porodného je 13 000 Kč u prvního dítěte a 10 000 Kč u druhého. Nárok vznikne dnem porodu nebo dnem převzetí do trvalé péče náhradních rodičů (Porodné; mpsv.cz).

### **Příspěvek na živobytí**

Příspěvek na živobytí slouží k zajištění základních potřeb posuzovaných osob. Základními potřebami zde rozumíme stravu, oblečení, obuv, hygienické potřeby a další. Při schvalování žádosti o tuto dávku se posuzují příjmy, sociální a majetková situace osob. Zároveň se zjišťuje, zda by si žadatel nemohl svou situaci vylepšit sám. Pokud vznikne nárok, vypočte se částka příspěvku porovnáním živobytí osob s jejich příjmem (nezahrnující náklady na bydlení). Živobytí osob se stanovuje individuálně a spojeno je existenčním a životním minimem. U nezaopatřených dětí se počítá živobytí ze životního minima (Příspěvek na živobytí; mpsv.cz).

### **Doplatek na bydlení**

Jak už z názvu vyplývá, jedná se pomoc s úhradou nákladů na bydlení. Částka je vypočítána tak, aby po odečtení nákladů spojených s bydlením, zůstala žadateli suma ve výši živobytí. Tyto odůvodněné náklady jsou stanoveny na základě geografického umístění obce a stanovuje je krajské pobočka Úřadu práce. Tato pobočka kontroluje podmínky, vhodnost a stav bydlení. *„Jako u některých jiných příspěvků se zde zohledňuje majetková, příjmová a sociální situace žadatele. Základem pro tuto dávku je přiznání nároku na příspěvek na živobytí nebo příjem osob nepřesáhl 1,3násobek částky na živobytí. Po splnění podmínek se výše povýčítá z odůvodněných nákladů na bydlení po odečtu částky příjmu navýšeného o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí osoby/společně posuzovaných osob“* (Doplatek na bydlení; mpsv.cz).

## **Mimořádná okamžitá pomoc**

Další jednorázovou dávkou je mimořádná okamžitá pomoc. Jak je možno usoudit z názvu, jedná se o pomoc při nečekané životní události. V zákoně je vyjmenováno 6 sociálních situací, v kterých lze žádat. Hodnotí se situace žadatele a je nutno specifikovat žádost na konkrétní situaci. Nelze žádat u situací, kde už byla poskytnuta jiná dávka a zároveň by neměla být vyplacena na již zaplacené, až na výjimky. „*Šest situací, v nichž lze zažádat: hrozí újma na zdraví, mimořádná událost (například přírodní pohroma), úhrada správného poplatku, poplatky spojené se vzděláním a zájmovou činností nezaopatřeného dítěte, pořízení základního vybavení domácnosti nebo hrozí sociální vyloučení*“ (Mimořádná okamžitá pomoc; mpsv.cz).

## **Náhradní výživné**

Pokud není jedním rodičem placeno plné nebo žádné výživné na dítě, může se druhý rodič obrátit na stát. Tato dávka je vyplácena pouze po určitou dobu (max. 24 výplat). Výše této dávky je v souladu s rozhodnutím soudu o stanové částce výživného, avšak maximálně 3000 Kč. Pro získání náhradního výživného je nutné nejdříve podat žalobu k soudu na osobu, která neplní povinnost nebo podat návrh na exekuci. Po podání žádosti je nutné každé čtyři měsíce dokládat výši přijatého výživného (Náhradní výživné; mpsv.cz).

## **Ošetřovné**

Dávka při hospitalizaci je jednou ze šesti hlavních dávek českého systému nemocenského pojištění. Nárok na nemocenskou má zaměstnanec, který je v pracovní neschopnosti z důvodu péče o dítě do 10 let věku nebo pro nemoc nebo úraz, jehož zdravotní stav vyžaduje péči jiné fyzické osoby. Pečujícími osobami jsou i osoby, které se musí starat o zdravé dítě do 10 let, kterému je nařízena karanténa z důvodu uzavření školy nebo zařízení péče o děti (z důvodu úrazu, epidemie nebo jiné nepředvídatelné události), nebo mu byla nařízena karanténa. U této dávky se zohledňuje, pokud je matka samoživitelka. V tomto případě má rodič nárok na 16 dní místo 9dní (Klasické ošetřovné; mpsv.cz).

### 3.5.2 Sociální služby a sociální práce

Kromě finanční podpory mohou být samoživitelkám poskytovány i různé formy nefinanční podpory ze strany státu. Podmínky poskytování pomoci osobám v nepříznivých situacích je upravena v zákoně č.108/2006 Sb., o sociálních službách. Cílem nefinanční podpory je poskytnout přístup k základním službám a zlepšit jejich kvalitu života. Podpora v různých oblastech života může pomoci matkám samoživitelkám zvládat náročné situace a získat dovednosti a znalosti, které jim umožní získat nezávislost a zlepšit životní podmínky. U všech sjednaných sociálních služeb je předem stanoveno, zda jsou bezplatné či nikoliv. Mezi bezplatné patří sociální poradenství, raná péče, telefonická krizová pomoc i sociálně aktivizační služby.

Dle výše zmíněného zákona sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Pro matky samoživitelky může být velmi oceněnou službou sociální poradenství, které jim poskytne základní informace, jak vyřešit nepříznivou situaci v které se nachází. Zároveň jde o odborné poradenství, které se věnuje specifickým potřebám skupin (například manželská nebo rodinná poradna).

Dalším důležitou službou je sociální prevence. Prevence má napomoci zabránit sociálnímu vyloučení znevýhodněných osob, což u matek samoživitelek může hrozit. Účelem je překonat aktuální nepříznivou situaci a poskytnout osobě možnost inkluze. Raná péče je terénní službou a pomáhá rodinám s dětmi mladšími 7 let, které jsou postižené. Vypomáhají jim se vzděláním, terapeutickou činností či zpřístupnění sociálního kontaktu. Telefonická krizová pomoc je součástí sociální prevence a také terénní službou poskytovanou osobám v nelehkých situacích. Azylové domy jsou jednou z možností, jak si může matka zajistit bydlení pro sebe a své dítě. Tyto domy jim na přechodnou dobu zajistí ubytování a pomoc při zajištění stravy.

Stát se snaží matky podpořit i na trhu práce. Úřad práce nabízí nyní velké množství rekvalifikačních kurzů pro občany a mohou ho využít lidé pracující, nezaměstnaní či na rodičovské dovolené. Kurzy jsou z větší části hrazeny státem a doplněny o spoluúčast žadatele. Takto si matky mohou zvýšit kvalifikaci a rozšířit své znalosti, což jim může pomoci při hledání lepšího pracovního místa (Nabídka rekvalifikací a vzdělávacích kurzů; [uradprace.cz](http://uradprace.cz)).

Sleva na pojistném je dalším vstřícným krokem směrem k matkám, které nemohou pracovat na plný úvazek. Zaměstnavatel, který tuto možnost poskytne rodiči pečující o dítě do věku 10 let, může tuto slevu uplatnit. Sleva za měsíc je na 5 % vyměřovacího základu zaměstnance (Slevy na pojistném - Česká správa sociálního zabezpečení; cssz.cz).

### **3.6 Podpora nestátních subjektů**

Samoživitelky mají možnost se v případě potřeby obrátit i na jiné subjekty, než je stát. Existuje velké množství organizací, které se touto problematikou zabývají a nabízejí podporu matkám, ať hmotnou nebo nehmotnou. Můžeme jmenovat neziskové organizace, charity či komunitní skupiny, které se snaží pomoci. Nelze vypsát všechny, proto jsem vybrala pouze několik z nich. Mimo tyto organizace sleduji například i skupiny na Facebooku, které jsou zaměřeny na pomoc samoživitelkám. Zde mohou samy požádat o pomoc nebo naopak ji mohou nabídnout.

#### **3.6.1 Potravinové banky**

Federace potravinových bank je neziskovou organizací. Získané potraviny a jiné materiální dary se předávají regionálním potravinovým bankám či neziskovým organizacím, kde jsou nabízeny lidem z ohrožených sociálních skupin, ať už to jsou samoživitelky nebo třeba senioři. Po celé České republice je 15 potravinových bank. Potraviny se získávají ze sbírek, obchodů, od zemědělců nebo producentů. Organizace shromážděné zásoby protřídí, rozdělí a odveze dál. Potravinové banky zásobují přes 800 neziskových organizací, které si poté sami určí, komu je přidělí. Úkolem bank je pomoci lidem a omezit plýtvání potravinami.

#### **3.6.2 Šatník**

Tato organizace pomáhá samoživitelům zajistit základní potřeby. Je zde možné najít oblečení, obuv, hračky, drogerii, ale i třeba nábytek. I služby jsou součástí nabídky, například kadeřník nebo vizážista. Samoživitelé se zapojují a pomáhají přímo v šatníku, třeba třídí oblečení nebo jiné potřebné věci. Přes šatník lze zajistit i doučování pro dítě. Samoživitelé se do šatníku musí nejdříve zaregistrovat a poté si mohou přijít vybrat, co potřebují.



### **3.6.3 Fandi mámám**

„Fandi mámám“ je dobročinný projekt, který pomáhá samoživitelkám. Matky zde mohou najít především materiální pomoc, ať už vybavení do školy pro děti, potraviny, nábytek a jiné. Tento projekt funguje na dárcovském principu. Samoživitelka si může napsat, co by potřebovala pro sebe či své dítě a tento projekt se bude snažit najít dárce, který jí pomůže. Podporu lze využívat dva roky. V rámci poskytovaných služeb je možné využít i poradenství (právní, sociální).

### **3.6.4 Klub svobodných matek**

Nezisková organizace, která podporuje samoživitelky a poskytuje pomoc finanční, materiální či odborné poradenství. V rámci programu funguje oděvní banka, kde je možnost získat potřebné oblečení, které je nabízeno přímo v Praze nebo je dodáváno do regionálních potravinových bank. Příjemci veškeré pomoci od organizace jsou prověřováni, takže nehrozí zneužití pomoci. Finance a zdroje získává organizace od veřejnosti nebo soukromých podnikatelských subjektů. Klub pomáhá hradit dětem obědy ve školách, tábory nebo školní potřeby. Důležitá je i právní poradna, ať v oblasti sociální či rodinném právu, ta sólo rodičům pomáhá zorientovat se v problematice a lépe zvládat a řešit situaci.

### **3.6.5 Asociace neúplných rodin**

Asociace neúplných rodin umožňuje samoživitelům využít služeb během vymáhání výživného. Jedná se především o advokáty, exekutora, konzultanty nebo psychology. Organizace je nezisková a financována od dárců. Asociace poskytuje tyto služby bezplatně.

### **3.6.6 Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství**

Aperio je další jmenovanou neziskovou organizací zaměřenou na pomoc rodičům. Organizace nabízí širokou škálu poradenských služeb, kurzy pro rodiče, předporodních kurzy, infolinku pro mámy i táty a spoustu dalších. Je zde i sekce pro sólo rodiče, kde lze najít množství užitečných článků. Prostřednictvím webové poradny se mohou zájemci dotazovat na otázky z oblasti sociální podpory, práva či psychologické. Pro rok 2023 Aperio vydalo i průvodce zákony, který je přístupný ke stažení.

## 4 Vlastní práce (případová studie o samoživitelkách)

Tato část práce je věnována šetření, kde se zjišťuje, jak samoživitelky využívají dostupnou pomoc nabízenou státem, či jinými institucemi. Zda mají dostatek informací o tom, jaké možnosti mohou využít v této situaci.

Empirická práce je rozdělena na dvě části. Výzkum byl tvořen dvěma částmi, kvantitativním výzkumem a navazujícím kvalitativním. Kvantitativní výzkum probíhal formou dotazníku. Obecně je hlavním cílem kvantitativního výzkumu získat statisticky podložené informace, které lze obecně aplikovat na celou populaci nebo na určitou skupinu dotazovaných. Kvantitativní výzkum se snaží o objektivitu a minimalizaci subjektivních vlivů.

Na výsledky dotazníku v práci navazuje metoda kvalitativní, formou rozhovoru se samoživitelkami. U kvalitativního výzkumu byla snaha pochopit subjektivní pohledy a interpretace samoživitelů, přičemž kladou důraz na jejich vlastní zkušenosti. Získání informací proběhlo prostřednictvím nestandardizovaných rozhovorů se samoživitelkami.

### 4.1 Problém samoživitelek v ČR - kontext výzkumné studie

Data, které se nachází v následující kapitole, byli získány ze statistických údajů a výzkumů expertů, kteří se zaměřují na téma neúplné rodiny a samoživitelství. *„Neúplnou rodinu tvoří rodič s jedním nebo více nezaopatřenými dětmi, případně s dalšími členy (prarodič, zaopatřené dítě). Čistá neúplná rodina se skládá jen z rodiče s nezaopatřeným dítětem (dětmi)“* ([2. Rodiny a domácnosti | ČSÚ \(czso.cz\)](#)).

Dle sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 tvořily v ČR neúplné rodiny necelou pětinu rodinných domácností (508 590). Nejčastěji se jednalo o osamělé matky (85%). Tento podíl neúplných rodin na rodinných domácnostech se dle zpracovaných statistik navyšoval úměrně velikosti obce.

Tabulka 4: Počet neúplných rodin dle velikosti obcí

<b>Neúplné rodiny (Období: 26. 3. 2021)</b>	<b>Celkem</b>	<b>Osamělý otec</b>	<b>Osamělá matka</b>
<b>Česká republika</b>	<b>508 590</b>	<b>77 060</b>	<b>431 530</b>
<b>obce podle počtu obyvatel:</b>			
<b>do 199</b>	7 044	1 490	5 554
<b>200 - 499</b>	25 802	5 459	20 343
<b>500 - 999</b>	37 955	7 381	30 574
<b>1 000 - 1 999</b>	44 545	8 093	36 452
<b>2 000 - 4 999</b>	58 183	9 631	48 552
<b>5 000 - 9 999</b>	46 025	6 912	39 113
<b>10 000 - 19 999</b>	51 335	6 990	44 345
<b>20 000 - 49 999</b>	72 848	9 448	63 400
<b>50 000 - 99 999</b>	44 523	5 567	38 956
<b>100 000 a více</b>	120 330	16 089	104 241

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ (2021)

Stát vynakládá ročně až 25,9 miliardy dolarů na péči o tuto skupinu (s příspěvky na sociální zabezpečení a veřejný rozpočet v menší míře). Samoživitelé mají přibližně o 53 000 Kč méně na výchovu dětí, pokud žijí bez partnera (Matka samoživitelka, otec samoživitel; neviditelní.org).

Počet rozvodů od roku 2004 s výjimkou let 2010, 2013 a 2017 klesá. „V letech 2021 i 2022 pokles pokračoval, celkem bylo v roce 2021 rozvedeno 21,1 tisíce manželství a v roce 2022 19,3 tisíce manželství. Jednalo se o nejnižší roční počet rozvodů po roce 1970“ (Palonciová, 2023, s. 65). Tento vývoj odráží jak pokles počtu sňatků v posledních

desetiletích, tak změny délky individuálního manželství, rozvodovosti a nárůst průměrné délky manželství na současných 13,5 roku (ČSÚ). V roce 2021 rozvod postihl 20 444 dětí, což je navýšení o 1,3 % oproti předchozímu roku. Rozvádějící manželé mají nejčastěji jedno dítě (49 %) nebo dvě děti (44 %). Tento údaj se týká pouze dětí sezdaných páru, nejsou zde započteny děti rodičů, kteří nebyli manželé. (Paloncyová, 2023, s. 65).

Neúplné rodiny vznikají téměř stejnou měrou rozvodem a rozchodem nesezdaných rodičů. V letech 2018 - 2019 bylo více než polovina soudních procesů o péči o dítě rozhodnuto o společné péči rodičů (celkem 55 %), přičemž tato péče byla využita ve 48 % případů (Květoň, Fanta, 2019 in Barvíková a kol., 2022).

Z dosavadních výzkumných šetření realizovaných v rámci projektu „Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče“ vyplývá, že převážná část rozcházejících se rodičů se dokáže domluvit (Lehmann, 2023, s. 55).

Dle výzkumu, který provedla výzkumná instituce Rilsa, samoživitelé prohlašují, že mají problémy s jejich příjmy. Těžko vycházejí, mají obtíže s vytvářením rezerv a pokrytím výdajů. Tvorbu rezerv zvládne pouze každá sedmá neúplná rodina a dva z pěti samoživitelů nejsou schopni ušetřit vůbec nic. Největším úskalím je financování volnočasových aktivit dětí nebo jednorázových akcí (školní výlety či lyžařské zájezdy a jiné). Až třetina samoživitelů má problém tyto akce uhradit, a proto je nemohou dětem dopřát. Často jsou sólo rodiče dotlačeni k tomu, že své finanční náklady pokrývají půjčkami, které ale ve výsledku mají problém splácet. (Tůmová, 2023, s. 83)

Polovina sólo rodičů žije ve vlastní nemovitosti a 1/3 v nájemních bytech, kde jsou vysoké náklady a velmi zatěžují rodinný rozpočet. S obtížemi je hradil každý dvanáctý rodič samoživitel, určité obtíže pocívala další třetina. Samoživitelé zastávají názor, že jim chybí větší finanční podpora ze strany státu. Z výzkumu také vyplynulo, že velké množství samoživitelů upřednostňuje pomoc od státu ve formě sociálních dávek, na rozdíl od rodin úplných, které preferují podporu státu formou služeb. Žádná z neúplných rodin zařazených do šetření neměla příjem nad 60 000 Kč. Naopak tři čtvrtiny neúplných rodin mají měsíční příjem do 30 000 Kč a dvě pětiny neúplných rodin mají měsíční čistý příjem nižší než 20 000 Kč. Finančně jsou na tom hůře svobodné ženy, samoživitelé bez maturity a rodiče

děti do tří let. Samoživitelé využívají pomoc finanční a materiální od rodičů nebo někoho z rodiny (Tůmová, 2023, s. 87).

Výživné dle výzkumu v určené výši obdrží 61 % dětí pravidelně a 17 % dostane částku nižší nebo nepravidelně. Děti, které nedostávají výživné vůbec je okolo 20 %. Důvodů je několik, odmítnutí druhého rodiče zaplatit (26 %), rodiče se na tom domluvili (21 %) a jiné (Tůmová, 2023, s. 205).

Co se týče pracovního života sólo rodičů, většina z nich dává přednost rodině před kariérou. Z toho důvodu hledá zaměstnání na základě finančního ohodnocení na úkor seberealizace. Z výzkumu vyplývá, že vzdělanější ženy mají větší potřebu seberealizace a snaží se sladit více pracovní život s tím osobním. Naopak matky s nižším vzděláním dávají přednost rodině a nezaměřují se tolik pracovní uplatnění. Práce je pro ně především prostředek k zajištění rodiny. Většina žen je spokojena se svou pracovní náplní, hůře ovšem hodnotí sociální výhody zaměstnání a přístup zaměstnavatelů. *„Lze dedukovat, že případné napětí mezi rodinou a zaměstnáním je u vzdělanějších žen otázkou dvojí potřeby seberealizace (v rodině a zaměstnání), zatímco u svobodných a méně vzdělaných otázkou zabezpečení (materiálních) potřeb dětí a domácnosti při častěji nižších výdělcích. Míru závislosti na sociálních příjmech ilustruje fakt, že 69 % rodin pobírá sociální příplatek, 60 % dostává příspěvek na bydlení a 42 % rodin pobírá dokonce příspěvek na živobytí, je tedy v nějaké míře ohroženo chudobou.“* (Kuchařová, 2007, s. 20)

## **4.2 První fáze výzkumu – dotazníkové šetření**

Pro první část výzkumu byla zvolena metoda kvantitativní. *„Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explorovat, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných.“* (Hendl, 2005, s. 46)

Kvantitativní výzkum byl vybrán z důvodů získání většího objemu dat od širšího spektra dotazovaných. Toto šetření mi umožnilo rychlejší sběr informací, jejichž výsledky se dají lépe aplikovat na vybranou skupinu. Výsledky této části výzkumu poskytnou lepší

představu o tom, s jakými problémy se obecně samoživitelé potýkají a jakou formou je řeší. Pro tento výzkum bylo nutné stanovit si výzkumné otázky a hypotézy, které si během výzkumu budu chtít ověřit.

#### 4.2.1 Výzkumné otázky a hypotézy

Cílem výzkumu je získat odpovědi a tím si ověřit stanové hypotézy.

- Jak se orientují a využívají samoživitelky možnosti, které jim jsou systémem sociálního zabezpečení nabízeny a jaké jsou důvody pro nečerpání (neinformovanost, stud, domněnka, že pomoc nepotřebují apod.).
- Jsou naplněna očekávání samoživitel, ohledně pomoci ze strany státu?

Dle stanových výzkumných otázek byly sestaveny dvě hypotézy:

- Hypotéza 1: **Přístup k informacím** (jaké formy pomoci mohou samoživitelky využít, jaké jsou podmínky pro její poskytnutí a od jakých organizací mohou tuto pomoc získat – může to zahrnovat informace o financování, právech, zdravotní péči, podpoře rodiny a přátel, vzdělání a kariéře) **a zdroje pomoci** (konkrétní formy pomoci – sociální dávky, hmotná, finanční či nehmotná pomoc) **pomáhají samoživitelkám lépe zvládat jejich situaci a zajistit lepší kvalitu života jejich dětí.**
- Hypotéza 2: **Očekávání samoživitelek a využívání pomoci odpovídá potřebnosti** (tj. samoživitelé jsou schopni na základě informovanosti vyhledat potřebnou pomoc).

#### 4.2.2 Postup dotazování a výzkumný vzorek

Pro sběr dat byla použita metoda CAWI, při které dotazování vyplňují dotazníky online prostřednictvím internetu. Ta umožňuje efektivní a rychlý způsob sběru dat, a to bez nutnosti fyzické přítomnosti anketáře. Princip CAWI dotazování zahrnuje vytvoření online dotazníku, který je následně distribuován účastníkům výzkumu prostřednictvím e - mailu, sociálních médií nebo jiných online platforem. Respondenti poté odpovídají na otázky přímo online. Dotazník byl vytvořen pomocí Google Forms. Nejprve byl rozeslán mezi přátelé a

známé a následně umístěn na Facebook do vybrané skupiny, které jsou určeny pro sólo rodiče.

Dotazník se skládá z **3 dílčích částí**.

1. Otázky obecné, zaměřené na zjišťování věku, dosažené vzdělání, počtu dětí, věk dětí, forma péče, zaměstnanost, ochota zaměstnavatele vyjít matkám vstříc a popřípadě v čem.
2. Zjišťování finanční situace samoživitelek, využití finanční pomoci (stát, nestátní subjekt, blízké osoby), využití hmotné pomoci (stát, nestátní subjekt, blízké osoby), využití pomoci ve formě služeb (stát, nestátní subjekt, blízké osoby).
3. Poslední část obsahovala otázky na druh bydlení samoživitelek, jejich náklady na bydlení, celkový příjem a na závěr zhodnocení dávkového systému v ČR.

Účastníky výzkumu byli rodiče, kteří žili sami se svými závislými dětmi bez partnera. Vybráni byli pouze rodiče, kteří se po většinu měsíce starali o své děti nebo se o své děti střídali víceméně rovnoměrně s druhým rodičem. Toto dotazníkové šetření probíhalo od července do září roku 2023 online formou a vyplnilo celkem 87 samoživitelek. Dotazník obsahoval celkem 21 otázek. Po sestavení dotazníku byla provedena pilotní studii na několika vybraných samoživitelkách, zda rozumí otázkám a vědí, jak na ně odpovědět.

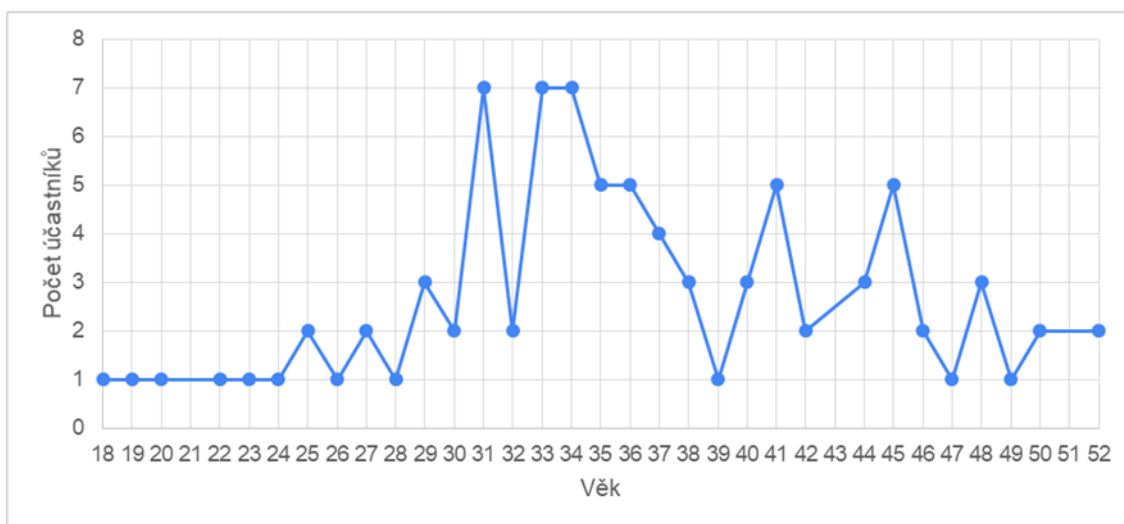
#### **Ad1 Struktura vzorku samoživitelek (sociodemografický pohled)**

Do výzkumu se zapojilo nejvíce samoživitelek ve věkovém rozmezí 31 – 36 let, tyto ženy tvořily 38 % z celkového počtu dotazovaných. Druhou početnou skupinu tvořily účastnice ve věku 37 – 45 let, které tvořily 1/3. Nejméně účastnic šetření byly mladší matky do věku 30 let.

Průměrný věk matek se v ČR zvýšil v roce 2021 na 30,4 let a zároveň u žen starších 36 let byl nárůst plodnosti o více než polovinu (Úroveň plodnosti v Česku patřila loni k nejvyšším v EU | ČSÚ (czso.cz)). Na základě těchto informací lze účastníky rozdělit do třech věkových kategorií. První skupinou jsou mladé maminky, ve věku 18- 30 let. Většina těchto maminek má své první dítě nebo více mladších dětí. Hranice 30 let tvoří pomyslný milník, kde lze podle statistik pozorovat postupné zvyšování rozvodovosti. S tím je spojena i

možnost, si v tomto věku ještě založit novou rodinu a mít další potomky s novým partnerem. Proto je druhá skupina vymezena hranicí 40 let. Poslední kategorií jsou účastnice ve věkovém rozmezí 40 – 52 let. U těchto matek je předpoklad, že už mají starší děti a další mít nebudou.

Graf č. 1 Věk samoživitelek



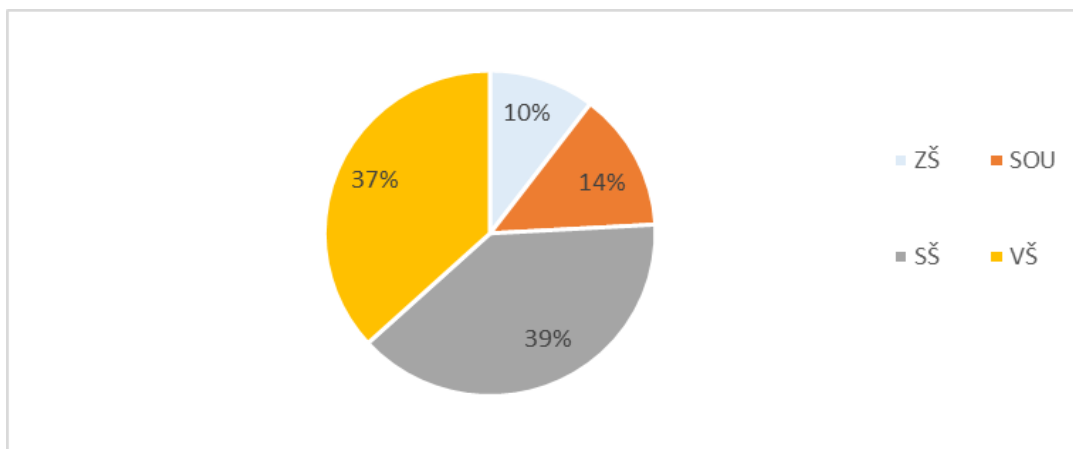
Zdroj: Vlastní zpracování

Vzdělanost dotazovaných byla širokého spektra od základního až po vysokoškolské vzdělání. Největší zastoupení měla skupina samoživitelek, které měly dokončené středoškolské vzdělání (39 %). Do této kategorie bylo sloučeno středoškolské a střední odborné vzdělání zakončené maturitou. Druhá nejpočetnější skupina byla složena z žen s dokončenou vyšší odbornou či vysokou školou (37 %).

Pokud bychom se podívali na složení jednotlivých kategorií, tak u základního vzdělání nalezneme nejvyšší zastoupení věkové kategorie matek ve věku do 30 let. Z této věkové kategorie je 5 dotazovaných. Střední odborné učiliště má nejčastěji skupina matek ve vyšším věku 38 – 48 let. Středoškolské vzdělání mají dokončené účastnice nejčastěji z věkové kategorie 30 – 40 let. Průměrný věk žen s dokončeným vyšším odborným nebo vysokoškolským studiem je 37 let. Většina účastnic s titulem je ve věkovém rozmezí 30 – 40 let, jedná se o 2/3.



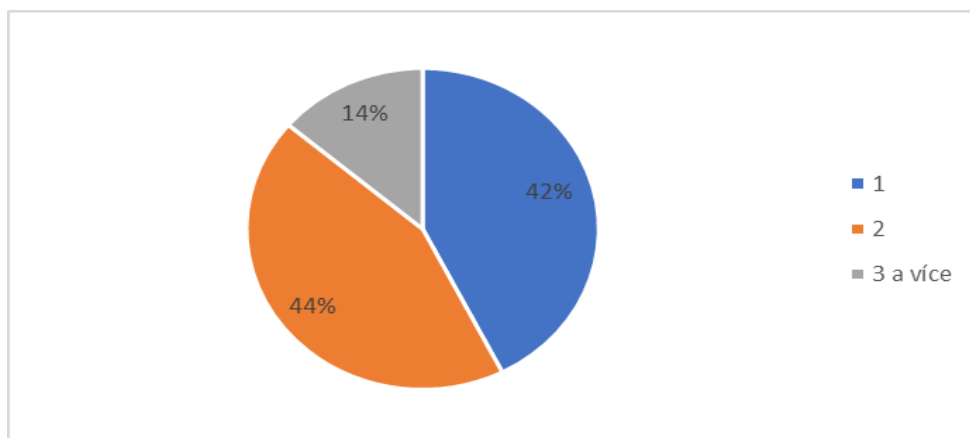
Graf č. 2 Dosažené vzdělání



Zdroj: vlastní zpracování

V další otázce matky odpovídaly, kolik dětí mají a mohly vybírat z odpovědí 1, 2 nebo 3 a více. Většina samoživitelek má jedno (43 %) nebo dvě děti (44 %). V jednotlivých věkových kategoriích jsou téměř vždy na srovnatelné úrovni počty maminek s jedním či dvěma dětmi. Samoživitelky, které mají více, než 3 děti jsou ženy ve věku nad 40 let se středoškolským vzděláním a jedna je vyučena. Dotazované se třemi dětmi mají nižší stupeň vzdělání, jedná se hlavně o základní vzdělání nebo jsou vyučeny.

Graf č. 3 Počet dětí

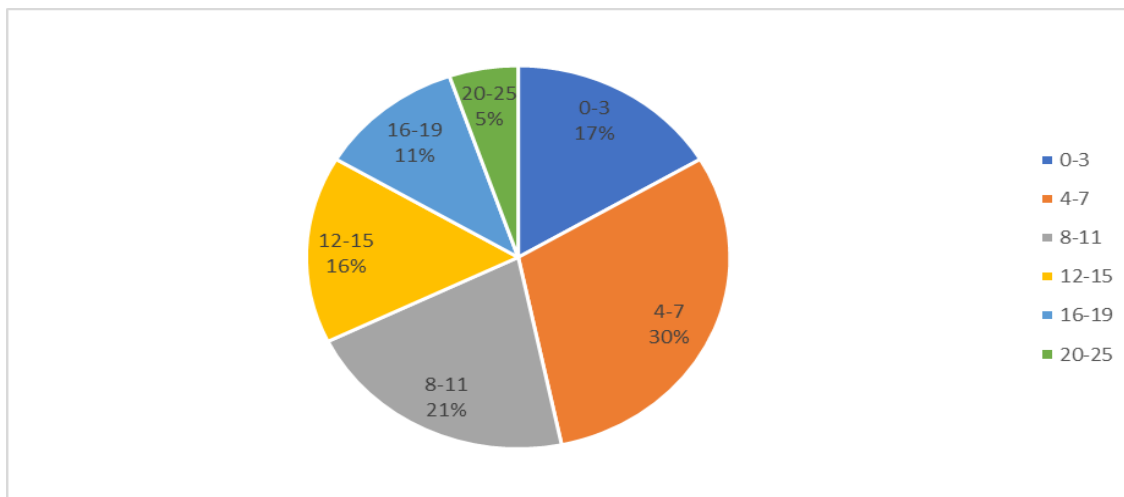


Zdroj: vlastní zpracování

Věk dětí se pohyboval v rozmezí 0 - 29 let. Většina matek uvedla, že jsou jejich děti bez příjmu. Pouze dvě matky odpověděly, že jejich dítě při studiu pracuje. Většina matek ve věku do 30 let má malé děti do věku do 8 let. Jedná se o matky převážně s jedním dítětem (47 %) či dvěma dětmi (41 %). Samoživitelky, které jsou starší 30 let, mají většinou děti ve

věku, kdy navštěvují základní školu. 1/3 matek má dítě, které je mladší 6 let a jedná se hlavně o matky s vysokoškolským vzděláním. Co se týče žen starších 40 let, nejčastěji mají děti na druhém stupni základní školy, střední či vysoké škole. Čtyři ženy z této kategorie mají dítě mladší, ale není to jejich první. Pouze jedna dotazovaná má mladší dítě (6 let) a jedná se o její jediné dítě. Ze všech účastnic pouze sedm má studující děti starší 18let.

Graf č. 4 Věk dítěte

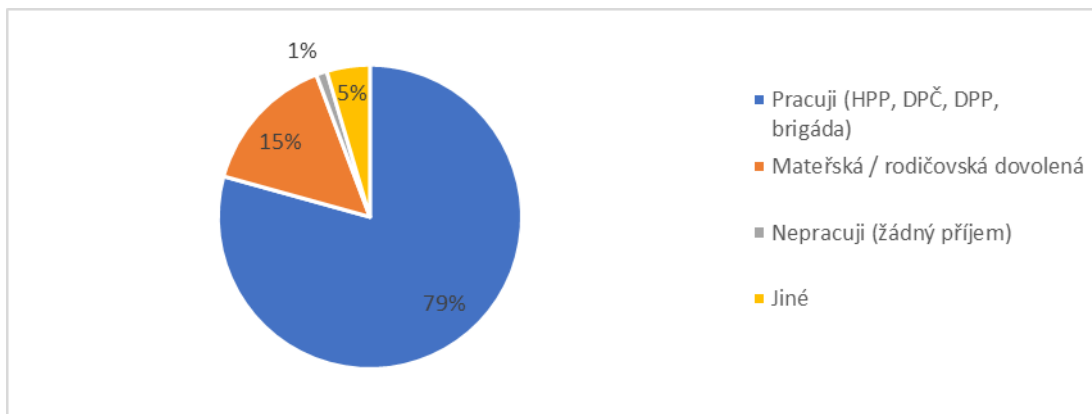


Zdroj: vlastní zpracování

Respondentky dále odpovídaly, jakou formu péče o dítě mají stanovenou. 91 % matek dostala dítě do výhradní péči. Pouze 6 % mají střídavou péči. Střídavou péči mají účastnice výzkumu ve věkových skupinách 33 - 42 let. Zde lze předpokládat, že rozvod probíhal v době, kdy děti byly staršího věku, a proto soud rozhodl o střídavé péči. Střídavá péče se týkala matek, které měli děti ve věku od 8 let. 3 % dotazovaných uvedlo, že péči nemají upravenou a záleží na dohodě s otcem dítěte.

Graf č. 5 zobrazuje odpovědi na otázku, zda je matka na mateřské / rodičovské dovolené, pracuje nebo nemá žádný příjem. 79 % dotazovaných pracuje, ať ve formě HPP, DPP, DPČ nebo brigádně. 15 % samoživitelek je na mateřské či rodičovské dovolené, to se týká převážně žen do 30 let. 5 % respondentek zvolilo možnost jiné a uvedlo, že jsou na mateřské / rodičovské dovolené a zároveň pracují. V tomto případě jsou to matky, které mají jedno nebo dvě děti ve výhradní péči a jsou vysokoškolsky vzdělané.

Graf č. 5 Práce nebo mateřská / rodičovská dovolená

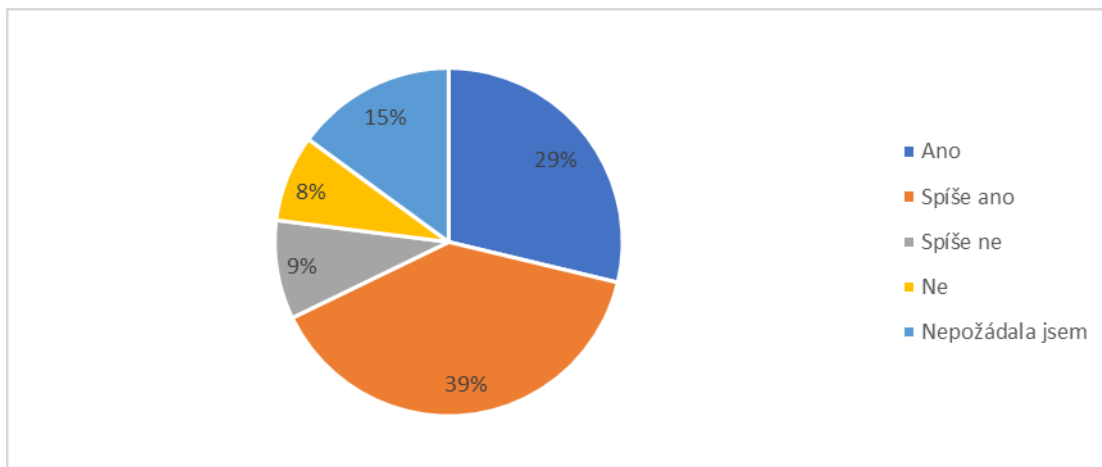


Zdroj: vlastní zpracování

Zjištění ochoty zaměstnavatele vyjít matkám vstříc v případě potřeby bylo další otázkou. Nejvíce dotazovaných zvolilo možnost „spíše ano“ (39 %) a 29 % samoživitelek vybralo možnost „ano“. Což znamená, že téměř 70 % zaměstnavatelů vychází matkám v případě potřeby vstříc. Ochotu zaměstnavatelů vyjádřily starší ženy (ve věku nad 40 let) s vyšším vzděláním. 15 % respondentek této možnosti nevyužilo. Tuto možnost nevyužily ženy, převážně se středoškolským vzděláním, které mají děti na základní škole či starší. Ostatní účastnice (17 %) uvedly neochotu zaměstnavatelů jim vyjít vstříc. Jednalo se o matky, s nižším stupněm vzděláním, hlavně základním nebo středoškolským bez maturity. Lze zde předpokládat, že pro jejich zaměstnání není možné nabídnout zaměstnanci úpravu pracovní doby nebo například homeoffice.

Pokud matkám zaměstnavatel vyšel vstříc, nejčastěji uvedly, že měly možnost úpravy pracovní doby respondentek (54 %). 1/3 matek měla možnost pracovat z domova. Dokonce 34 % samoživitelkám byla nabídnuta více než jedna možnost. Pokud respondentky vybraly možnost jiné, uvedly možnost vzít si dítě sebou do práce, OČR, tábor, plánování služeb dle hlídání, nadělení hodin navíc, když nemají děti.

Graf č. 6 Vstřícnost zaměstnavatelů



Zdroj: vlastní zpracování

## Ad 2 Finanční situaci rodin samoživitelek

Tato část výzkumu je nerozsáhlejší a zabývá se finanční situací neúplných rodin a řešením prostřednictvím systému státní i nestátní politiky zabezpečení. Je rozdělena do třech bloků, které se zaměřují na pomoc finanční, hmotnou a pomoc ve formě služeb. Všechny tyto tři druhy jsou dále rozděleny, zda jsou poskytovány státem, nestátním subjektem či blízkou osobou.

Otázky 9-17 byly zaměřeny na finanční situaci samoživitelek, jakých forem pomoci využívají nebo naopak a zda vědí, jaké mají možnosti. Pokud je využívají, tak s jakou frekvencí. Otázky v této části byly kombinací polouzavřených a uzavřených otázek.

První otázka tohoto bloku byla otevřená a respondentky doplňovaly skladbu jejich příjmu vyjádřený v procentech. Otázka nebyla povinná, protože otázky směřované na příjem respondentek by mohly být pro některé z nich velmi osobní. 15% respondentek na tuto otázku neodpovědělo.

Většina dotazovaných samoživitelek uvedla, že určitou část jejich příjmu tvoří mzda, z toho 12 % maminek má příjem tvořen výhradně vlastním platem / mzdou. Tuto skupinu tvoří matky se středoškolským či vysokoškolským vzděláním ve věku nad 30 let. Většina z nich má děti na druhém stupni základní školy nebo na střední škole.

U poloviny dotazovaných matek tvoří mzda hlavní příjem, který doplňují finanční pomocí rodiny (60 %). Tuto podporu využívají samoživitelky bez rozdílu věku či vzdělání.

10 % respondentek doplňuje svůj příjem sociálními dávkami, aniž by využívala finanční podpory rodiny. Samoživitelky, které pobírají dávky, pečují o děti, které jsou na základní škole a dávky tvoří přibližně 10% jejich celkového příjmu. Šest samoživelek vybralo možnost „jiné“, zde uvedly alimenty nebo jednou i vdovský a sirotčí důchod jako příjem. 6 matek ve věku 35 - 48 let, které mají dvě až tři děti, využívá výrazně podporu od rodiny, která tvoří až ½ jejich příjmu.

V dotazníku bylo celkem 9 respondentek, které nemají žádný příjem ve formě mzdy a jejich příjem tvoří dávky nebo kombinace dávek a finanční podpora rodiny. Až na dvě výjimky se jednalo o matky ve věku do 30 let, které měly malé děti a v předchozí otázce uvedly, že jsou na mateřské či rodičovské dovolené. Z těchto 9 žen 2/3 zároveň využívají finanční podporu rodiny, která se pohybuje v rozmezí 10 – 40 % jejich celkového příjmu.

Tabulka 5: Skladba příjmu

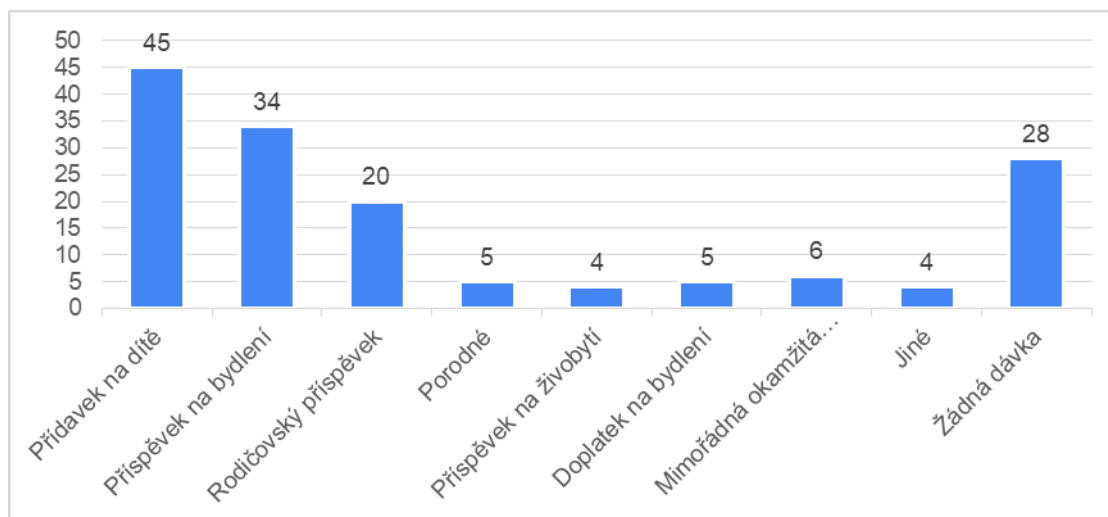
Doplnění příjmu:	Podíl mzdy na příjmu (100%)	Podíl mzdy na příjmu (90-60%)	Podíl mzdy na příjmu (50-40%)	Podíl mzdy na příjmu (30-10%)	Podíl mzdy na příjmu (0%)
Rodinou		30	2		
Dávkami		5	1		2
Kombinace rodina + dávky		9		3	7
Jiné		6			
Počet účastníků	9	50	3	3	9

Zdroj: vlastní zpracování

Z výzkumu je patrné, že většina samoživelek má zkušenosti s nějakou formou státní podpory za poslední rok. Ve výběry byly uvedeny všechny druhy dostupných sociálních dávek. Z celkového počtu respondentek 32% uvedlo, že žádnou dávku nevyužily (za poslední rok), z toho dvěma nebyla přiznána. Dávkový systéme převážně nevyužívají ženy starší 40 let s dětmi na střední škole. Samoživitelky nejčastěji využívají pomoc od státu ve formě přídatku na dítě. Druhou nejvyužívanější dávkou byl pak příspěvek na bydlení, který využila třetina matek. Poté rodičovský příspěvek, který pobíralo 16 %. Téměř polovina matek využila pouze jednu dávku a ostatní využily kombinaci více dávek. Většinou kombinují přídatku na dítě a příspěvek na bydlení. Kombinaci dvou dávek nejčastěji využívají ženy do 30 let s alespoň dvěma dětmi nebo ženy starší 40 let. Více dávek využívají

převážně mladší respondentky s nižším vzděláním a malými dětmi (do 6 let). Pod možností jiné uvedly matky, že měly nárok na jednorázovou dávku 5000 Kč od státu. O tuto dávku požádalo 5 účastnic výzkumu, které nepobírají žádnou jinou dávku.<sup>1</sup>

Graf č. 7 Využití dávek od státu



Zdroj: vlastní zpracování

Finanční pomoc lze použít i od nestátních subjektů, jako jsou neziskové organizace, nadační fondy či obce. Vybrané organizace jsou popsány v teoretické části. V porovnání s finanční pomocí od státu respondentky nevyužívají často finanční pomoc od těchto subjektů. V dotazníku téměř třetina (30 % respondentek) uvedla, že neví, kde se o takovou pomoc žádá. Většina těchto žen, měly tři a více dětí. Devět samoživitelek tuto pomoc využilo občas, nejčastěji to byly matky vysokoškolačky, ve věku 30 – 40 let se dvěma dětmi. Neorientované v oblasti donátorství nestátních subjektů byly spíše starší ženy (nad 28 let).

Nezanedbatelná byla u respondentek finanční pomoci blízkých osob (využilo ji 70 % dotazovaných). Výsledek empirické studie odpovídá výsledkům výzkumu expertů z Výzkumného ústavu, (viz studie „Situace rodin s dětmi v České republice v letech

<sup>1</sup> Jednorázový příspěvek dostaly rodiny, co pobírají přídavek na dítě, aniž by musely žádat. Ostatní rodiče museli podat žádost. Jednalo se o jednorázový příspěvek 5000Kč, který byl určen pro děti do 18 let a rodinný příjem nepřesáhl (v roce 2021) 1 000 000 Kč hrubého. (www.mpsc.cz)

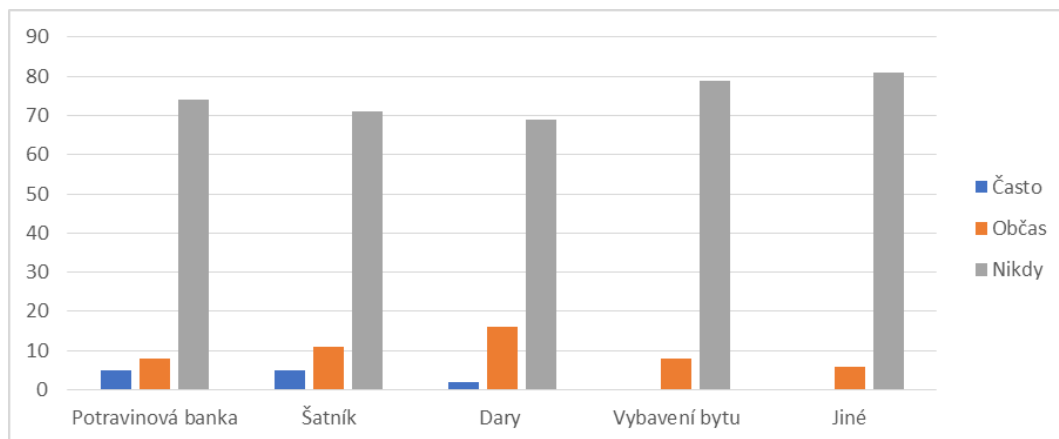
2018 - 2022“). Z jejich výzkumu se jeví, že sólo rodiče často ocení pomoc rodiny. Pokud jsou vztahy v rodině dobré, snaží se prarodiče i rodiče samoživitelům pomoci.

Dle odpovědí dotazovaných, téměř 2/3 využily v posledním roce určitou formu finanční podpory od někoho z okolí. Nejvíce využily finanční podpory (není myšleno ve formě půjčky) od rodinného příslušníka (62 %), méně časté byla pomoc otce dítěte či přátel. Třetina matek uvedla, že si vzala půjčku od rodinného příslušníka (39 %) nebo přátel (29 %). Pokud samoživitelky nevyužily finanční výpomoci od někoho z okolí, jednalo se převážně o starší vysokoškolačky s jedním či dvěma dětmi.

Na rozdíl od finanční pomoci od státu, která je hojně využívána samoživitelkami, hmotnou pomoc vyhledalo minimum respondentek. Dvě třetiny žen uvedly, že tuto formu pomoci nikdy nevyužilo a dalších 9 neví, kde žádat. Otázkou je, kolik matek z těch, které pomoc nevyužily, vědí kde jí v případě potřeby hledat. 13 % matek pak tuto možnost občas využije a pouze 1 % využívá častěji (matky s více dětmi).

Je velké množství organizací, které se snaží pomoci sólo rodičům v jejich těžké situaci. Ovšem i přesto většina samoživitelek uvedla, že hmotné pomoci od nestátních subjektů nečerpá. Ze všech dotazovaných více jak 80 % respondentek nevyužilo žádnou z nabízených možností pomoci. Pokud nějakou z těchto forem využívají, je to nejčastěji šatník (19 %) nebo dary (21 %). Potravinovou banku využilo pouze 15 % žen. Velké množství těchto organizací, lze oslovit i přes internet a domluvit se s nimi na zaslání potřebných věcí. Tato online forma je nyní v začátcích a není tak rozšířena. Tento druh pomoci vyhledaly ženy s nižšími příjmy a alespoň dvěma dětmi.

Graf č. 8 Využití hmotné pomoci od nestátních subjektů



Zdroj: vlastní zpracování

Stejně jako u finanční pomoci nejčastěji matky přijímají hmotnou pomoc od rodinných příslušníků. Je to přirozené, před rodinou necítí stud, že takovou pomoc potřebují a nebojí se o ní požádat. Převážně přijímají pomoc ve formě potravin, oblečení a drogerie. Dále přijímají pomoc od přátel. Rodina i přátelé často znají velmi dobře situaci, v které se matky nachází a jsou ochotni jí pomoci, aniž by si matky musely o pomoc říci. Téměř 1/3 samoživitelek odpověděla, že jim nikdo nepomáhá nebo pomoc nevyužily. Ten, kdo pomoc nevyhledává, jsou starší vysokoškolačky s vyšším příjmem. Pokud se zaměříme na matky s více dětmi tak právě ty, využívají pomoc blízkých osob nejvíce.

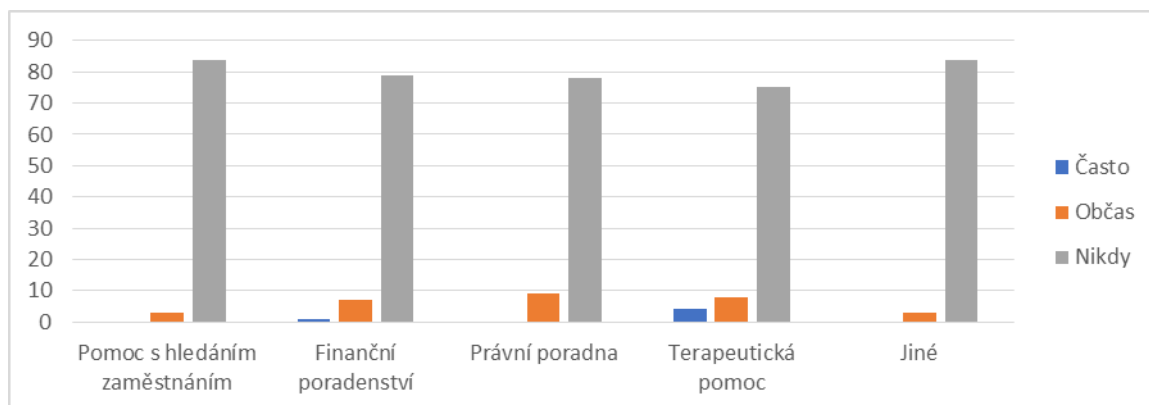
Z odpovědí dotazovaných vyplývá, že pomoc od nestátních subjektů využívá pouze přibližně 12 %. Nejčastěji samoživitelky vyhledávají pomoc v oblasti právní a terapeutické, tu využilo přibližně 10 % maminek, většina s alespoň 2 dětmi. Přibližně polovina žen, které využily tyto služby, uvedly, že jim s tímto nemohl pomoci nikdo z okolí. Právní pomoc vyhledalo nejvíce žen starších 30 let se středoškolským vzděláním a dvěma dětmi. Terapeutické služby pak naopak starší matky se staršími dětmi. Všechny tyto ženy také bydlí v nájmu a jejich náklady na bydlení tvoří více než 60 % jejich měsíčního příjmu. Což pro ně může představovat velkou psychickou zátěž, kterou se snaží řešit s odborníkem.

Právní pomoc i terapeutická je velmi důležitá, hlavně v období, kdy se rodiče dítěte rozcházejí. Je to určitě velmi složité období na psychiku matky, která se nachází v úplně nové situaci. Po rozchodu musí vše zvládnout sama. Vyhledání terapeuta může pomoci se snáze vyrovnat s nastalou situací a být tak oporou svým dětem, pro které to také není lehký rozchod



rodičů. Právní problematika je velmi složitá a velké procento matek celkově nemá povědomí o tom, na co mají nárok a jak postupovat v případě rozchodu. Jedná se o úpravu péče o děti mezi rodiči nebo stanovení výše alimentů.

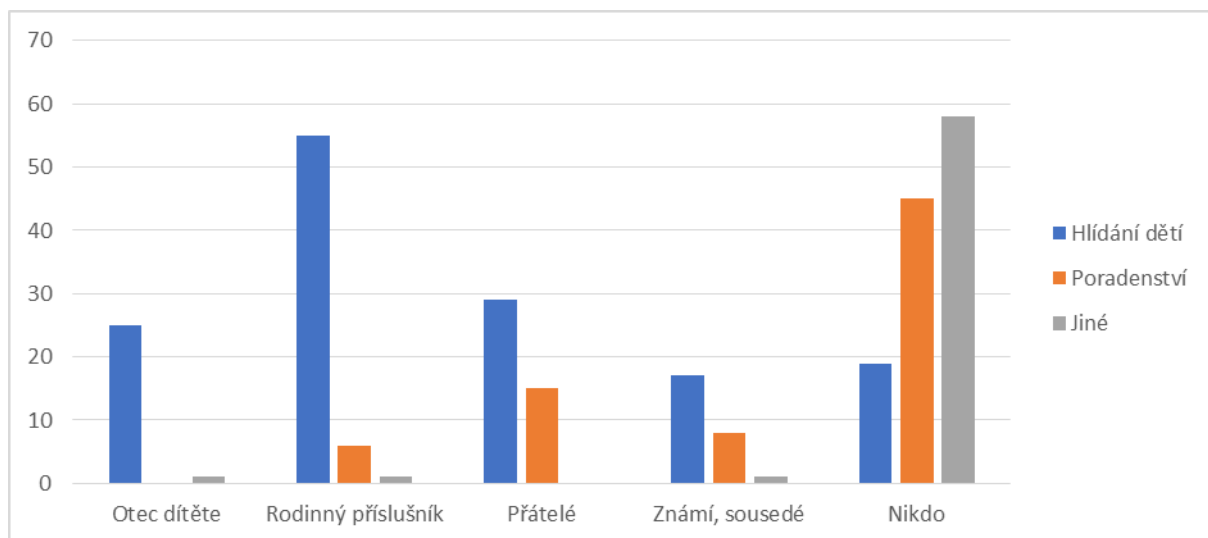
Graf č. 9 Využití pomoci od nestátních subjektů



Zdroj: vlastní zpracování

Zkombinovat pracovní život a starost o děti není jednoduché. I když v dnešní době hodně zaměstnavatelů vychází samoživitelkám vstříc, což potvrzují i výsledky dotazníkové šetření. Ať už je to v úpravě pracovní doby, práce z domova, možnost firemní školky nebo třeba poskytují tábory. Ovšem ne pro všechny sólo rodiče jsou tyto možnosti dostupné. Proto se často opět obrací na své rodiny, které jim pomáhají s péčí o děti. Nejvíce matek využívají pomoc s hlídáním dětí. Je to služba, kterou mohou samoživitelkám pomoci, aniž by byla nutnost odborných znalostí či zkušeností. V tomto ohledu se nejvíce zapojují rodinní příslušníci, potom přátelé či otec dítěte. Ze všech dotazovaných 22 % nevyužívá pomoc nikoho, co se týče hlídání dětí. Jedná se ve většině případů o starší ženy (nad 40 let), které mají starší děti. Zde lze předpokládat, že hlídání není nutné. Z dotazníkového šetření plyne, že přibližně 30 % maminek využívá i poradenství, nejčastěji od přátel či známých. Přibližně 1/3 matek využívá poradenství od někoho z blízkých osob a zároveň vyhledala tuto odbornou pomoc i u neziskových organizací.

Graf č. 10 Využití pomoci od blízkých osob



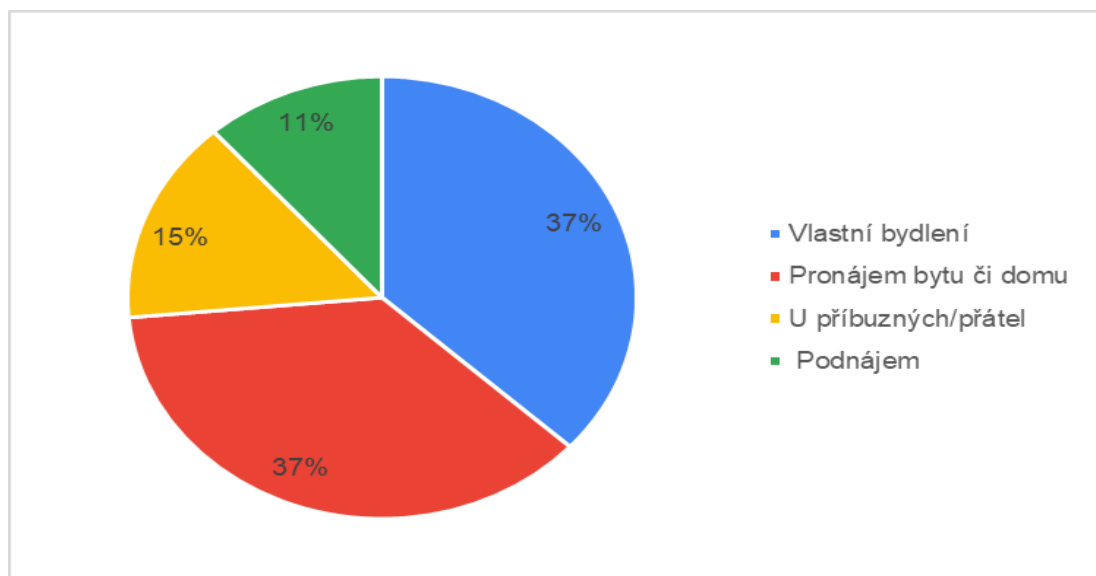
Zdroj: vlastní zpracování

### Ad3 Formy bydlení, náklady a hodnocení dávkového systému

Bydlení je velkým problémem, s kterým se matky potýkají po rozchodu a musí ho řešit. To jak samoživitelky žijí, záleží na okolnostech rozchodu a jejich možnostech. Ve výzkumu, který provedl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí („Neúplné rodiny“) se uvádí, že pokud skončil vztah rodičů rozvodem, žije poté většina sólo rodičů ve vlastním bydlení. Pokud naopak skončil rozchodem (u nesezdaných párů), žijí samoživitelky v nájemném bytě.

Dle výsledků mého šetření je patrné, že nejvíce dotazovaných samoživitelek má své vlastní bydlení. Jednalo se nejčastěji o kategorii maminek ve věku 30 – 37 let se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním a jedním či dvěma mladšími dětmi. V pronájmu žije 2/5 dotazovaných, převážně ženy mladší do 30 let. Bydlení u příbuzných zvolilo 15 % dotazovaných s nižším vzděláním (ZŠ nebo SŠ), zde bylo zastoupení věkových kategorií vyvážené a 2/3 z těchto respondentek mají děti mladší 15 let.

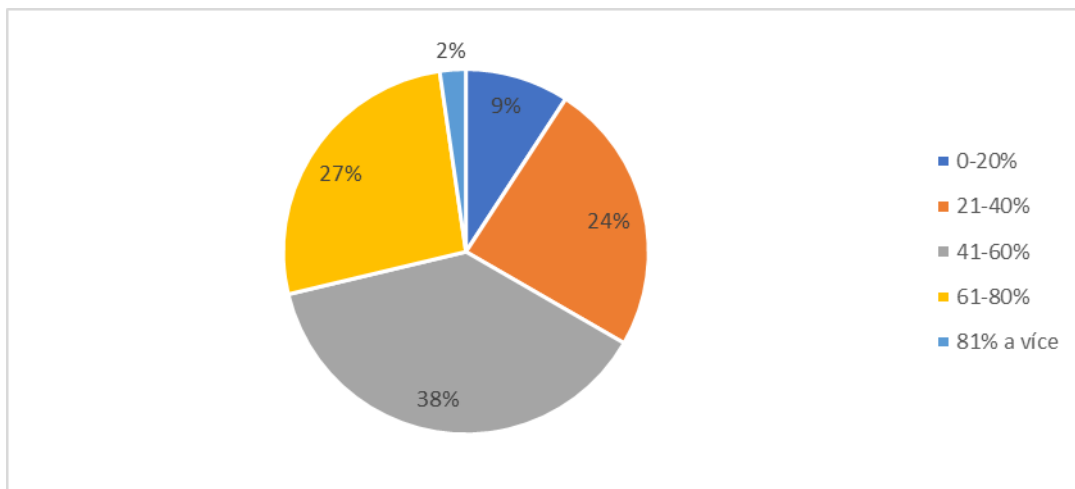
Graf č. 11 Forma bydlení



Zdroj: vlastní zpracování

Na předchozí otázku navazovala informace, kolik mají dotyčné náklady na bydlení. V této otázce respondentky vyjadřovaly náklady na bydlení v procentech vzhledem k jejich celkovému měsíčnímu příjmu. 38 % samoživitelek mají náklady na bydlení 41 – 60 % z jejich příjmu, který je u většiny v rozmezí 20 - 40000 Kč. Z větší části je daná skupina tvořena rodiči, kteří žijí v nájemním bydlení. Téměř 1/3 samoživitelek má na náklady na bydlení v rozmezí 61- 80 % ze svého měsíčního příjmu, který byl maximálně 34 000 Kč. 2/3 žen, které mají vlastní bydlení, mají náklady na bydlení do poloviny jejich příjmu. Co se týče nájemního bydlení je to přesně naopak a pouze 1/3 žen má náklady na bydlení nižší než 50 % jejich příjmu. V těchto případech se většinou jedná o pronájem městského bytu. Nejnižší náklady (do 20 %) měly matky, žijící u příbuzných či v podnájmu.

Graf č. 12 Náklady na bydlení



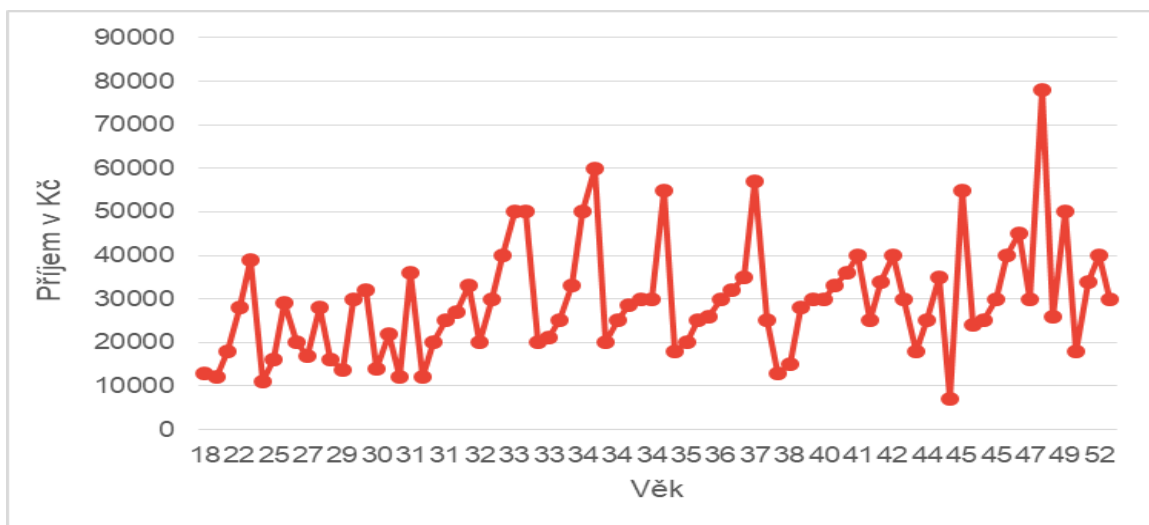
Zdroj: vlastní zpracování

Pro celkové doplnění informací o situaci samoživitelek jsem vložila do dotazníku otázku, jaký vlastně je jejich celkový příjem.<sup>2</sup> Nevyplnit tuto otázku se rozhodlo celkem 7 respondentek. 1/3 matek uvedla, že jejich příjmy jsou 26 – 35000 Kč hrubého měsíčně. Jednalo se o ženy starší 30 let se střední školou. Polovina respondentek žije v nájmu a druhá má vlastní bydlení. Druhou skupinu tvořily respondentky s příjmem 16 - 250000 Kč. Tyto účastnice žijí většinou v pronájmu, jsou starší 30 let a mají jedno či dvě děti. Nejnižší příjmovou kategorií tvořily z 2/3 účastnice, které jsou na mateřské / rodičovské dovolené. Nejvyšších příjmů dosahují respondentky s vysokoškolským titulem, často s vlastním bydlením a jedním či dvěma staršími dětmi.

---

<sup>2</sup> Tato otázka byla umístěna až na konec dotazníku, aby některé respondentky neodradila od vyplnění hned na začátku. Tyto otázky jsou velmi citlivé, a ne každý je chce sdílet. Samozřejmě pomohlo, že dotazník je anonymní, proto tuto otázku nakonec vyplnila majorita respondentek.

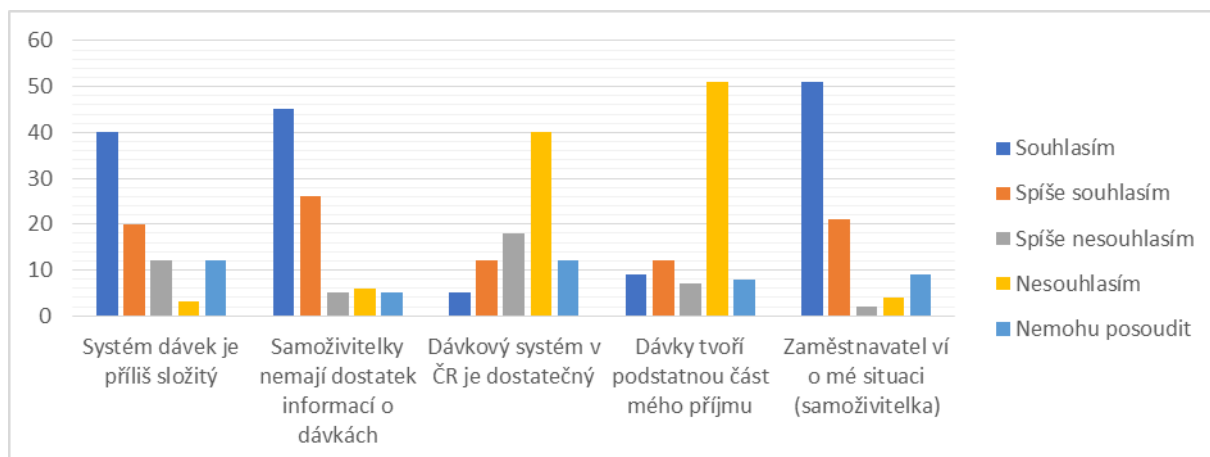
Graf č. 13 Výše měsíčního příjmu



Zdroj: vlastní zpracování

V poslední otázce respondentky hodnotily dávkový systém ČR. S výrokem „sytém dávek složitý“ téměř polovina souhlasila a 1/5 zvolila odpověď „spíše souhlasím“. Matky, které vybraly možnost „nemohu posoudit“, nepobírají žádné dávky a zároveň v následující otázce souhlasily s výrokem, že matky nemají dostatek informací o dávkách. Jednalo se o ženy převážně starší 35 let s vysokoškolským titulem. V navazující otázce o nedostatečné informovanosti samoživitelek ohledně dávek se odpovědi podobaly předchozím. Téměř 80 % samoživitelek se vyjádřilo kladně a souhlasily s tím, že ženy nemají dostatek informací. Pokud ženy s výrokem nesouhlasily, jednalo se o matky pouze o starší matky. Třetí výrok hodnotil systém dávek jako dostatečný s čímž 2/3 matek nesouhlasily. Pokud souhlasily, opět se jednalo o ženy v rozmezí 33 – 48 let a většina z nich uvedla, že žádnou dávku ani nepobírá. Následující výrok zjišťoval, zda jsou dávky podstatnou částí příjmu matky. U většiny maminek netvoří dávky podstatnou část příjmu, pouze u 10 % matek tomu tak je. Tato skupina je tvořena z velké části ženami, které jsou na mateřské / rodičovské dovolené nebo nepracují. Poslední výrok zjišťoval, zda zaměstnavatel samoživitelky, ví o tomto jejích statusu. Z výsledků vyplývá, že většina zaměstnavatelů je s tímto statutem obeznámena.

Graf č. 14 Hodnocení systému



Zdroj: vlastní zpracování

### 4.2.3 Výsledky kvantitativního výzkumu

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 87 samoživitelek a nejčastěji ve věku 31 - 36let (2/5 účastníků). Nejvíce dotazovaných mělo ukončené středoškolské studium nebo vysokoškolské. Většina středoškolsky vzdělaných žen je ve věku v rozmezí 30 - 40let i vysokoškolský titul mají nejčastěji ženy v tomto věkovém rozpětí. 80 % žen má jedno nebo dvě děti. Pokud má žena více dětí, jedná se většinou o ženy starší 40 let s nižšími stupni vzdělání. Ve většině případů odpovídá úměrné navyšování věku dětí vyššímu věku matek. 91 % matek má děti ve výhradní péči. Zbytek samoživitelek mají střídavou péči, v těchto případech se jedná o děti školou povinné. Více jak 3/4 matek již pracuje, ostatní jsou na mateřské / rodičovské dovolené.

Co se týče příjmu samoživitelek, většinou je tvořen z určité části mzdou a poté doplňován jinými druhy příjmů. 1/10 matek má příjem tvořen pouze ze zaměstnání. Další 2/5 samoživitelek mají více polovinu příjmu ze zaměstnání a ten doplňují nejčastěji finanční podporou od rodiny (60%). Pokud nestačí podpora rodiny, žádají o dávky (příspěvek na bydlení, příspěvek na dítě). Ženy, které neměly příjem ze zaměstnání a byly závislé na dávkách, byly z velké části ty, které jsou na mateřské nebo rodičovské dovolené. Jejich příjem, až na pár výjimek, jim pomáhá doplňovat rodina.

Státní sociální systém využívají nebo využily 2/3 dotazovaných v posledním roce. Nejčastěji ve formě přídatku na dítě, příspěvku na bydlení či v kombinaci. Sóló matky, které

tyto formy pomoci nevyužily v posledním roce, byly většinou starší ženy 40 let se staršími dětmi. Z dotazníku je zřejmá častá neznalost dalších druhů pomoci (od nestátních subjektů). Tato neinformovanost se projevila u 1/3 respondentek. Pokud matky potřebují finanční pomoc, obrací se nejdříve na své okolí, především rodinu nebo přátelé. Tento trend lze pozorovat i u pomoci hmotného charakteru. Nejvíce využívaná je pomoc od členů rodiny či blízkého okolí, až poté se obrací samoživitelé na nestátní subjekty. Naopak pokud se jedná o profesionální služby, například právní či terapeutická poradna, jsou matky ochotny žádat pomoc od vybraných subjektů. Tento fakt lze přičítat tomu, že se jedná o služby, kde jsou vyžadovány profesní znalosti a ne každý má ve svém nejbližším okolí tyto experty k dispozici. Rodina a přátelé naopak pomáhají v oblastech, kde není odbornost vyžadována, jako například hlídání dětí.

Dle výsledků první části výzkumu, žije nejvíce samoživitelek ve vlastním či v pronajatém bydlení. Vlastní bydlení se týká spíše starších žen, které mají vyšší vzdělání. V nájemním bydlení žijí ženy, které jsou mladší. S bydlením jsou spojeny náklady, kterou jsou u většiny žen okolo 50 % jejich příjmu. Jsou ovšem i samoživitelky, kde dosahují náklady na bydlení až 80 % jejich příjmu. Třetina samoživitelů má příjmy 26000 – 35000 Kč hrubého měsíčně, jsou to většinou ženy starší 30 let. Do nejnižší příjmové kategorie spadají z větší části ženy, které nepracují a jsou ještě na mateřské / rodičovské dovolené.

Z hodnocení sociálního systému vyplynulo, že ho většina matek shledává komplikovaný, nedostatečný a myslí si, že nemají dostatečné informace.

Z výsledků této části výzkumu vyplynulo několik otázek, na které se budu zaměřovat v další části výzkumu. Jelikož výsledky výzkumu ukázaly, že většina matek má své vlastní bydlení, vyvstala otázka, jak tomu bylo v době rozchodu. Zda odešly a musely hledat bydlení nebo odešel partner a bydlení jim zůstalo. Druhá část bude konkrétně zaměřena na část podpory, které se matce dostává. Proč a jak využívají určitý druh podpory, ať finanční či nikoliv. Co je pro ně důvodem využití nebo nevyužití vybraných druhů pomoci. V poslední části se zaměřím na to, jak vnímají nebo jaké mají zkušenosti s harmonizací rodinného a pracovního života.

### 4.3 Druhá fáze výzkumu – rozhovory

Druhá část výzkumu probíhala formou rozhovorů. Nestandardizované rozhovory, někdy označované také jako kvalitativní rozhovory, jsou metodou sběru dat, která se vyznačuje otevřeností, flexibilitou a důrazem na hloubkové porozumění zkoumanému tématu. Na rozdíl od standardizovaných rozhovorů, které mají pevně stanovenou strukturu otázek a pořadí, nestandardizované rozhovory umožňují respondentovi vyjádřit své názory, pocity a postřehy bez předem daných omezení.

*„Kvalitativní výzkum zahrnuje delší kontakt s jedince. Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce. Data je nutné analyzovat a následně vhodně interpretovat“* (Hendl, 2005, str. 52).

Tento výzkum slouží k doplnění a objasnění otázek, které nám se objevily vyhodnocením kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum poskytl obecné informace, které byly v následující části třeba konkretizovat. Snahou bylo pochopit, s jakými konkrétními problémy se samoživitelky potýkají a jak je řeší. Jaké okolnosti je vedou k rozhodnutí, na koho se obrátit v případě nutnosti s žádostí o pomoc.

Rozhovory byly připraveny na základě výsledků dotazníku, aby se tím doplnily a objasnily údaje získané z první části výzkumu. Samoživitelkám byly otázky pokládány ze seznamu okruhů, který byl sestaven před zahájením rozhovorů. Pokud bylo třeba a vyskytla se příležitost, byla zařazena i otázka, která vyplynula z rozhovoru. Během rozhovorů nebylo striktně dodržované pořadí témat. Vše bylo přizpůsobeno účastníkům dle toho, o jakém tématu chtěli v dané chvíli mluvit, ale postupně jsme probraly všechny okruhy.

#### 4.3.1 Výzkumné otázky

Hlavním cílem této části bylo hlubší porozumění situace účastnic. V předchozím kvantitativním výzkumu se objevilo několik problémových oblastí. Po pečlivém vyhodnocení dotazníků jsem si rozhovor rozvrhla do tří navazujících tematických okruhů:

1. **Zhodnocení problémů samoživitelek s ohledem na jejich socioekonomickou situaci.** Ta byla zaměřena a zjištění jejich aktuální situace, jejich věk, vzdělání, kolik



mají dětí, jakého věku a jak dlouho mají status samoživitele či samoživitelky. Během této identifikace jsem zároveň zjišťovala jaká je jejich situace, co se týče bydlení. Otázka ohledně bydlení byla zaměřena na dobu, kdy se rodiče rozcházel. Zde jsem chtěla porovnat situaci porovnat s první částí výzkumu. Zda jsou odlišnosti v tom, jaká je situace přímo v době rozchodu a později když už samoživitel žije nějakou dobu sám.

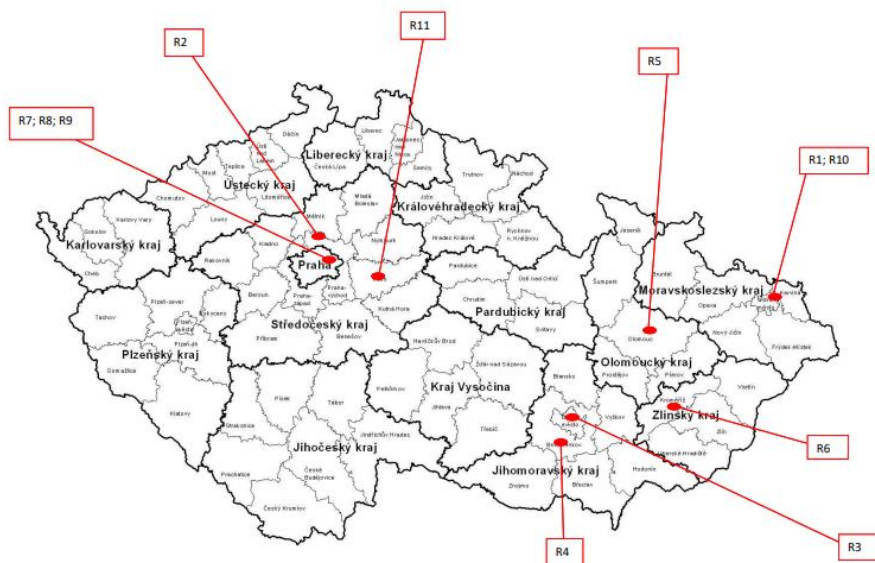
2. **Zhodnocení a přístup k systému sociální pomoci**, který byl zaměřen na různé formy pomoci. Šlo jednak o státní podporu, ale i pomoc dalších organizací či blízkých osob. Sledovala jsem, jaké pomoci využívají a na koho jsou ochotni se obrátit v případě potřeby. Z odpovědí pak bylo patrné, zda mají potřebné informace o možnostech, na koho se mohou obrátit.
3. **Harmonie rodinného a pracovního života**, možnosti zaměstnání dotazových, popřípadě přivýdělků. V tomto okruhu jsem i sledovala, jak se jim daří sladit pracovního a osobního života. Zda mají možnosti úprav pracovní doby nebo jiných výhod ze strany zaměstnavatele. Pokud hledali zaměstnání jako samoživitelé, zda se setkali s nějakými komplikacemi. U rodičů na mateřské či rodičovské dovolené jsem zjišťovala, jestli se mohou vrátit do původního zaměstnání nebo musí hledat nějaké jiné zaměstnání s ohledem na jejich status sólo rodiče.

#### 4.3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem jsou samoživitelky a samoživitelé. Účastníci výzkumu byli kontaktováni prostřednictvím skupiny pro samoživitele, jednalo se tedy o záměrný výběr. Svépomocná skupina je založena na principu hledání a poskytování pomoci sólo rodičům. Skupina má přibližně 3000 členů, komunikace probíhá formou sociálních sítí. Pestrost skupiny je způsobena tím, že jsou zde lidé z celé České republiky. Rozsah kvalitativního výzkumu pro účely diplomové práce nebyl tak obsáhlý a z toho důvodu nebylo možné vybrat účastníky ze všech krajů. Rozhodla jsem se tedy toto kritérium nezohledňovat. Osloveni byli všichni samoživitelé z dané skupiny a s rozhovorem souhlasilo 9 samoživitelek. Naskytla se možnost provést rozhovor i se dvěma samoživiteli. Pro většinu zúčastněných bylo složité osobní setkání z časových a distančních důvodů, proto byla zvolena online forma rozhovoru.

Jednotliví respondenti pocházeli z různých částí České republiky. Většina z nich bydlela ve větších městech, jako například Praha, Brno, Ostrava či Olomouc. Ve výzkum to vedlo k předpokladu, že tito respondenti mají snazší přístup k získání pomoci od nestátních organizací.

Obrázek 1: Rozložení respondentů v rámci ČR



Zdroj: vlastní zpracování

Věkové složení respondentů bylo různorodé. Nejmladší respondentce bylo 24 let a nejstaršímu bylo 45 let. Průměrný věk byl 36,7 let. Dle statistických dat je zde shoda s populací, protože nejvíce sólo rodičů v ČR je ve věku 35 – 44 let, druhou nepočetnější skupinou je poté věková kategorie 45 - 54 let.

Mezi účastníky byli nejčastěji středoškoláci. Ostatní stupně vzdělání byly zastoupeny vždy jedním účastníkem. I toto odpovídá statistickým údajům na národní úrovni. Dle ČSÚ (Rodiny a domácnosti, 2019) je nejčastěji zastoupeno u sólo rodičů středoškolské vzdělání, a to 70 %, následuje vysokoškolské 21 % a nejméně rodičů má základní vzdělání.

Průměrný počet dětí vychází 1,63. Tento údaj se velmi blíží údaji Českého statistického úřadu z roku 2022, který uvádí, že průměrný počet dětí na jednu ženu v České republice je 1,83. Dvě účastnice měly dvě děti, jedna tři a jedna čtyři.

Tabulka 6: Identifikace účastníků

Identifikace respondenta	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Zaměstnání
Účastník 1	Žena	24	SŠ	Rodičovská
Účastník 2	Žena	44	SŠ	Pracující
Účastník 3	Muž	39	SŠ	Pracující
Účastník 4	Žena	35	SŠ	Rodičovská
Účastník 5	Žena	41	SOU	Nepracující
Účastník 6	Žena	26	SŠ	Rodičovská
Účastník 7	Žena	31	SŠ	Rodičovská
Účastník 8	Žena	43	VOŠ	Pracující
Účastník 9	Muž	41	ZŠ	Pracující
Účastník 10	Žena	45	SŠ	Pracující
Účastník 11	Žena	35	VŠ	Pracující

Zdroj: vlastní zpracování

Všichni respondenti měli děti, které navštěvovaly školská zařízení, což bylo předpokladem pro účast ve výzkumu. U většiny dotazovaných lze vypočítat, že zůstala sama nedlouho po narození nejmladšího potomka.

Tabulka 7: Počet a věk dětí a doba samoživitelství

Identifikace respondenta	Počet dětí	Věk dětí	Doba samoživitelství
Účastník 1	1	2	1,5 roku
Účastník 2	1	5	1 rok
Účastník 3	2	10, 11	2 roky
Účastník 4	3	1, 5 10	0,5 roku
Účastník 5	4	6, 7, 12, 14	6 let
Účastník 6	1	2	1,5 roku
Účastník 7	1	0,5 roku	5 měsíců
Účastník 8	2	6, 9	5,5 let
Účastník 9	1	19	19 let
Účastník 10	1	5	5 let
Účastník 11	1	4	3,5 roku

Zdroj: vlastní zpracování

### 4.3.3 Sběr dat

Každý rozhovor trval přibližně hodinu až hodinu a půl. Jelikož se nejednalo o standardizované rozhovory a průběh jednotlivých hovorů byl odlišný. Se všemi zúčastněnými byli probrány všechny tři oblasti, ale ne vždy ve stejném pořadí či rozsahu. S každým byly prodiskutovány jednotlivé okruhy různě do hloubky, dle jejich zkušeností, názorů či znalostí. Celý rozhovor byl zaznamenáván formou poznámek. Odpovědi byly následně pečlivě přepsány, aby mohly být získané údaje podrobeny analýze

a vyhodnoceny. Všichni účastníci byli velmi ochotní a odpověděli na všechny otázky, popřípadě ještě doplnili nějaké informace navíc.

#### **4.3.4 Analýza sebraných dat (metodický přístup)**

Rozhovory byly analyzovány tematickou analýzou a východiskem byly teoretické přístupy autorů Braun & Clarke (2006). Tematická analýza je široce používaná metoda kvalitativní analýzy dat, která zahrnuje identifikaci vzorců nebo témat v datech. Často se používá ve výzkumech sociálních věd a psychologie k analýze přepisů rozhovorů, diskusí ve skupinách nebo jiných forem kvalitativních dat.

Proces tematické analýzy zahrnuje několik kroků. Nejprve se výzkumník seznámí s daty tím, že je několikrát přečte, aby získal celkové porozumění obsahu. Dále začnou kódovat data, což zahrnuje identifikaci a označování částí textu, které se vztahují k určitému tématu nebo myšlence. Tyto kódy mohou být aplikovány buď induktivně, kdy výzkumník umožňuje, aby se témata objevila z dat, nebo deduktivně, kdy výzkumník na data aplikuje již existující témata.

Jakmile jsou data zakódována, výzkumník začne identifikovat zastřešující témata nebo vzory, které z kódů vycházejí. To zahrnuje seskupování podobných kódů a hledání spojení mezi nimi. Výzkumník poté vygeneruje seznam témat a podtémat, která shrnují data.

Tematická analýza je flexibilní metoda, kterou lze použít různými způsoby v závislosti na výzkumné otázce a analyzovaných datech. Lze jej použít k prozkoumání široké škály témat a lze jej přizpůsobit různým typům kvalitativních dat. Celkově je tematická analýza cennou metodou pro získání vhledů do komplexních kvalitativních dat a může poskytnout bohaté a jemné porozumění zkušenostem a perspektivám účastníků výzkumu.

V následující kapitole budou prezentovány výsledky získaných údajů na základě analýzy uvedené v předchozí kapitole. V rámci výzkumu bylo zkoumáno několik aspektů ovlivňujících kvalitu života účastníků.

#### **4.3.5 Kategorizace dat**

Prvním krokem po ukončení rozhovorů bylo důkladné přepsání a již během této činnosti se začalo seznamovat s daty. Po prostudování odpovědí účastníků výzkumu, se

zahájilo kódování a hledala se opakující se témata. Jednotlivé motivy byly v první řadě spojeny na základě společných znaků. Objevovaly se určité problémy související se samoživitelstvím. Zde byly hledány faktory, jak tyto překážky překonávají a jaké formy pomoci jsou pro rodiče důležité. Jednotlivé kategorie se tedy váží k vzniklým problémům a způsobu jak se s nimi samoživitelé vypořádávají. Na základě předpokladu některé kategorie kopírují výsledky zjištěné v první části výzkumu, jelikož byla pozornost zaměřena na již zjištěné problémové oblasti, ale byl zde otevřen prostor pro zjištění nových. Celkově po vyhodnocení bylo vytvořeno sedm kategorií:

- Zabezpečení bydlení
- Podpora státu
- Podpora blízkých osob, vyjma státu
- Pomoc neziskových organizací
- Pracovní příležitosti
- Návrhy zlepšení situace
- Kombinace zdrojů pomoci

### **1. Kategorie „zabezpečení bydlení“**

V této kategorii respondenti popisovali, jejich zkušenosti se zajištěním bydlení po rozchodu s druhým rodičem dítěte. Většina dotazovaných musela opustit s dětmi domov, v kterém žili s bývalým partnerem. Z celkem 11 dotazovaných žije devět z nich v nájemním bytě. Zde jsou výsledky odlišné s porovnáním s první částí výzkumu. Ovšem tam, samoživitelé popisovali současnou situaci bydlení a ne dobu rozchodu. Účastnice (2) žije ve vlastním domě, jelikož měla k dispozici vlastní nemovitost v Praze, kterou mohla prodat. Z tohoto prodeje následně měla možnost financovat koupi vlastního domu. Důvodem prodeje bylo, zachovat blízkost syna s otcem: „*Když bych šla nazpátek do Prahy, tak by prostě o tátů přišel. Takže jsem v Praze začala prodávat byt... Vlastně všechny peníze, co jsem měla, tak jsem dala za dům. A zase jsem byla na nule.*“ Ve výzkumném vzorku byly dvě účastnice, kterým po rozchodu s druhým rodičem, byla poskytnuta možnost bydlení u rodiny, aby nemuseli hledat nové bydlení. Účastnice (4) se po rozchodu s otcem děti nastěhovala do domu, patřící rodičům a nemusela bydlení hledat: „*Je to domeček, který patří*

*rodičům a babičce.*“ Účastnice (6) se bezprostředně po rozpadu vztahu nastěhovala do domu k rodičům: *„No já jsem měla štěstí, že mám rodiče, v nich mám oporu. Mají generační dům a úplně navrchu v podkroví volné patro, kde jenom bydlela. Ale musela jsem rodičům přispívat.“*

Objevují se zde podobnosti, kdy dotazovaní uvádějí, jak pro ně bylo složité bydlení najít. Časté překážky jsou pro samoživitele požadavky majitelů, kteří pronajímají nemovitosti. Vlastníci často upřednostní dva pracující lidi před samoživiteli, z důvodu zvýšení záruk, že nájem bude řádně placen. Účastnice (11) se setkávala při hledání nájmu s překážkami, které komplikovali pronajmutí nemovitosti: *„Opravu byl velký problém něco sehnat. Bud' bylo vše drahé, nebo majitelé chtěli dva pracující lidi.“* V některých nabídkách se objevují dokonce i požadavky na nájemce, jako bezdětnost. Se situací, kdy majitelé odmítli zájemci pronajmout byt na základě informace, že má uchazeč dítě, se setkali dvě účastnice. Účastnice (6) měla zkušenost, že jí majitel odmítl pronajmout byt, protože měla dítě: *„Najít si bydlení jako máma sama s dítětem není úplně jednoduchá věc, protože už jsem měla sehnaný menší byt. Měla jsem jít druhý den podepisovat smlouvu. ... Zítra máme podepisovat smlouvu a ona no že paní majitelce vadí, že mám dítě a to se mi stalo dokonce dvakrát.“* Účastnice (5) se setkala v minulosti se stejným problémem: *„Když jsem volala tak mě nechtěli byt pronajmout na základě této informace.“*

Dalším úskalím bývá složení kauce za byt. Standardně majitelé požadují jeden nájem dopředu a k tomu kauci 2 - 3 další nájmy. Při cenách dnešních nájmu to může znamenat vstupní investice i 50 000 Kč. Často je nutná určitá flexibilita, sehnat peníze v co nejkratším čase a rychle se přestěhovat. Se zajištěním peněz na kauci může pomoci rodina, pokud je to v jejich silách. Účastnice (6): *„Mamka mi tehdy půjčila na kauci.“* Další možností je půjčit si peníze od vybraných institucí. Účastnice (1) byla nucena sehnat bydlení ve velmi omezeném čase a zároveň si obstarat peníze na uhrazení kauce: *„No po rozchodu, jsem přišla o bydlení. Takže jsem si musela půjčit v bance, abych měla na kauci. Já měla 2 dny na to přestěhovat.“* Pomoci se zajištěním dostupného bydlení mohou někdy i lidé z okolí samoživitelek pokud mají k dispozici nemovitost, kterou mohou pronajmout a jsou ochotni ji nabídnout. To je pro rodiče výhodná varianta, protože nemusí skládat kauci nebo pouze nižší částku na základě známosti a důvěry. Takto se podařilo sehnat bydlení Účastnici (8): *„Před rozchodem jsme bydleli mimo Prahu, ale po odchodu otce děti jsem*

*hledala nové bydlení. Kamarádka mi nabídla byt. Viděla jsem ho pouze na fotografiích, ale rozhodla jsem, že se přestěhujeme.“* Někdy se ovšem setkávají sólo rodiče s nedůvěrou od pronajímatelů už jenom s ohledem na jejich status samoživitele, bez ohledu na jejich finanční zajištění i v případě ochoty doložit potřebné dokumenty. Hodně pronajímatelů nechce podstupovat riziko, že by nájemník nebyl schopen platit nájem včas nebo vůbec. Účastnice (5): *„A to od června hledám 3+1. Když řeknu, že jsem sama se čtyřma dětma, tak to nikoho to nezajímá, i když bych ty peníze na nájem měla. Nikoho nezajímá, že můžu doložit příjem a nájem platím včas, prostě jsem sama s dětmi, a to je konečná.“*

Oba samoživitelé vypověděli, že problém sehnat bydlení neměli. Účastník (3): *„Majitelé bytu, kde bydlím teď, ..., ti to neřešili vůbec. Ale asi jsem měl štěstí... A vůbec to neřešili, a navíc chtěli kauci jenom 1 nájem nic dalšího, takže ty byly naprosto v pohodě.“* Účastník (10) se nemusel stěhovat potom, co stal samoživitelem.

## **2. Kategorie „podpora státu“**

Finanční podporu státu využívá většina dotazovaných. Samoživitelé se snaží své děti zabezpečit nejdříve sami, ale většina z nich je vzhledem k situaci donucena požádat o přídavky a příspěvky od státu. Samoživitelé se snaží nejdříve využívat svých vlastních zdrojů, než se obrací pro pomoc na své okolí nebo stát. Účastnice (11): *„Snažila jsem se vše zvládnout sama po finanční stránce, ale nebylo to možné.“* Je zde patrná snaha o zvládnutí vše svépomocí a samostatnost. Účastnice (2): *„A začátky byly takové, že jsme neměli ani postel, nemělo se kde vařit, měli jsme jenom prostě oblečení. A to bylo všechno. A mě ani tenkrát tak jako nenapadlo, že bych mohla jít na nějaký úřad a o něco žádat... co jsem měla našetřeno, tak já jsem z toho zvládla prostě žít 4 roky.“* Rodiče se snaží, pokud je to v jejich silách, něco ušetřit, aby měli nějakou rezervu v případě nutnosti. Často zároveň přemýšlí do budoucna a někteří si vyhledávají často informace s předstihem, o tom jaké mají další možnosti podpory a pomoci. Účastnice (7): *„Teď jsem byla na mateřský ten půl roku, tak jsem si odkládala nějakou částku. No, takže teď mám naspořeno. Takže uvidíme no. Zažádala jsem také o příspěvek na bydlení.“*

Pokud shledají, že není v jejich silách si potřebně věci zajistit sami, začínají vyhledávat pomoc, hlavně proto, aby udrželi kvalitu života dětí. Účastník (3): *„Kdybychom přežívali nebo to vyloženě potřebovali, tak stoprocentně bych to vyřizoval už jenom kvůli*



dětem.“ Někdy narazili na problémy, že jim stát nepomohl, hlavně v dřívějších dobách, kdy nebylo tolik možností. Ale dostalo se jim neformální pomoci na základě důvěry jiných lidí. Účastnice (9): *„Nevím jak to dneska, ale v té době jako vůbec... paní sociální pracovnice, protože já jsem fakt neměla peníze. Tak ona byla taková lidská, tak měla v peněžence 2 stovky, tak nám je dala.“*

Nejčastějším přídatkem, který matky vyřizují je příspěvek na bydlení, který jim pomáhá s náklady na bydlení, hlavně proto, aby zajistili kvalitu života svých dětí. Poté většina žádá i o příspěvek na dítě. Účastnice (6): *„Od státu pobírám příspěvek na bydlení, ale to taky jako dle mého názoru není žádná hitparáda. Potom беру přídavek na malého.“* Účastnice (5): *„Péči příspěvek, příspěvek na bydlení, přídatky a občas alimenty. S úřadem práce mám hrozná zkušenosti.“* Někteří samoživitelé, kteří žádají o příspěvek na bydlení, ho vnímají jako nespravedlivý. Z důvodu, že se vypočítává na základě normativů, což znevýhodňuje lidi žijící na menších městech či vesnicích. Účastnice (2): *„Ve finále jsem řekla, tak já zkusím zažádat o příspěvek na bydlení. A tam jsem i částečně narazila, protože jsem ve vesnici, kde je nás třiatřicet trvale žijících obyvatel. A tím pádem prostě je malý koeficient. Stát prostě nezajímá, že bohužel elektrina a voda je drahá úplně všude stejně, bohužel i v těch malých městech, a to nikdo neřeší.“*

Hmotná nouze je další možností, která je rodičům k dispozici. Zde ovšem schválení podléhá mnoha kritériím, které ho ovlivňují. Pokud samoživitelé nemají dostačující vlastní zdroje, obrátí se nejprve na primární rodinu. Očekávala by se zde pomoc od otce dětí, alespoň ve formě alimentů, které jsou stanovené soudem nebo na základě dohody mezi rodiči. V případě nefunkčnosti podpory ze strany otce či rodiny musí se obrátit na stát. Vyjadřují zde i nekomfortnost procesu žádání. Účastnice (5): *„No jako upřímně nebudu lhát. Když jdete na úřad, třeba na hmotnou nouzi, že bych třeba na ni nárok měla. Ale když vám prostě řeknou, že prostě si nemáte dělat parchanty a máte jít radši do práce? Že je to prostě nezajímá, tak člověka to potom odradí. A jelikož otec dětí mně posílá alimenty tak, že je jednou pošle, pak zase nepošle. Takže mi to tam jakoby vyskočí a už nemám nárok. Tak jsem říkala, že tam chodit nebudu, protože to jejich chování je odporný.“* Viditelný je i pak faktor „pomůže rodina, nepomůže stát“. Dochází zde k „vytlačování“ státu rodinou. V některých případech se pak dostává pomoci rodičům neformální cestou, aniž by měl stát možnost to zjistit. Účastnice (1): *„...s tím, že jsem předtím měla i hmotnou nouzi. Ale vzhledem k tomu,*

*že vlastně v prosinci mi párkrát pomohla mamka tím, že poslala nějakou korunu, tak oni mi to samozřejmě napočítali do příjmu, takže mi hmotnou nouzi sebrali.“*

Složitá je i administrativa co se týče vyřizování jednotlivých příspěvků. Snahou státu je podporovat formální spolupráci rodičů, která ne vždy funguje. Účastnice (4): *„Na úřadu práce mi řekli, že potřebují podpis manžela, abychom dostali nějaké dávky, tak jsem jim řekla, jestli se nezbláznili a tím to začíná a končí. A vlastně nikoho to nezajímá, z čeho máte žít a můžete se soudit. Manžel, protože dělá naschvály, tak se budeme jenom o děti soudit 2 až 3 roky. Na úřadu práce vám nic nedají, pokud nemáte podepsanou žádost od manžela, což on mi nepodepíše plus potvrzené ty příjmy.“*

### **3. Kategorie „ podpora blízkých osob, vyjma státu“**

Tato kategorie zahrnuje pomoc, která se účastníkům dostává od rodiny, přátel a okolí. Samoživitelé se shodují, že takováto forma podpory je pro ně nejpříjemnější a v případě nouze se většina z nich nejdříve obrátí právě na někoho ze svého okolí.

Podporu od okolí je nabízena především formou nefinančního charakteru, jako například hlídání, potraviny či ubytování. Pro většinu pomoc od rodiny tvoří základní stavební kámen, bez kterého by měli velké obtíže situaci zvládnout. Účastnice (11): *„Díky rodině to zatím zvládáme dobře. Velmi mi pomáhají hlavně s hlídáním nebo občas vyzvednutím syna ze školky.“* Jak vyplynulo už z první části výzkumu, rodiče se často obrací na svou rodinu, pokud se jedná o hlídání dětí. Účastník (3): *„Jo určitě. Zrovna dneska mi přijde sestra hlídat.“* Někteří samoživitelé mají k dispozici pouze rodinu, na kterou se mohou v případě potřeby obrátit s prosbou o pomoc a nemají nikoho jiného v okolí, kdo by jim pomohl. Účastnice (8): *„Mám jen maminku. Nemám kamarádky a exmanžel nechce, anebo když ano tak má nějaké připomínky.“* Účastnice (9): *„Pouze sourozence, o které jsem se starala, ale pomáhali jsme si.“* Většina účastníků sdílí názor, že pokud mají podporu rodiny, nechtějí ji využívat automaticky. Nejprve se snaží se zařídit sami a na rodinu se obrací, až pokud je to opravdu nutné. Účastnice (7): *„Mám tu vlastně mamku, ségru, když jsem potřebovala k zubařovi a tam jsem malého nechtěla tahat, no tak jsem poprosila na hlídání.“* Někteří by podporu rodiny mohli mít, ale z důvodu nedostupnosti není možné ji využívat. Účastnice (5): *„Tak jako jsme v kontaktu, ale táta mi umřel v květnu, minulý rok a ten žil v těch Teplicích, takže daleko.“* Mnohdy je podpora a důvěra rodiny založena pouze

na příbuzenského vztahu. Někdy se ovšem stane, že byla tato důvěra narušena. Může to být způsobeno rozpory a hádkami během rozchodu rodičů, kteří potom zkouší manipulovat s rodinou druhého. Účastnice (4): „... *vlastně zmanipuloval moje rodiče, kdy jim řekl, že o děti nepečují, že je i týrá, nedávám jim najíst, což není samozřejmě pravda ...naštěstí za 5 minut 12 prohlédli, že ta pravda je úplně jiná, no. Takže nyní už podporu rodiny mám.*“

Často se rodiče obrací i na své přátelé a sousedy s prosbou o pomoc nebo si vypomáhají navzájem. V mnoha případech se jedná hlavně o rodiče, kteří se nemohou obrátit s prosbou na rodinu. Účastnice (9): „*Já jsem zrovna bydlela vedle sousedky... Já jsem třeba fakt neměla, tak ona mi třeba dala rohlíky nebo něco pro ní... A já jak jsem zas měla peníze a ona neměla, tak jsem jí zase dala pro ty děti já, takže už ses tak jakoby pomáhaly, no.*“ Často si přátelé vypomáhají s hlídáním dětí. Jde o výpomoc vzájemnou, kde obě strany mají děti a pohlídají si na oplátku v případě potřeby. Účastnice (6): „*Mám tady kamarádku na má stejně staré dítě jako já a když jako fakt něco prostě jako hoří, tak mi malého na hodinku pohlídá.*“ Účastnice (7): „*Mám tady v dvě kamarádky. Jednu, která mi vypomůže a pak ještě jednu, která se nabízela, že kdyby bylo třeba tak se na ní mohu obrátit.*“ Mezi přáteli funguje i výpomoc finanční. Rodiče se podporují a vypůjčují si peníze navzájem. Účastnice (5): „*Tak jsem si našla skupiny maminky samoživitelky, maminky v nouzi a tak. Tam jsem našla jednu, který pomáhám, protože je sama s dvěma holkami. Ona pomůže mně a já zase jí, dáváme dětem na Vánoce dárky, na narozeniny a tak.*“ Na přátelé se účastníci obrací v případech, kdy není rodina k dispozici nebo není ochotná jim pomoci. Pak hledají nejdříve ve svém nejbližším okolí substitut. Účastnice (4): „*Než pomohli rodiče, tak mi pomohl jedině přátelé. Ti mi dali najíst a potraviny.*“ Účastník (10): „*Se svoji rodinu vůbec nekomunikuju, takže vlastně nemám nikoho. Od malé maminka, takže expřítelkyně, kamarádi, známí, kdo může. Mám pár přátel, ale vždycky se někdo najde, nebo prostě nějak se to udělá, je to složitější, ale vždycky to klapne.*“

Mezi dotazovanými panuje i názor, že nechtějí pomoci okolí zneužívat. Prvotně se snaží vše zařídit a zvládnout sami, pokud je to v jejich silách. Nejdříve využijí svých vlastních rezerv do posledního, než by šli k někomu jinému prosit o pomoc. Účastnice (2): „*Furt se budu snažit, musím mít práci, musím zajistit syna, domácnost všechno. Nejsem ten typ člověka, že bych prostě šla, natáhla ruku, to je teď prostě ta nejjednodušší cesta.*“ Všichni dotazovaní v případě potřeby požádají své okolí o pomoc, ale obrací se na blízké

opravdu jen v případě nutnosti. Účastnice (6): *Samozřejmě mám rodiče, ale nechci je v uvozovkách ždímat. Jsem dospělá a máma, tak se musím starat sama.* Neradi by se dostali do takové situace, že by byli závislí na ostatních. Účastník (3): *„Jinak se snažím sám, od začátku jsem nechtěl vyloženě žádnou pomoc, protože si myslím, že se na to člověk lehce zvykne. A pak, když to nejde, tak je to problém.“* Většina prarodičů, sourozenců a dalších členů rodiny samoživitelů je pracovně aktivní, proto se je snaží zatěžovat co nejméně. Účastnice (7): *„Ale není to takový, že bych je jinak prosila. Ale mamka ještě pracuje, takže toho má dost sama.“*

#### **4. Kategorie „pomoc neziskových organizací“**

V dnešní době existuje velké množství organizací zaměřující se na pomoc samoživitelům. Nejedná se pouze o finanční pomoc, ale i o psychickou podporu, právní poradenství a spoustu dalšího. Tyto organizace podporují samoživitele i finančně. Někteří se na ně obrací s větší důvěrou než na stát a spolupracují s nimi delší dobu. Účastnice (5): *„Nemám dobré zkušenosti s pomocí od státu, ale mám zase úžasný organizace. Mám člověka v tísní, se kterou spolupracuji 7let. Potom mi pomáhá Maltézská, tu mám taky 5 let. Dále pomáhá Jan a organizace Za sklem.“*

Materiální pomoc je často využívána samoživiteli od rodiny či přátel. Pokud takovou možnost rodiče nemají, obrací se dále na organizace. Mezi nejznámější a nejrozšířenější instituce patří ty, co poskytují materiální pomoc, jako potravinová banka či šatník. Účastnice (4): *„Chodím do potravinové banky a využívala jsem i pomoc různých nadací. Z charity jsem přinesla dětem nějaké zimní oblečení a zase jsem tam odnesla to, co nám nebylo pomalé. Úplně nejvíc upřímně pomohlo „Fandi mámám“.* Výše jmenovaný šatník, by využilo více rodičů, ale pro některé je to z distančních důvodů nemožné. Účastnice (5): *„Šatník jsem zkusila, jenže je v Praze. Oni chtějí, abych jela do Prahy. Ale když já mám toho autistu, tak prostě to se nedá. Potravinovou občas, od člověka v tísní, jednou v roce mi dává na Maltézský mikulášskou.“*

Už z první části výzkumu bylo patrné, že se rodiče často obrací na organizace v otázkách právní pomoci. Pokud nemají nikoho ve svém okolí, kdo má odborné znalosti a orientoval se v této problematice, či nemají finance na to si zaplatit tuto službu, hledají dostupné alternativy. Účastnice (4): *„Radily mi kamarádky, právní poradce pro maminky*

*samoživitelky. Aby toho nebylo málo, tak řešíme domácí násilí, trestní oznámení na manžela. Takže já mám právníka z organizace pro děti domácího násilí, takže mám naštěstí právní ochranu.“*

Samoživitelé mají často problém pokrýt náklady na volnočasové aktivity svých dětí. Existují instituce, které s těmito náklady rodičům pomáhají. Účastnice (8): *„Patron dětí a Naše dítě financuje kroužky pro holky. Z peněz od nadace T. Maxové zaplatím v létě tábor a pak ještě Česká olympijská nadace. Ještě mám příspěvek od Pomoc Pražanům sloužící na úhradu MŠ a družiny.“*

Stále je množství rodičů, kteří nemají informace a povědomí o tom, co jim organizace nabízejí. Většinou je to z důvodu, že situace prozatím nebyla, tak špatná a případně si vystačili s pomocí od blízkých či státu. Účastnice (11): *„Zatím jsem se nedostala do takové situace, že by to bylo nutné. A popravdě ani nemám moc přehled o tom, jaké jsou možnosti.“*

V případě krizové situace by rodiče využili možností, co jim nabízí organizace. Ovšem u majority rodičů je patrné, že při vyhledávání podpory jsou organizace na posledním místě. Účastník (3): *„Ne nebylo nutné. V případě, že by taková situace nastala, pak bych ji řešil následovně: nejprve nejbližší kamarádi, následně rodina a až poté stát a neziskovky.“*

Opět i u tohoto druhu pomoci je patrné, že se rodiče na organizace obrací, až pokud jsou v úzkých. Je zde patrná hrdost a úsilí zajistit vše vlastními silami. Účastnice (2): *„Mě by asi hanba fackovala, kdybych si řekla o nějakou pomoc, ale upřímně řečeno, jako jestli se dostanu do stavu, že nezvládnou ušetřit peníze na dřevo, tak bohužel prostě příští rok se do toho stavu dostanu, že budu třeba žádat o pomoc.“* Někteří tuto alternativu pomoci vnímají, ale nevyužívají, dokud zvládají potřeby zajistit sami. V případě nenadálých finančních výdajů, by tuto formu byli ochotni využít. Účastnice (6): *„Nezkoušela, ale přemýšlím nad tím. Zatím tak nějak vycházíme, ale nedaří se mi nic ušetřit. Takže kdyby se rozbila pračka nebo lednice, bude problém.“*

Naopak spousta samoživitelů se zapojuje a snaží se pomoci ostatním se stejným statutem, kteří jsou na tom hůře. Většina z nich chápe jak je situace složitá a sami se snaží ostatní podpořit. Účastnice (7): *„Ne, šatníky znám tam já právě jsem dávala neotevřený mléka a takhle já zatím nejsem jakoby v situaci, kdybych to využívala, spíš se pokouším*

*pomoci, třeba minule jsem tu měla vložky do podprsenek a odsávačku. No, takže jsem šla právě na Holešovice a tam jsem jim to dávala, aby naopak to jako někomu pomohlo.“*

Samoživitelé, kteří na tom jsou lépe, se snaží pomoci ostatním, pokud se naskytne příležitost, aniž by očekávali nějakou protislužbu. Účastník (3): „...nějaký maminky, kterým jsem třeba i pomáhal s nákupy potravin, dárků pro děti a léku...“ Častá je pomoc přes skupiny na sociálních sítích, kde sólo rodiče žádají nejčastěji o materiální pomoc. Účastník (10): „Ano. Snažím se pomoci i já ostatním samoživitelkám, přes skupinu. Pomůžu jim s nákupy, dovezu věci...“ Účastnice (11): „Pokud to jde, snažím se pomáhat ostatním maminkám. Naposledy jsem darovala nějaké věci po synovi. Mám v plánu vytrídít věci, které už nevyužijeme a odvézt je do šatníku.“ I ti, kteří se momentálně nenacházejí v situaci, že by mohli aktivně pomáhat, to mají v plánu v budoucnu. Účastnice (4): „...takže já se těším, až já sama nějaké mamince tam potom pomůžu, až budu chodit do práce, že vím, že ta pomoc jde opravdu potřebné.“

Vedle organizací funguje i různé druhy výměny věcí mezi rodiči. Nemusí to být jenom samoživitelé. Pokud mají něco, co nepotřebují, mají možnost to přes různé aplikace směnit za věci, které potřebují. Účastnice (4): *Zároveň také swapují věci za věci či za potraviny. A to mi jako neskutečně vlastně pomohlo, že jsem všechno, co jsem nepotřebovala doma, tak jsem s lidmi měnila za plenky a za kávu. A za základní potraviny. Takže to swapování mezi lidmi my taky strašně pomáhá.“*

## **5. Kategorie „pracovní příležitosti“**

V dnešní době jsou kladeny na zaměstnance větší nároky a to obzvláště co se pracovní doby týče. Není jednoduché sladit pracovní dobu s péčí o potomka. Někteří neměli se sehnáním práce sebemenší problém. Samozřejmě tu hraje velkou roli obor, v kterém se pohybují. Účastník (3): „V tom roce už jsem si ji našel práci. Ale zas možná taky ještě v tom hraje třeba roli, protože dělám profesi, která není úplně častá.“

Zajištění práce shledala většina účastníků komplikované. Účastnice (8): „Najít práci bylo složité.“ Toto se samozřejmě týká všech rodičů, ale u samoživitelů je to obzvláště náročné, jelikož jsou na to ve většině případů sami. Účastnice (2): „To bylo naprosto strašný. Vlastně k lednu jsme všichni dostali výpověď, dostali jsme ji odstupný, takže jsem se oficiálně

*se šla přihlásit na úřad práce. A tam jsem zjistila, že jako samoživitel mám vlastně úplně zavřené dveře. Prostě samoživitel je stigma, to je prostě něco strašného.“*

Hodně rodičů malých dětí využívá formu zkrácených úvazků, který je pro ně výhodný časově. Tento úvazek, ale využijí v případě, kdy mají k dispozici další formu příjmu. Účastník (10): *„Neměl jsem problém. Pracuji jako správce budov pro německou firmu, kde mám zkrácený úvazek. Zároveň mám svou živnost. Pokud je nutné můžu si vzít i malého do práce.“* Na druhou stranu, ne všichni samoživitelé tuto možnost mohou využít, hlavně z důvodu finančních. Účastnice (11): *„Hrůza. U nás moc práce není, takže musím dojíždět. A zkombinovat slušnou pracovní dobu s otevírací dobou školky je strašně těžké. A na zkrácený úvazek si nemohu dovolit.“* Další z důvodů neschopnosti nalézt pracovní umístění je často nemoc dětí a nutnost rodičů s nimi zůstat doma a starat se o ně. Samoživitelé se nemohou na OČR s nikým vystřídat, jako je tomu v případě úplných rodin. Účastnice (5): *„Nemám práci bohužel, protože já mám děti věčně doma kvůli nemoci. Listopad až únor je furt doma.“*

Někteří z rodičů musí opustit předchozí zaměstnání nebo obor, v kterém pracovali, aby byli schopní vše skloubit. Jsou určité pracovní pozice, kde není možnost pracovat z domova a je nutná přítomnost zaměstnance na pracovišti. Účastnice (8): *„Po rodičovské dovolené jsem pracovala nejdříve jako asistentka pedagoga v MŠ a poté ve ZŠ. Tato práce mi vyhovovala pracovní dobou a bavila mě. Ovšem spolupráci jsme ukončili, protože děti byly často nemocné a musela jsem s nimi zůstat doma.“* Často hledají jakoukoli práci, jejich priority se mění a stranou jde často i ctižádost něčeho dosáhnout. Přesně tomu odpovídá i výzkum, který byl proveden organizací RILSA. Tento výzkum uvedl, že ženy často nehledí na druh zaměstnání, ambice jdou stranou. Vykonávají práce, které by za normálních okolností nevyhledávali, ale v dané situaci je zabezpečí finančně a pro ně je možné skloubit pracovní život a péči o dítě. Účastnice (11): *„Práci jsem si vybírala na základě pracovní doby a finančního ohodnocení. Nezáleželo mi na tom, co budu dělat. S vysokou školou půjdu dělat i uklízečku, pokud bude dobrá pracovní doba a mzda“.* Účastnice (9): *„Hledala jsem, co se dalo, takže nějaké brigády a různé přivýdělky“.*

Někteří museli opustit pracovní pozici z důvodu stěhování po rozchodu. Nebylo pro ně možné dojíždět do práce s ohledem na danou situaci. I když to byla práce, která byla

velmi dobře ohodnocena a bavila je. Účastnice (2): „*Ano, měla jsem velmi dobře placenou práci v Praze. Ale kvůli stěhování jsem musela odejít a hledat něco v okolí.*“ Když se rodič ocitne sám, musí si najít práci s adekvátní pracovní dobou a nelze pracovat na směny, pokud zde není někdo další, kdy by se o dítě postaral. Účastník (10): „*Kvůli malému jsem musel opustit předchozí práci, kde jsem měl směny. Pokud ovšem musím jet do druhé práce, co mám jako živnost, tak sháním hlídání.*“ Účastnice (11): „*Snáním se, ale je to těžké. Vyzvedávám syna těsně před zavírací dobou školky, dřív to nestihám. Je to každodenní stres, aby všechno časově klaplo.*“

Ačkoliv se rodiče snaží najít práci, naráží v určitých případech na problém, kdy potencionální zaměstnavatel zjistí, že je osoba sama s dětmi a raději dá přednost jiným kandidátům. Účastnice (5): „*Já jsem teď obvolávala 4 práce. Řeknu jenom slov děti, a oni řeknou, my se vám ozveme. Dokonce jsem byla třikrát i na pohovoru. Byl optimální čas, že to bylo fakt, že by mi to vyhovovalo, 4. hodiny dopoledne. No ale nikdo se neozval.*“

Samozřejmě nelze generalizovat. Jsou i zaměstnavatelé, kteří vychází rodičům vstříc. Jednou z nejčastějších výhod, které zaměstnavatel nabídne zaměstnanci je možnost práce z domova. Účastnice (8): „*Výhodou je, že na této pozici je možný homeoffice, pokud jsou holky nemocné.*“ Účastník (3): *Tak toto není problém. Já mám naštěstí takovou práci, že můžu hodně dělat z domu, takže to je docela výhoda.* Někteří zaměstnavatelé jsou ochotni nabídnout i možnost zkrácených úvazků nebo flexibilní pracovní doby. Účastnice (4): „*Určitě zkrácený úvazek si myslím, že by šel domluvit, a dokonce jsou tak úžasní, že nám umožňují homeoffice. A mamkám umožňují si odběhnout do školky na těch 10, 15 minut a potom si to nadělat.*“

Některé z respondentek byly ještě na rodičovské dovolené. Většina z nich se snaží si najít alespoň brigádu, aby vylepšila rodinný rozpočet. Vše je samozřejmě závislé na tom, aby měli hlídání nebo mohli vzít dítě sebou do práce. Účastnice (5): „*Mám 2 práce. Jedna brigáda je úklid po-pá, kam mohu brát malého sebou. A pak o víkendech, když je malý u otce nebo u našich chodím obsluhovat do restaurace.*“ Obětují svůj volný čas na úkor toho, aby si mohly něco přivydělat. Účastnice (5): „*Našla brigádu, ale tatínek jako schválně mi nevyhovoval, nebral si ho. Nemůžu se vůbec spolehnout, že si ho bude prostě brát, že bych si jako by cokoliv mohla plánovat.*“



Někteří z oslovených samoživitelů, kteří jsou ještě na rodičovské dovolené, by se rádi vrátili do pracovního procesu dřív. Zde se potýkají s problémy, zda jim vezmou dítě do školky dřív, než mu budou tři roky. Účastnice (6): „*No byla bych ráda, kdyby mi ho vzali už letos v září, protože bude mít vlastně 2 roky a nějakých 8 měsíců.*“

Návrat po rodičovské dovolené do předchozího zaměstnání není možný pro některé z respondentek. Nemohou se vrátit ať už kvůli pracovní době, směnnosti nebo třeba i finančnímu ohodnocení. Účastnice (6): „*Já jsem zaměstnaná v Kiku a tam se dělají dvanáctky, že nebo takový ty 10 a půlky a úplně nevím, jak to budu prostě dělat, no tím, že jsem sama.*“ Účastnice (7): „*Ano, ale nebudu se tam vracet. Jsem ošetřovatelka pro seniory a tam se dělají 12čky. Pokud bych šla dělat 8hodiny, tak budu mít kolem 25tis a nájem mám 19tis, takže to by nešlo.*“

## **6. Kategorie „návrhy zlepšení situace“**

Do této kategorie spadají témata a návrhy, co by samoživitelé ocenily, jaké zlepšení nebo změny v systému by jim pomohly lépe zvládat tuto náročnou situaci.

Většina dotazovaných vnímá, že je téma samoživitelek často opomíjeno a není na ně soustředěna taková pozornost jako třeba na jiné ohrožené skupiny (například seniory či bezdomovce). Účastnice (9): „*Pracovala jsem i v armádě spásy, tam jsou bezdomovci a o ně je dobře postaráno. A pak je tu samoživitelka, a to nikoho nezajímá.*“ Samoživitelé pocítují nezájem o jejich skupinu ze strany státu. Účastnice (4): „*Já to řeknu úplně upřímně a od srdce, že stát se o samoživitele vůbec jako o téma nezajímá dostatečným způsobem.*“ Účastnice (1): „*Myslím, že se samoživitelům nedostává dostatečné pozornosti.*“

Další co by sólo rodiče ocenili je větší informovanost ohledně toho, jaké mají možnosti. Účastník (10): „*Určitě by bylo dobré, aby samoživitelé dostávali více informací o tom, jaké mají možnosti.*“ Také zviditelnění a propagace neziskových organizací a služeb, které mohou samoživitelům nabídnout. Účastnice (2): „*Pokud nemáte mnoho financí, tak to by strašně lidem pomohlo, pokud by věděli, na koho se mohu obrátit. Často nevědí, že jsou nějaké neziskovky. Po rozvodu je to pro ně naprosto nová situace a bylo by dobré, aby tu pro ně byla nějaká opora.*“ Z rozhovorů vyplývá, že by rodičům ulehčilo, kdyby zde existoval určitý druh spolupráce mezi státem a neziskovými organizacemi. Účastník (3): *Stát*

*by měl více spolupracovat s neziskovkami na informovanosti samoživitelů, ohledně toho, kdo a jak jim může pomoci.“*

Dalším krokem pro usnadnění situace sólo rodičů je rozšíření potravinové pomoci do menších měst. Tím je zpřístupnit i samoživitelům, kteří nežijí ve velkých městech nebo v dostupné vzdálenosti. Toto je také, ale spojeno s informovaností, někdy jsou tyto služby dostupné, ale samoživitelé o nich nevědí. Účastnice (1): *„Větší možnost potravinových pomoci, jako to mají v Praze. A to třeba tady není vůbec.“*

Velkým tématem pro samoživitele jsou možnosti státních školek a jeslí, kam by mohli dát své děti ještě dříve, než jim jsou 3 roky. Účastnice (7): *„Státní jesle nebo školky, kam by matka mohla dát dítě ještě před tím, než mu jsou tři a nevydělávala pouze na to, aby zaplatila toto zařízení.“* Pokud tyto zařízení nejsou k dispozici v místě bydliště, tak pak zavedení příspěvku pro sólo rodiče na umístění dětí do dětských skupin. Účastnice (1): *„Zároveň rozšíření dětských skupin, který ale prostě budou finančně dostupný i pro nás.“* Často by si rodiče rádi přivydělali nějaké peníze, ale pokud nemají hlídání, tak tuto možnost nemají. Nabídnutí podpory rodičům, kteří si chtějí vydělat peníze a nemají možnost školky nebo hlídání od známých či rodiny. Často jsou prarodiče stále zaměstnaní a z toho důvodu nemohou rodiči pomoci s vyzvedáváním ze školky či školy. Účastnice (4): *„Umožňovat, aby si ti rodiče, co jsou samostatně, tak aby mohli si vydělat penízky, aby měli ty děti, kam dál. To jsou ty školy, školky, tak kapacita těch zařízení jesličky nějaká podpora nějakého toho hlídání. Třeba nějaký příspěvek na hlídání.“* Úprava pracovní doby školek, aby odpovídala více pracovní době. Školky v menších městech, někdy i ve větších mají stále stejnou pracovní dobu jako před desítky let. V dnešní době se pracovní doba rodičů mění a s tím by měla korespondovat i otevírací doba školek. Účastnice (11): *„Udělala bych něco s pracovní dobou školek. Absolutně neodpovídá dnešní pracovní době. Také bych zavedla nějaké pravidlo, kde matky samoživitelky dostanou přednost umístění dítěte už ve 3 letech nebo klidně dřív. Školka je plná dětí, jejichž maminky jsou na mateřské s druhým dítětem.“*

Zjednodušení byrokracie, jak na úřadech i soudech by velmi pomohla se zvládnutím situace. Větší propojenost a spolupráce úřadů s neziskovými organizacemi by v mnoha situacích samoživitelům pomohla a byla by tím zajištěna částečně prevence vzniku krizových situací. Účastnice (8): *„Systém je zastaralý a chce reformovat. Ti, co potřebují*

*pomoc na ni často nedosáhnout. Platíme státu daně, a proto by měl pomoci, pokud je člověk v nouzi. Zároveň by měl více spolupracovat s nadacemi.“ Zavedení pravidel ohledně žádosti o dávky, která se budou stahovat konkrétně na skupinu samoživitelů. Dávky jsou pro všechny stejné bez ohledu na to, zda se jedná o samoživitele anebo nízkopříjmovou úplnou rodinu. Účastnice (9): „Určitě bych změnila nastavení pravidla pro žádání sociální podpory. Stát by se měl více zaměřit na samoživitelky, brát v potaz jejich situaci a nastavit pravidla podávání žádosti specificky pro ně.“*

Jak již bylo zmíněno výše, stát se snaží rodiče směřovat k tomu, aby byli schopni při a po rozvodu spolu komunikovat, ale ne vždy jsou toho strany schopny a ochotny. Většina sólo rodičů, musí k soudu ať už z důvodu rozvodu nebo vyřešení péče o dítě. Tato událost je pro ně dost stresující. Zpřísnění pravidel pokud se jeden z rodičů bez důvodu nedostaví k soudu, pokud se jedná o stanovení alimentů či rozvodové řízení. Účastnice (1): „A rozhodně změnila to, že když jsem dávala žádost k soudu o určení otcovství a alimentů a on nedorazil k soudu, tak že to ten soud nechal a neřešili to.“

Digitalizace systému by vedla k urychlení a zjednodušení vyřizování požadavků. S tím spojit i zavedení státní organizace, které by se specializovala na pomoc ohroženým skupinám a poskytovala jim potřebné informace. Účastník (3): „Tak určitě si myslím, že by se měl zjednodušit právě ta byrokracie. Právě možná po té zkušenosti v Anglii, kde v podstatě všechno vyřídíte přes telefon nebo online, to tady rozhodně chybí. Tam je organizace, která vlastně vám pomůže i všechno vyřídit. Vlastně tam přijdete, popíšete vaši situaci, dáte jim všechny údaje a oni vám už řeknou, co všechno je nutné, na co máte nárok a vlastně o co všechno si žádat. Myslím si, že třeba se hodně by se mohli i zpřesnit jejich kalkulačky, třeba na úřadu práce. Při zařizování příspěvku podle té kalkulačky, která je online by to mělo vycházet na nějakých 12000, ve skutečnosti to bylo 7000. Což když člověk něco takového připravuje, tak je to pak obrovský rozdíl.“

## **7. Kategorie „kombinace zdrojů pomoci“**

Tato kategorie je výsledkem zkoumání odpovědí účastníků, z nichž vyplynulo, že většina z nich jednotlivé zdroje pomoci kombinuje. Je to ovlivněno především tím, jaké mají ve svém blízkém okolí možnosti podpory a jaké jsou jejich znalosti, co se týče nabídky pomoci různých organizací či státu. Na základě provedeného výzkumu lze říci, že nejdříve

se snaží situaci řešit svépomocí, než se obrátí na někoho jiného s žádostí o pomoc. Především u samoživitelů, kterým se podařilo si ušetřit peníze, ti se pak snaží co nejdéle zvládat situaci bez pomoci zvenčí.

Je zde patrné, že samoživitelé se v případě potřeby, vždy nejdříve obrací na svou rodinu nebo přátelé. Pouze ti účastníci výzkumu, kteří neměli s rodinou dobré vztahy nebo žádnou neměli, se obracejí v případě nutnosti nejprve na stát, až na několik výjimek. Ti raději hledali pomoc u neziskových organizací. Toto rozhodnutí bylo u vybraných účastníků ovlivněno především tím, že měli špatné zkušenosti s úředníky, kteří s nimi v minulosti jednali.

Pokud hledají rodiče finanční podporu, nejčastěji se obracejí na stát a žádají o příspěvky, především na bydlení. Výsledky kvalitativního výzkumu

Většina dotazovaných po rozchodu s partnerem opustila domov, ve kterém s dětmi žili. Z celkového počtu 11 účastníků, si devět rodičů následně pronajalo bydlení. Jedna matka měla možnost, po prodeji vlastního bydlení, pořízení vlastního domu. Další dva respondenti měli možnost bydlet po rozchodu u rodiny

Dotazovaní, kteří museli hledat nájemní bydlení, popisují obtíže, s kterými se během shánění bydlení setkávali. Často se objevují požadavky pronajímatelů, které znesnadňují samoživitelům pronájem bydlení. Tyto překážky se objevují ve formě nároků na nájemce, jako jsou bezdětnost či dva pracující lidé. Součástí pořízení nájemního bydlení jsou požadavky na kauci. Objevuje se zde velký nátlak na časovou flexibilitu a rychle obstarání adekvátního obnosu na složení kauce. Někdy jediné řešení, jak si rychle zajistit daný obnos peněz, je půjčka. V některých případech mají samoživitelé ve svém okolí někoho, kdo má k dispozici nemovitost k pronájmu, důvěřují jim a nabídne pomocnou ruku.

Všichni dotazovaní se nejdříve snaží vše zvládnout bez pomoci okolí. Když mají možnost a dovolí jim to jejich finanční situace, snaží se našetřit peníze dopředu, aby měli zásoby na později. Pokud už je situace taková, že to nelze a nechtějí ohrozit kvalitu života svých dětí, žádají pomoc zvenčí.

V případech, kdy mají rodinu, o kterou se mohou opřít a poprosit ji o pomoc, obrátí se nejdříve na ni. Téměř všichni účastníci výzkumu se shodují na tom, že nechtějí rodinu využívat více než je nutné a žádat je o pomoc příliš často. Nejvíce případů vyhledá pomoc

rodiny, pokud se jedná o hmotnou pomoc nebo pomoc s hlídáním dětí. Samoživitelé, kteří nemají rodinu v blízkosti nebo s nimi nejsou v kontaktu, se obrací na své okolí, nejčastěji na přátelé. Častá je i situace, kdy si matky vypomáhají navzájem a pohlídají si děti v případě potřeby.

Státní podpora je využívána především, co se týče přídatků a příspěvků. Ze strany matek, panuje nedůvěra a nechut' jít žádat na úřad o příspěvky. Některé z dotazovaných se setkali s nevhodným přístupem ze strany úřednic a z toho důvodu by se raději vyvarovali dalšímu jednání. Účastnice pocítují i nespravedlnost v tom, jak jsou dávky nastaveny. Ne jen to, že dávky nejsou nijak speciálně upraveny pro případy sólo rodičů, ale jde i o koeficient, který určuje výši příspěvku na bydlení. Hmotnou nouzi nevyužilo mnoho z dotazovaných. U této dávky je viditelné, že zde funguje princip: „pomůže rodina, nepomůže stát“. Matce mohou přijít nárazově alimenty nebo finanční výpomoc od rodiny a už to pro ně může znamenat ztrátu nároku na hmotnou nouzi.

Existuje velké množství organizací, které se zaměřují na pomoc samoživitelům, ať už finanční, hmotnou nebo třeba ve formě různých druhů odborného poradenství. Tyto služby jsou často samoživiteli opomíjeny a vyhledávány hlavně v případech, kdy nemají možnost obrátit se na někoho ve svém nejbližším okolí. Převážná část rodičů nemá informace, jaké jsou dnes možnosti a co vše jim mohou různé neziskové organizace nabídnout. Samoživitelé přiznávali, že v případech nouze, by neziskové organizace byly až poslední alternativou, na kterou by se obrátili. Naopak jsou zde také matky, které na základě negativních zkušeností s úředníky, vyhledali raději pomoc od neziskové organizace a dlouhodobě s ní spolupracují. Tyto organizace jsou především využívány v oblasti hmotné pomoci (potravin, oblečení nebo drogerie). Samozřejmě velmi důležitou úlohu hrají v oblasti poradenství, kde matky využívají jak pomoc právní tak i terapeutickou. Matky začínají organizace vnímat i jako pomoc při financování volnočasových aktivit svých dětí, družiny, školky nebo třeba i stravného ve školských zařízeních

V rámci rozhovorů jsem zjistila, že se sólo rodiče často sami zapojují do pomoci jiným samoživitelům. Jelikož s nimi soucítí, snaží se ostatním často nabízet pomocnou ruku.

Důležitou součástí rozhovorů byla i otázka sladění rodinného života s pracovním. Tito rodiče musí zastat funkci hlavy rodiny sami bez podpory druhého rodiče, který by jim

s tím pomohl. Jsou samoživitelé, kteří nemají v tomto ohledu problém a dokáží vše zkombinovat bez komplikací. Významnou roli zde hrál fakt, že dotazovaný působí v oboru, kde není velká konkurence a má tudíž výhodu v porovnání s ostatními. Ostatní samoživitelé vnímají svůj status sólo rodiče jako velkou nevýhodu. Popisovali během rozhovorů, jaké měli obtíže najít vyhovující zaměstnání. Dotazovaní, kteří jsou zaměstnaní, lze rozdělit do dvou odlišných skupin. Jedni, kteří v současném zaměstnání mají podmínky k tomu, aby mohli práci přizpůsobit potřebám souvisejícím s péčí o děti, jako je například práce z domova nebo vzít si dítě sebou do práce. Pak jsou zde ti, kteří takové podmínky nemají k dispozici, a snaží se najít uplatnění v jakémkoliv oboru s vyhovující pracovní dobou, aniž by se ohlíželi na to, v jakém odvětví budou pracovat. Ti, kteří jsou ještě na rodičovské dovolené, si snaží zajistit přivýdělek alespoň formou brigád. Vše se často odvíjí od toho, zda mají k dispozici hlídání či nikoliv.

Během výzkumu jsem zjišťovala, jak rodiče pohlíží na problematiku samoživitelů. Zda toto téma považují za dostatečně probírané a vnímají vstřícné kroky, které by vedly k ulehčení jejich situace. Stejně jako v kvantitativním výzkumu jsem se setkala s názory, že samoživitelé nepocítují zájem ze strany veřejnosti či státu. Většina z nich by ocenila, aby se zvýšila informovanost, jaké možnosti tito rodiče mají, jaká pomoc jim je nabízena a kde ji hledat.

Nejčastěji probíraným tématem byla školská zařízení. Z rozhovorů byla patrná ochota rodičů pracovat, ale spatřovali překážky v tom, co s dětmi během času, který tráví v práci. Někteří řešili pracovní dobu školek, která často nekoresponduje s pracovní dobou. Dalším předmětem diskuze bylo navýšení kapacit škol a školek. Samozřejmě se čím dál tím častěji objevují různé dětské skupiny. Ty jsou ovšem placené, a když hledá rodič pouze přivýdělek, tak to co by vydělal, by následně zaplatil za školku. V neposlední řadě by všichni účastníci ocenili snížení administrativní náročnosti s vyřizováním žádostí o příspěvky či přídatky a rozšířením digitalizace jednotlivých služeb. Digitalizace je pouze v počátcích, ale již někteří účastníci tuto možnost vyzkoušeli.

## 5 Zhodnocení výsledků

Dotazníkové šetření tvořilo první část empirického výzkumu diplomové práce. Byly stanoveny dvě hypotézy, na základě kterých byl sestaven dotazník. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 87 samoživitelů.

V kvantitativního výzkumu ukázal, že přístup k informacím a zdrojům pomoci pomáhá samoživitelkám zlepšit kvalitu života, protože téměř všichni samoživitelé využívají vybraných druhů pomoci, aby zajistili své děti. Největší skupinu tvořily rodiče (60 %) s příjmy tvořenými z 60 – 90 % mzdou, který doplňují dle potřeb nejprve finanční podporou od rodiny a poté z dávek sociálního systému. Vedle této skupiny jsou zde dvě menší. Jedna má příjem pouze ze zaměstnání (9 samoživitelů) a druhá skupina, která nemá příjem ze zaměstnání žádný (9 samoživitelů) a je závislá pouze na dávkách. Ve většině případů se jednalo o matky na mateřské či rodičovské dovolené.

Očekávání samoživitelek a využívání pomoci odpovídá potřebnosti, jelikož ten kdo pomoc potřebuje, si vyhledal informace a následně je aplikuje. V posledním roce 2/3 samoživitelek využili pomoc od státu ve formě přídatků a příspěvků. Hlavně se jednalo o přídavek na dítě a příspěvek na bydlení. Nejčastěji se na státní instituce tedy obrací v případě potřeby finanční pomoci. Co se týká nefinanční pomoci, využívají nejčastěji pomoc rodiny a své okolí. Pomoc od nestátních subjektů, jako jsou neziskové organizace, není častým jevem dle výsledků výzkumu. Zjevně je to zapříčiněno i neznalostí těchto možností, kterou vyjádřilo 1/3 dotazovaných. Neziskové organizace jsou nejvíce vyhledávány v případě potřeby právnícké či terapeutické pomoci.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejčastěji žijí samoživitelé ve vlastním či pronajatém bydlení. S tím jsou spojeny i náklady na bydlení. Tyto náklady se pohybují v rozmezí 41 – 60 % z celkové příjmu rodičů, nižší náklady mají rodiče, kteří mají vlastní bydlení v porovnání s nájemným. Ženy, které mají příjem 26 000 – 35 000 Kč uvedly, že náklady na bydlení dosahují až 80% z jejich příjmu.

Během hodnocení sociálního systému se samoživitelé shodovali a většina z nich uvedla, že je pro ně systém komplikovaný a vnímají, že nemají dostatek informací. U většiny netvoří dávky převážnou část jejich příjmu.

Kvalitativního výzkumu, který navazoval na první část, se zúčastnilo 11 sólo rodičů. Jednalo se o 9 žen a 2 muže. Cílem této části bylo objasnit otázky, které vyvstaly během první části.

První část obsahovala identifikaci a doplnění informací ohledně bydlení, během rozchodu. Většina dotazovaných žije v nájemném bytě. Pouze minorita měla možnost vlastního bydlení (1 účastník) či možnosti bydlet u rodiny (2 účastnice). Během zajišťování bydlení se setkávali samoživitelé s podmínkami pronajímatelů, které jim komplikovali hledání vhodného bydlení. Jednalo se především o podmínky například: pronájem pouze dvou pracujícím lidem nebo bezdětným. Dalším úskalím byla kauce na byt. Samoživitelé si museli půjčit peníze, ať už od rodiny nebo finančních institucí. Často se objevuje nedůvěra ze strany pronajímatelů, kteří nechtějí pronajmout nemovitost jen jednomu dospělému z důvodu nejistoty schopnosti placení nájmu. Řešením pro některé při hledání bydlení byla nabídnuta pomoc od přátel, kteří jim na základě dobrých vztahů pomohli se zajištěním nemovitosti.

Samoživitelé se v první řadě snaží nejdříve vše potřebné zajistit svépomocí, aniž by žádali o pomoc někoho jiného. Sdílí názor, že pokud jsou schopni, nechtějí využívat ostatní. Až v případě nutnosti požádají o pomoc někoho jiného. Prvotně se obrací na rodinu. Jelikož ta je pro ně nejbližší a nepocitují stud a obavy, že pomoc potřebují. Opět všichni sdílí názor, že nechtějí své okolí zatěžovat více než je nutné. Nejčastěji se obrací na rodinu s žádostí o pomoc s hlídáním potomka nebo materiální (například potraviny, drogerie). Na přátele se obrací v případech, kdy rodina není z jistých důvodů k dispozici nebo s ní nejsou v kontaktu. Mezi přáteli se jedná především o vzájemnou výpomoc hlavně s hlídáním nebo vypůjčováním peněz.

Na státní organizace se obrací ve většině případů, až pokud jim dojdou vlastní zdroje. Ačkoliv je jim to často nepříjemné a snaží se tomu vyhnout, udělají to pro své děti, aby jim mohli udržet kvalitu života. Na úřady se obrací nejčastěji s žádostí o dávky, povětšinou jsou to přídatky na dítě nebo příspěvek na bydlení. Z dotazovaných pak minimum využilo hmotnou pomoc. Někteří naznačovali i nespravedlivost v tom, jak jsou dávky nastaveny. V případě příspěvku na bydlení se jedná hlavně o to, jak je stanoven koeficient pro výpočet



výše částky. Potom co se týče hmotné nouze, ta je zas ovlivněna tím, že může být zastavena na základě výpomoci jiného subjektu, jako je třeba rodina.

Poslední institucí, kam se rodiče obrací, jsou neziskové organizace. Ty nejsou mezi rodiči, tak využívány v porovnání s pomocí rodiny či státu. Jak už bylo zmíněno výše, je to ovlivněno faktem, že velké množství rodičů nezná nabídku služeb těchto organizací nebo nemají tyto instituce ve svém okolí. Na druhou stranu jsou zde i samoživitelé, kteří naopak s organizacemi spolupracují pravidelně, protože nemají rodinu anebo mají špatné zkušenosti s úřady. Prvotně u těchto institucí využívají odborné služby, právní či terapeutické. Samozřejmě i materiální pomoc je často vyhledávaná, rodiče znají především šatník či potravinové banky. Ti, kteří opravdu pomoc potřebovali, si zjistili možnosti, a následně tyto organizace vyhledali. Nyní je využívají například při financování volnočasových a dalších aktivit svých dětí či při uhrazení nákladů na energie spojené s bydlením.

Významnou roli v pomoci jiným hrají samoživitelé sami. Existuje spousta podpůrných skupin, kde si samoživitelé pomáhají navzájem a podporují se. Nejedná se jen o materiální pomoc, ale často zde sdílí své zkušenosti a odpovídají na dotazy jiných, kteří zkušenosti ještě nemají a nabízí jim i morální podporu.

Co se týče vyhledávání pomoci, jsou samoživitelé schopni si pomoc vyhledat a zajistit se. Jiná situace nastává, pokud se jedná o zaměstnání. Z prvního výzkumu vyplynulo, že většině samoživitelům zaměstnavatel vychází vstříc v případě potřeby. I v druhé části byla velká část samoživitelů, kteří přiznávali, že jim vychází vstříc a mohou například pracovat s domova. Je zde i skupina, která naopak vyjadřovala těžkosti s hledáním zaměstnání. Někteří kvůli nastalé situaci byli nuceni opustit zaměstnání z důvodu směnnosti či delší pracovní době a neměli by nikoho, kdo by se jim postaral o děti. Na to navazuje nespokojenost se školskými zařízeními pro děti. Byla tu tři největší témata: pracovní doba školky, kapacita a umístění mladšího dítěte. Pracující rodiče, by ocenili prodloužení pracovní doby školky, to se týká především školek na menších městech či vesnicích, tak aby odpovídala více pracovní době rodičů. Ti, kteří jsou na rodičovské dovolené, by si často rádi přivydělali nějaké peníze. Z toho důvodu by ocenili státní zařízení, kam mohou dát dítě mladší třech let a nemusí se platit.

## 6 Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na zjištění kvality života samoživitelů a jejich očekávání vůči systému sociálního zabezpečení v České republice. Cílem práce bylo zjistit, jaký mají rodiče samoživitelé přístup k informacím a zdrojům pomoci, které nabízí právě systém sociálního zabezpečení, zejména státní sociální podpory a sociální pomoci. Východiskem v tomto případě je fakt, že samoživitelé mohou využívat jak možností dávkového systému, tak i nabídky služeb neziskového systému, případně pomoci rodiny. Účelem práce bylo i získat odpověď na otázku, zda nabízená pomoc odpovídá očekávání a potřebám rodičů.

Výzkumná část byla složena ze dvou akcí, které kombinovaly kvalitativní a kvantitativní přístup sociologického empirického výzkumu. V první fázi byl použit kvantitativní výzkum, který byl realizován formou dotazníku. Na něj navazoval druhý, a to výzkum kvalitativní. Zde byla zvolena technika polostrukturovaných rozhovorů.

Obě výzkumná šetření se zaměřila na vnímání kvality života rodin samoživitelů. V první fázi bylo sledováno téměř 90 respondentek, a to v souvislosti se zajištěním jejich základních životních potřeb prostřednictvím státního sociálního zabezpečení organizovaného státem, ale také podpory a pomoci nestátních neziskových organizací. V druhé fázi byly provedeny hloubkové rozhovory s 11 rodiči a přitom byly zevrubně sledovány jejich zkušenosti se systémem sociálního zabezpečení a reflexe tohoto systému.

Výsledkem empirických studií jsou následující zjištění. V prvé řadě rodiče sledují a hodnotí kvalitu života prostřednictvím kvality života svých dětí, kterou chtějí zabezpečit na standardní úrovni. Proto také sledují 3 oblasti života, a to bydlení, příjem obecně a práci jako zdroj tohoto příjmu. Co se bydlení týče, tak dle respondentů, výše nákladů na bydlení zahrnuje 50 až 80% jejich příjmů. Přičemž příjem je u sledovaných samoživitelů v rozpětí 26 - 35 000 Kč. Svůj příjem zajišťují ze 3/4 prací a 1/4 respondentek je na mateřské nebo rodičovské dovolené. V případě vztahu samoživitelů k práci platí princip subsidiarity, protože práce je jejich prvním a základním zdrojem příjmu je-li to možné. Dalším případným zdrojem obživy, a to jak finančním i nefinančním, je rodina. Avšak jí nechtějí často zatěžovat a spíše využívají svépomocných skupin, respektive služeb jiných žen samoživitelek. Práci si zpravidla vybírají s ohledem na pracovní dobu, možnosti homeoffice a výši příjmů. V

případě, že mají možnost pomoci rodinných příslušníků či přátel, tak se nemusí ohlížet tak výrazně na zkrácenou pracovní dobu. Co se týče rozložení (resp. struktury) příjmů domácností samoživitelů dle jednotlivých zdrojů, tak finanční potřebu si snaží zajistit zpravidla samy ženy anebo se obrací na stát pro přímou finanční pomoc. Ani v jednom případě není využita pomoc v hmotné nouzi, jakožto poslední finanční pomoc státu. U nehmotných, respektive nefinančních prvků pomoci, se obrací na rodinu. V případě péče o děti a v případě jiných potřebných služeb profesionálů se obrací na neziskové organizace (například právních služeb). Avšak orientace na neziskový sektor je velmi omezený

V oblasti bydlení, způsob zabezpečení obnáší jednak finanční pomoc využívanou od státu v rámci příspěvku na bydlení a v rámci nefinanční pomoci, která by měla usnadnit získání bydlení, zmírnění zátěže v rámci kaucí na bydlení (tj. platba několika nájmů předem). Jde o jakési záruky pronajímatelům, že jde o solventní ženy samoživitelky schopné uhradit náklady na bydlení. Samoživitelky zpravidla naráží na předsudek spojený s neúplnou rodinou s jedním živitelem.

Co se systému sociálního zabezpečení týče, tak samoživitelky upozorňují na jeho nesrozumitelnost a neznalost, resp. nedostatečnou informovanost o něm. A zároveň se snaží o uplatňování principu subsidiarity v sociální politice tím, že v první řadě se pokouší zajistit si své potřeby prostřednictvím peněz získaných ze zaměstnání, případně půjčky od rodiny a v neposlední řadě se obracejí na stát. Jejich jistá neochota žádat stát o podporu souvisí s předchozí negativní zkušeností při jednání s úřady, u nichž o takové dávky žádají. Zároveň si uvědomují, že dávkový systém je do jisté míry ovlivněn i regionem, v němž žijí, jejich kupní silou a výší příspěvku na bydlení dle jednotlivých regionů. To považují za znevýhodněné. Velice účinné se vyjma státu jeví aktivity neziskových organizací, a to zejména pro starší samoživitelky. Obecně se v aktivitách neziskových organizací příliš neorientují. Avšak účinně se organizují v rámci svépomocných skupin. Jistou citlivost výzkum zaznamenal u znalosti aktivit neziskových organizací ve vztahu k volnočasovým aktivitám dětí.

Závěrem lze konstatovat, že pro samoživitelky je typický projev principu subsidiarity zčásti přirozený, protože se chtějí sami zabezpečit. Nechtějí příliš zatěžovat svou původní rodinu a necítí se komfortně ve vyjednávání s úředníky sociální správy. Jako velkou potenci

lze spatřovat úlohu nestátních neziskových organizací, které sdružují samoživitelky. Mohou je o jednotlivých možnostech podpory informovat a vzájemně si mohou samy samoživitelky vypomáhat ať už materiálně, výměnou věcí nebo poskytnutí informačních služeb či jinak. Je možné, že takový způsob řešení situace samoživitelek je pro ně samé přijatelnější a důstojnější. Proto by bylo vhodné posilovat jejich úlohu a seznamovat samoživitele s jejich existencí působením a možnostmi.

Svépomocné skupiny společně s ochotou pracovat a zabezpečit se v rámci vlastních prostředků a možností, mohou vhodně a relativně účinně posilovat principy subsidiarity a participace sociální politiky. Zároveň jde o způsob, jak posílit sociální důstojnost a autonomii samoživitelů.

Klíčovými aktéry, na které by se měla sociální politika zaměřit a posilovat jejich aktivity jsou neziskové organizace spojující samoživitele a zaměstnavatele, kteří vytváří vhodné podmínky pro zaměstnankyně samoživitelky, ať už prostřednictvím homeoffice, pružné pracovní doby či jiných vhodných nástrojů.

## 7 Seznam použitých zdrojů

### 7.1 Literatura

BARVÍKOVÁ, J. a kol. 2022. *Porozvodová péče o děti ve veřejném mínění a možné implikace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 17 s. SSN 2695-1029

BAUEROVÁ, J. 1987. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. Praha: Svoboda. 306 s.

BRAUN, V.; CLARKE, V. 2006. *Using thematic analysis in psychology*. 43 s. ISSN 1478-0887

ČERNÁ, M. 201. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia. 114 s. ISBN 80-86432-11-4.

DUBEN, R. 1996. *Neziskový sektor v ekonomice a společnosti*. Praha: Codex. 373 s. ISBN 80-85963-19-1.

DUDOVÁ, R. 2016. *Postavení sólo rodičů v ČR: Koncepce a realizace sociální a rodinné politiky v ČR se zaměřením na péči o seniory a děti*. Praha: Alternativa 50+. 13s. ISBN: 978-80-88155-00-3.

DUDOVÁ, R. a kol. 2007. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského život*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 166 s. ISBN 978-80-7330-119-4

DUDOVÁ, R., HASTRAMNOVÁ, Š. 2007. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

DUKOVÁ, I. 2013. *Sociální politika*. Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-8456-4.

DUNOVSKÝ, J. 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství. ISBN: 08-040-86.

- FISCHER, S., ŠKODA, J. 2014. *Sociální patologie. Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada, 232s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- GADURA, J. 2012. *Téoria rodiny a proces práce s rodinou*. IRIS Vydavatelstvo a tlač s.r.o., 302 s. ISBN 978-80-89256-95-2.
- HALÁSKOVÁ, R. 2003. *Kapitoly ze sociální politiky*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava. 139 s.
- HAMPLOVÁ, D; a kol. 20067. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- HAMPLOVÁ, D; a kol. 2007. *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 80-7330-093-1.
- HAMPLOVÁ, D. 2007. *Děti bez manželství nebo bez otců?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. 2011. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)*. Gender Studies, o. p. s.
- HAŠKOVÁ, H., DUDOVÁ, R., a KŘÍŽKOVÁ, A. 2015. *Ekonomické dopady mateřství: co znamená odpovědnost za péči o dítě/děti pro ženy z hlediska jejich pracovního uplatnění a ekonomického postavení?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. a Gender Studies, o.p.s. 34 s.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408s. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDL, J; REMR, J. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
- JEDLIČKA, R. a kol. 2004. *Děti a mládež v obtížných situacích*. Praha:Themis. 430 s. ISBN 80-7312-038-0.

- KELLER, J., 2005. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 158 s. ISBN 80-86429-41-5.
- KELLER, J. 1996. Sociologie, byrokracie a organizace. Praha: Sociologické nakladatelství. 191s. ISBN 80-85850-15-X.
- KLAPILOVÁ, S. 2003. Vybrané kapitoly sociální pedagogiky. Olomouc: Votobia. 31 s. ISBN 80-7198-556-2.
- KNAUSOVÁ, I. 2005. *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1021-4
- KOVAŘÍK, J. 1996. *Současná rodina: problémy - konstanty - proměny – naděje*. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR. 71 s.
- KRAUS, B. 2008. *Základny sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, B. 2015. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.
- KREBS, V. 2015. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer, 568s. ISBN 978 - 80 - 7478-921-2.
- KUCHAŘOVÁ, V. a kol. 2014. *Rodinná politika na úrovni obcí a krajů. Principy a východiska*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 143 s. ISBN 978-80-7416-210-7.
- KUCHAŘOVÁ, V. a kol. 2007. *Rodina a zaměstnání V. Neúplné rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 57s. ISBN 978-80-87007-65-5.
- KUCHAŘOVÁ, V. a kol. 2020. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 2011 *PSYCHICKÁ DEPRIVACE V DĚTSTVÍ*. 4. vyd. Praha: Karolinum. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5, s. 153.

LEHMANN, Š.; BARVÍKOVÁ, J. 2023. *Dítě v rodičovském konfliktu I. Uspořádání péče o děti po rozchodu rodičů – představy, preference a realita*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 135s. ISBN 978-80-7416-461-3.

MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. 2019. *Rodina a práce – jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. ISBN: 978-80-736-7615-5.

MÁROVÁ, Z.; MATĚJEČEK, Z.; RADVANOVÁ, S. 1977. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha: SPN. 120 s.

MAŘÍKOVÁ, H; ČERMÁKOVÁ, M. 2000. *Proměny současné české rodiny : (Rodina – gender – stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-93-1.

MATĚJEČEK, Z. 1994. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén. ISBN 80-85824-06-X

MATĚJKOVÁ, B.; PAPLONCYOVÁ, J. 2003 *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích*. Praha: VÚPSV. 246 s. ISBN 80-239-3017-6.

MATOUŠEK, O. a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha Portál. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství Slon, Praha. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O. 2001. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. s. 309. ISBN 80-7178-473-7.

MIŠÍKOVÁ, J. 2003. *Základy sociologie rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita. 55 s. ISBN 80-7042-291-2.

MOŽNÝ, I. 2004. *Mezigenerační solidarita výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu "Hodnota dětí a mezigenerační solidarita"*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 138 s. ISBN 80-239-4279-4.

MOŽNÝ, I; JIRÁNEK, V. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství. 288 s. ISBN 978-80-86429-58-X.



- MOŽNÝ, I. 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství. 175 s. ISBN 80-86429-05-9.
- PALONCYOVÁ, J. a kol. 2019. *Neúplné rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 216 s. ISBN 978-80-7416-357-9.
- PALONCYOVÁ, J. a kol. 2023. *Zpráva o rodině 2023*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 394 s.
- PALONCYOVÁ, J. a kol. 2013. *Rodinné chování a rodinná politika jako kontext systému denní péče o děti ve Francii a v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 85 s. ISBN 978-80-7416-127-8.
- POTŮČEK, M. 1995. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství. 142s. ISBN 80-85850-01-X.
- SINGLY, F. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.
- SIROVÁTKA, T., et al. 2015. *Chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v ČR s důrazem na děti a domácnosti vychovávající děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 156 s. ISBN 978-80-7416-213-8
- SPIEKER, M. 1996. *Sociální stát a jeho krize*. Praha: Česká křesťanská akademie. 74 s. ISBN 80-85795-26-4.
- ŠIMÍKOVÁ, I.; VYHLÍDAL, J. 2015. *Popis velikosti a struktury skupin osob, které by mohly představovat cílovou skupinu sociálního bydlení*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7416-231-2.
- ŠPATENKOVÁ, N. 2005. *Fenomén vdovství*. In: *Třetí věk trojí optikou*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 71–87. ISBN 80–244-1006–0.
- ŠŤASTNÁ, A. 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7.

TOKÁROVÁ, A. 2002. *Kvalita života v kontextech globalizácie a výkonej spoločnosti*. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 80-8068-087-6.

TOMEŠ, I. 2001. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.

TOMEŠ, I. 2002. *Sociální správa*. Praha: Portál. 303 s. ISBN 80-7178-560-1.

TŮMOVÁ KŘEČKOVÁ, N. a kol. 2023. *Situace rodin s dětmi v České republice v letech 2018–2022*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

VAĎUROVÁ, H.; MÜHLPACHR P. 2005. *Kvalita života Teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita. 143s. ISBN 80-210-3754-7.

VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

## 7.2 Internetové zdroje

Desatero projektu. *Fandi mámám* [online]. Praha [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.fandimamam.cz/kdo-jsme-a-jak-pomahame/>

Doplatek na bydlení. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/doplatek-na-bydleni>

Dotované vzdělávací kurzy. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2021 [cit. 2023-08-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/jsem-v-kurzu>

Hospodařící domácnosti podle typu domácnosti a podle velikostních skupin obcí a krajů. ČSÚ [online]. Praha 2024 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&pvo=ZV21CR034#fx=0&w=>

Klasické ošetřovné. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-08-07]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/klasicke-osetrovne>

Koncepce rodinné politiky. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023 [cit. 2023-12-05]. Dostupné z:  
[https://www.mpsv.cz/documents/%2020142/225508/Koncepce\\_rodinne\\_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253](https://www.mpsv.cz/documents/%2020142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253)

Mimořádná okamžitá pomoc. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/mimoradna-okamzita-pomoc>

Na co má svobodná matka nárok. *Klub svobodných matek* [online]. 2018. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.klubsvobodnychmatek.cz/na-co-ma-narok-svobodna-matka-prehled-davek>

Náhradní výživné. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/nahradni-vyzivne>

Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice – únor 2020. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 19. 03. 2020 [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/>

Neúplná rodina – jste matka samoživitelka nebo otec samoživitel? *Neviditelní* [online]. Praha [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://neviditelni.org/samozivitele>

Nová pomoc pro samoživitelky. *Asociace neúplných rodin* [online]. Praha [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.anr.cz/>

Obecné informace k dávkám státní sociální podpory. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 22. 3. 2023 [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/obecne-informace-2>

Porodné. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/porodne>

Příjmy a životní podmínky domácností - 2021. *Kurzy.cz* [online]. 2022 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/630209-prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2021-prumerne-ciste-penezni-prijmy-domacnosti-mezirocne/>

Potravinové banky v roce 2023 dokázaly uspokojit nárůst poptávky po potravinové pomoci. *Potravinové banky* [online]. Praha 2024 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.potravinovebanky.cz/tiskove-zpravy/potravinove-banky-v-roce-2023-dokazaly-uspokojit-narust-poptavky-po-potravinove-pomoci>

Přídavek na dítě. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/pridavek-na-dite>

Příjmy a životní podmínky domácností – 2023. ČSÚ [online]. Praha 2024 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-x6dl59cm5z>

Příjmová situace domácností a životní úroveň rodin s dětmi. *Životní podmínky v ČR 2021* [online]. ČSÚ Praha 2022 [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: [https://www.czso.cz/documents/10180/23178402/zivotni\\_podminky\\_2021.pdf](https://www.czso.cz/documents/10180/23178402/zivotni_podminky_2021.pdf)

Příspěvek na bydlení. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/prispevek-na-bydleni>

Příspěvek na živobytí. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2023-08-07]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-zivobyti>

Rodičovský příspěvek. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/rodicovsky-prispevek>

Rodinná politika. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/>

Rodinná politika pro zástupce samosprávy. *Mpsv.cz* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023 [cit. 2023-12-05]. Dostupné z: <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/rodinna-politika/rodinna-politika/rodinna-politika-pro-zastupce-samospravy>

Rodinné domácnosti podle typu a podle počtu vyživovaných dětí. *Životní podmínky ČSÚ* [online]. ČSÚ, 2022 [cit. 2023-12-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/189719223/1600212312a.pdf>

Rodiny a domácnosti. *Životní podmínky 2019*, ČSÚ [online]. Praha 2019 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/120583268/300002200137.pdf>

Rozvodovost. *Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost ČSÚ* [online]. Praha 2019 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/121768528/13006920a03.pdf>

Sladování práce a rodiny u sólo rodičů. *Aperio.cz* [online]. 2024. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.aperio.cz/clanky/sladovani-prace-a-rodiny-u-solo-rodicu>

Sleva na pojistném. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Praha. 2023 [cit. 2023-06-12]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/slevy-na-pojistnem>

Supermani a supermanky mezi námi. Krycí jméno: sólo rodiče... *Šancedětem.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/supermani-supermanky-mez-i-nami-kryci-jmeno-solo-rodice>

Šatník [online]. Praha [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.satnikpraha.cz/satnik/>

Úroveň plodnosti v Česku patřila loni k nejvyšším v EU. *ČSÚ* [online]. Praha 2022 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-plodnosti-v-cesku-patrila-loni-k-nejvyssim-v-eu>

Základní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů - Česká republika – 2021. *ČSÚ* [online]. Praha 2021 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-vysledky-scitani-lidu-domu-a-bytu-ceska-republika-2021>

Zaostřeno na ženy a muže – 2003. *ČSÚ* [online]. Praha 2004 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: [https://www.czso.cz/csu/czso/1413-04-2004-2\\_\\_rodiny\\_a\\_domacnosti](https://www.czso.cz/csu/czso/1413-04-2004-2__rodiny_a_domacnosti)

## **8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk**

### **8.1 Seznam obrázků**

Obrázek 1: Rozložení respondentů v rámci ČR.....	66
--	----

## 8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Výše přídatku na dítě za kalendářní měsíc .....	34
Tabulka 2: Byty využívané na základě nájemní smlouvy .....	35
Tabulka 3: Byty v družstevních bytech a bytech vlastníků .....	36
Tabulka 4: Počet neúplných rodin dle velikosti obcí .....	43
Tabulka 5: Skladba příjmu.....	53
Tabulka 6: Identifikace účastníků.....	67
Tabulka 7: Počet a věk dětí a doba samoživitelství .....	68

### 8.3 Seznam grafů

Graf č. 1 Věk samoživitelek .....	48
Graf č. 2 Dosažené vzdělání .....	49
Graf č. 3 Počet dětí .....	49
Graf č. 4 Věk dítěte.....	50
Graf č. 5 Práce nebo mateřská / rodičovská dovolená.....	51
Graf č. 6 Vstřícnost zaměstnavatelů .....	52
Graf č. 7 Využití dávek od státu .....	54
Graf č. 8 Využití hmotné pomoci od nestátních subjektů.....	56
Graf č. 9 Využití pomoci od nestátních subjektů.....	57
Graf č. 10 Využití pomoci od blízkých osob .....	58
Graf č. 11 Forma bydlení .....	59
Graf č. 12 Náklady na bydlení .....	60
Graf č. 13 Výše měsíčního příjmu .....	61
Graf č. 14 Hodnocení systému .....	62



## **9 Přílohy**

Příloha č. 1 Dotazník .....	106
Příloha č. 2 Soupis témat rozhovorů .....	109
Příloha č. 3 Role krajů v rodinné politice .....	110
Příloha č. 4 Státní sociální podpora 2024 – schéma .....	111
Příloha č. 5 Systém sociálního zabezpečení v ČR .....	112

Příloha č. 1 Dotazník

1. Kolik Vám je let?

.....

2. Jaké máte vzdělání?

.....

3. Kolik vychováváte děti?

1

3

2

více

4. Věk dětí žijící s rodičem a jejich status (student bez příjmu, student s příjmem, pracující, nezaměstnaný)

Věk dítěte	Status

5. Forma péče o dítě

Výhradní péče matky

Střídavá (dítě žije rovnocenně u obou rodičů)

Jiná.....

6. Pracujete nebo jste na mateřské či rodičovské dovolené v posledním půl roce?

(lze vybrat více možností)

Pracuji (HPP, DPČ, DPP, brigáda)

Mateřská / rodičovská dovolená

Nepracuji (žádný příjem)

Jiné.....

7. Pokud pracujete / pracovala jste, jaká je Vaše zkušenost se zaměstnavateli? Vycházeli Vám vstříc v této rodinné situaci?

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nepožádala jsem
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

8. Pokud ano, v čem Vám zaměstnavatel vyšel vstříc

Úprava pracovní doby

Možnost homeoffice

Zajištění školky/hlídaní dětí

Jiné .....

9. Jaké je složení Vašeho příjmu a odhadněte, kolik procent daná položka tvoří z celkové příjmu

Složka	Podíl na příjmu v %
Plat / mzda	
Sociální dávky	
Finanční podpora od rodiny / přátel / bývalého partnera	
Podpora od nestátních subjektů (neziskové organizace, církve, apod.)	
Příjem z pronájmu (bytu, domu, pozemků a jiné)	
Jiné.....	
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>

10. Využíváte nebo jste využila v posledním roce některou z forem pomoci ze strany státu?

Přídavek na dítě	Příspěvek na bydlení	Rodičovský příspěvek	Porodné	Příspěvek na živobytí	Doplatek na bydlení	Mimořádná okamžitá pomoc
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Jiné.....

11. Využíváte nebo jste využila v posledním roce finanční pomoc (například příspěvky na kroužky) od nestátních subjektů (například neziskové organizace, nadační fond, obec)?

Často	Občas	Nikdy	Nevím, kde žádat
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

12. Pomohl Vám někdo z blízkých v posledním roce finančně?

	Otec dítěte	Rodinný příslušník	Přátelé	Známi, sousedé	Nikdo
Finanční podpora	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Půjčka	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Jiné.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

13. Využíváte nebo jste využila v posledním roce hmotnou pomoc od státu

Často	Občas	Nikdy	Nevím, kde žádat
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

14. Využíváte nebo jste využila v posledním roce hmotnou pomoc od nestátních subjektů (například neziskové organizace, nadační fond, obec)?

	Často	Občas	Nikdy
Potravinová banka	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Šatník	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Dary (např. hračky, kočárek, vybavení do školy, sportovní pomůcky)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Vybavení bytu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Jiné.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**15. Poskytl Vám v posledním roce někdo z blízkých hmotnou pomoc?**

	Otec dítěte	Rodinný příslušník	Přátelé	Známí, sousedé	Nikdo
Potraviny	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Oblečení, drogerie	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Dary (např. hračky, kočárek, vybavení pro děti do školy)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Jiné.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**16. Využíváte nebo jste využila v posledním roce pomoc od nestátních subjektů mimo rodiny (například neziskové organizace, nadační fond, obec) ve formě služeb?**

	Často	Občas	Nikdy
Pomoc s hledáním zaměstnáním / requalifikací	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Finanční poradenství	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Právní poradna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Terapeutická pomoc	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Jiné.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**17. Pomáhá Vám někdo z blízkých osob?**

	Otec dítěte	Rodinný příslušník	Přátelé	Známí, sousedé	Nikdo
Hlídaní dětí	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Poradenství (právní, finanční, terapeutické)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Jiné.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**18. Kde s dětmi bydlíte?**

- Vlastní bydlení
  U příbuzných/přátel  
 Pronájem městského bytu
  Podnájem  
 Pronájem bytu či domu
  Jiné.....

**19. Kolik procent z měsíčního příjmu tvoří náklady na bydlení (hypotéka, nájem, energie, služby)?**  
.....%

**20. Jaká je průměrná výše Vašeho celkového měsíčního příjmu za poslední rok, který máte k dispozici (včetně dávek, půjček,...)?**  
.....Kč

**21. Zhodnoťte státní dávkový systém**

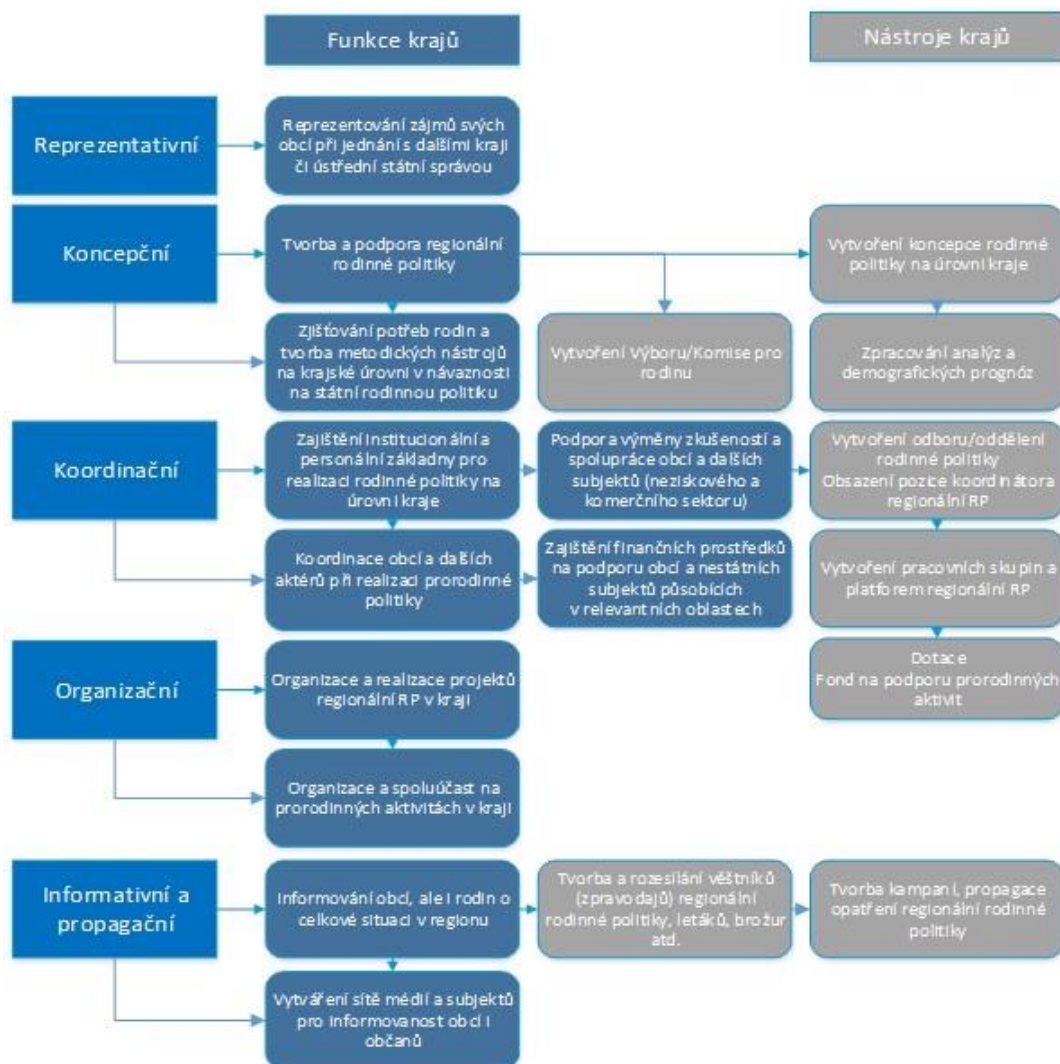
	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Nemohu posoudit
Systém dávek je příliš složitý	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Samoživitelky nemají dostatek informací o dávkách	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Dávkový systém v ČR je dostatečný	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Dávky tvoří podstatnou část mého příjmu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Zaměstnavatel ví o mé situaci (samoživitelka)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Zdroj: vlastní zpracování

*Příloha č. 2 Soupis témat rozhovorů*

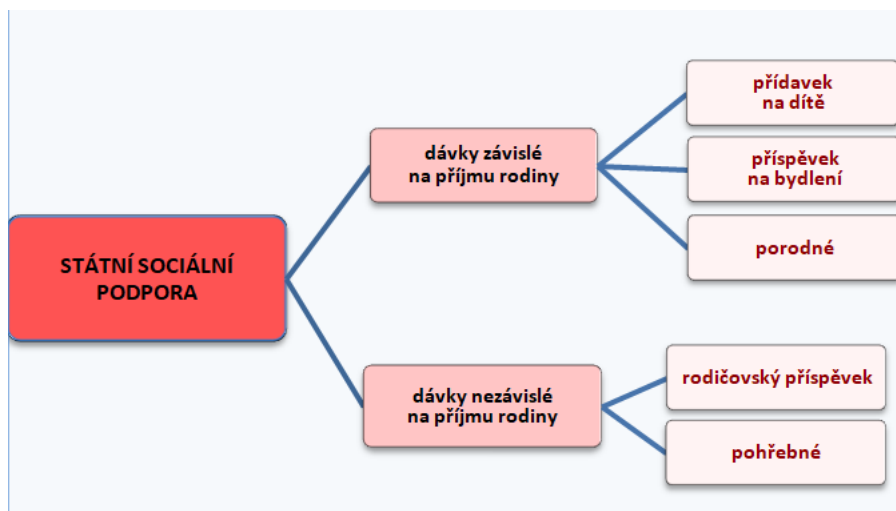
- Věk a počet dětí
- Věk a vzdělání účastníka
- Doba samoživitelství
- Bydlení – situace během rozchodu a po něm
- Využívání pomoci – kdo pomáhá, zkušenosti
- Na koho se obrací v případě potřeby a o jaký druh pomoci jde
- Pomoc od státu
- Možnosti pomoci v okolí
- Neziskové organizace
- Trh práce - zkušenosti
- Zaměstnání – podmínky, volba zaměstnání
- Sladění péče o dítě s prací

Příloha č. 3 Role krajů v rodinné politice



Zdroj: <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/rodinna-politika/rodinna-politika/rodinna-politika-pro-zastupce-samospravy>

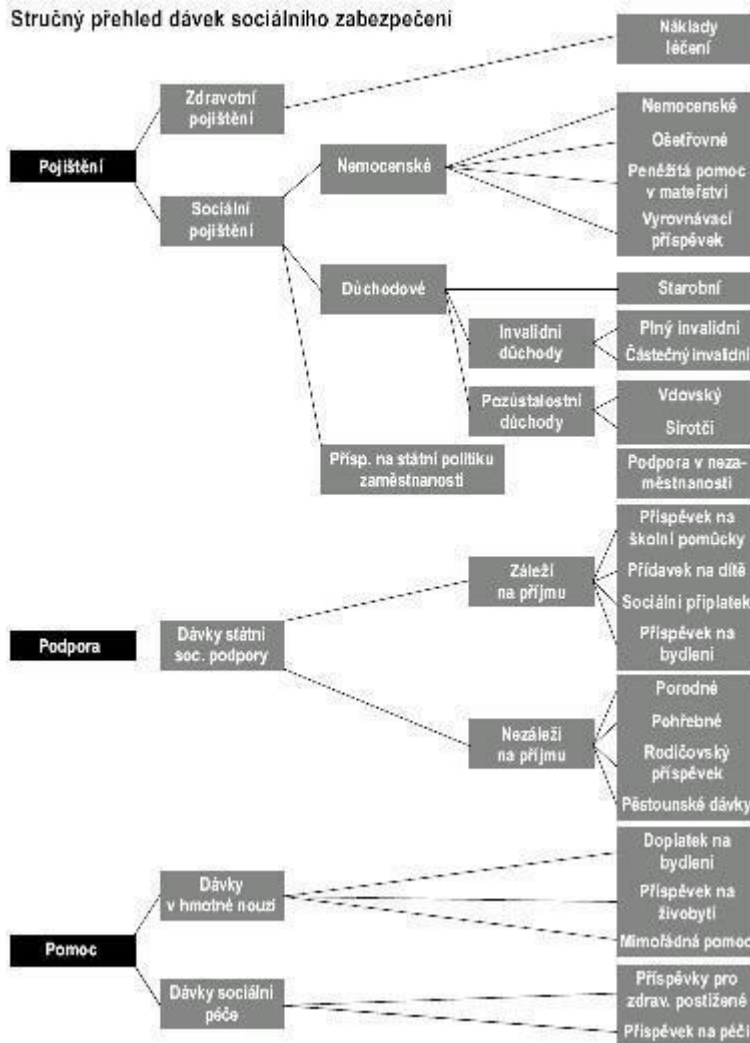
Příloha č. 4 Státní sociální podpora 2024 – schéma



Zdroj: [Státní sociální podpora 2024 - schéma - Bezplatná právní poradna online zdarma pro všechny \(bezplatnapravniporadna.cz\)](https://www.bezplatnapravniporadna.cz)

Sociální zabezpečení

Stručný přehled dávek sociálního zabezpečení



Zdroj: <https://www.obcankari.cz/edukacni-material-nezamestnanost-system-socialniho-zabezpeceni-v-cr>